

KOMISJA KODYFIKACYJNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

SEKCJA POSTĘPOWANIA CYWILNEGO.

TOM I. ZESZYT 6.

TREŚĆ NUMERU:

I.

Projekt Kodeksu Postępowania Cywilnego,
uchwalony przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej
w dniach 20 i 21 grudnia 1929

**Projekt Ustawy o Wprowadzeniu Kodeksu
Postępowania Cywilnego**

i

Projekt Ustawy o Kosztach Sądowych
uchwalone przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej
w dniu 30 stycznia 1930

II.

- 1. Uzasadnienie ogólne projektu Kodeksu Postępowania Cywilnego.**
- 2. Uzasadnienie ogólne projektu Ustawy o wprowadzeniu Kodeksu Postępowania Cywilnego.**
- 3. Uzasadnienie ogólne projektu Ustawy o kosztach sądowych.**

KOMISJA KODYFIKACYJNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

SEKCJA POSTĘPOWANIA CYWILNEGO.

TOM I. ZESZYT 6.

TREŚĆ NUMERU:

I.

Projekt Kodeksu Postępowania Cywilnego,
uchwalony przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej
w dniach 20 i 21 grudnia 1929

**Projekt Ustawy o Wprowadzeniu Kodeksu
Postępowania Cywilnego**

i

Projekt Ustawy o Kosztach Sądowych
uchwalone przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej
w dniu 30 stycznia 1930

II.

- 1. Uzasadnienie ogólne projektu Kodeksu Postępowania Cywilnego.**
- 2. Uzasadnienie ogólne projektu Ustawy o wprowadzeniu Kodeksu Postępowania Cywilnego.**
- 3. Uzasadnienie ogólne projektu Ustawy o kosztach sądowych.**

325560

I.

PROJEKT KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO,

UCHWALONY PRZEZ KOMITET ORGANIZACJI PRAC

KOMISJI KODYFIKACYJNEJ

W DNIACH 20 i 21 GRUDNIA 1929

TYTUŁ WSTĘPNY.

POSTANOWIENIA OGÓLNE.

Art. 1. Kodeks postępowania cywilnego normuje właściwość sądów powszechnych i postępowanie przed temi sądami w sprawach cywilnych, chyba że ustawy szczególne stanowią inaczej.

Art. 2. Sądy powszechne rozstrzygają spory o prawa prywatne, chyba że spory te z mocy ustaw szczególnych są przekazane innym sądom lub władzom.

Art. 3. Każdy może poszukiwać ochrony sądowej nie tylko wówczas, gdy jego prawo zostało naruszone, ale i wtedy, gdy, zapobiegając naruszeniu swego prawa, ma interes prawny w ustaleniu stosunku prawnego lub w ustaleniu prawa.

Art. 4. Każdy przebywający w Polsce może być pozwany przed sąd. Z pośród osób, przebywających w innym państwie, obywatele polscy mogą być pozwani przed sąd o prawa stanu, o roszczenia zaś majątkowe — zarówno obywatele, jak cudzoziemcy, jeżeli w Polsce znajduje się ich majątek lub przedmiot sporu, a także, gdy chodzi o spadek otwarty w Polsce lub o zobowiązania, które na jej obszarze powstały lub mają być wykonane.

Art. 5. Pod warunkiem wzajemności nie mogą być pozвани przed sąd:

- 1) uwierzytelnieni w Polsce przedstawiciele dyplomatyczni państw obcych;
- 2) członkowie ich rodzin, zamieszkali z nimi razem;
- 3) osoby, należące do pocztu przedstawicielstwa;

4) służba przedstawicieli, posiadająca obywatelstwo tego samego, co oni, państwa;

5) inne osoby, korzystające z prawa zakrajowości na mocy ustaw, umów lub ustalonych zwyczajów międzynarodowych.

Jednak osoby wyżej wymienione podlegają sądowi:

1) jeżeli poddadzą mu się dobrowolnie;

2) w sprawach, dotyczących ich przedsiębiorstw, znajdujących się w Polsce;

3) w sprawach o prawa, dotyczące nieruchomości znajdujących się w Polsce, z wyjątkiem spraw o czynsz za pomieszczenia o przeznaczeniu urzędowym lub nawet prywatnym.

Art. 6. Powództwo o roszczenie, wynikające z przestępstwa, może być wytoczone przed sąd cywilny albo, zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego, przed sąd karny.

Art. 7. Ustalenia prawomocnego wyroku karnego co do spełnienia lub niespełnienia przestępstwa obowiązują sąd cywilny, o ile w postępowaniu przed tym sądem nie zostały obalone.

Art. 8. Sprawy cywilne mogą być rozstrzygane także przez sądy polubowne na zasadach, określonych w niniejszym kodeksie.

KSIĘGA PIERWSZA.

S A D.

DZIAŁ I.

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU.

ROZDZIAŁ I.

WŁAŚCIWOŚĆ RZECZOWA.

ODDZIAŁ 1.

Podstawy własności.

Art. 9. Sprawy cywilne rozpoznają w pierwszej instancji: sądy grodzkie oraz sędziowie pokoju i sądy okręgowe.

Art. 10. Do własności sądów grodzkich należą:

- 1) sprawy majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu nie przenosi tysiąca złotych;
- 2) sprawy działowe, jeżeli wartość przedmiotu działu nie przekracza pięćdziesięciu tysięcy złotych;
- 3) bez względu na wartość przedmiotu sporu:
  - a) sprawy o ojcostwo nieślubne, jak również o rozszczenia majątkowe, pozostające w związku z ojcostwem nieślubnym;
  - b) sprawy o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu oraz sprawy o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu i o zatrzymanie rzeczy, wniesionych przez lokatora do przedmiotu najmu;

c) sprawy o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania.

Art. 11. Z pośród spraw, należących do właściwości sądów grodzkich, sędzia pokoju rozpoznaje sprawy majątkowe między osobami zamieszkałymi lub mającymi siedzibę w jego okręgu, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przenosi trzystu złotych, z wyjątkiem spraw:

- 1) w których wartość nie wpływa na właściwość sądu;
- 2) z weksli, czeków i papierów wartościowych;
- 3) o prawa rzeczowe na nieruchomościach i prawa do nieruchomości;
- 4) w których pozwana jest osoba prawna prawa publicznego.

Sprawy, przewidziane w artykule niniejszym, mogą wytaczać przed sędzią pokoju przeciwko pozwanym, zamieszkałym w jego okręgu, również powodowie w tym okręgu nie zamieszkałi.

Przed sędzią pokoju strony mogą zawrzeć ugodę w sprawach majątkowych, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przenosi tysiąca złotych. Przedmiotem ugody nie mogą być jednak prawa rzeczowe na nieruchomościach lub prawa do nieruchomości oraz takie prawa, do których powstania ustawa wymaga formy aktu notarialnego lub sądowego.

Art. 12. Powództwo, wytoczone przed sąd grodzki w sprawie, należącej do sędziego pokoju, sąd grodzki przekaże sędziemu pokoju przed pierwszym posiedzeniem sądowym.

Niema środka odwoławczego od orzeczenia sądu grodzkiego z tej przyczyny, że sprawa należy do rozpoznania sędziego pokoju.

Art. 13. Do właściwości sądów okręgowych należą sprawy, nie podlegające właściwości sądów grodzkich.

Bez względu na wartość przedmiotu sporu należą do właściwości sądów okręgowych sprawy następujące:

- 1) sprawy o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi poszukiwane roszczenia majątkowe;
- 2) sprawy o wynagrodzenie szkody, jaką wyrządziły obywatelowi organy władzy państwowej lub samorządowej przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązками służby;

3) sprawy ze stosunków, dotyczących ochrony prawa autorskiego;

4) sprawy ze stosunków, dotyczących używania firmy lub nabycia przedsiębiorstwa handlowego;

5) sprawy między spółką handlową a jej uczestnikami, zarządcami lub innymi organami; między samymi uczestnikami w tym ich charakterze oraz między nimi a zarządcami lub likwidatorami;

6) sprawy z czynności giełdowych; z ochrony patentów, wzorów i znaków towarowych; z czynów nieuczciwej konkurencji; z dziedziny prawa morskiego i żeglugi na wodach lądowych, wreszcie ze stosunków ubezpieczenia, z wyjątkiem sporów o zapłatę premji.

Art. 14. Z pośród spraw, należących do właściwości sądów okręgowych, sąd okręgowy, w którym jest utworzony wydział handlowy, rozpoznaje w tym wydziale sprawy, wymienione w artykule poprzedzającym pod liczbami 4 — 6, jakoteż sprawy z czynności, mających charakter handlowy dla obu stron.

Jeżeli spór wynikł z czynności, która tylko po stronie pozwanego jest handlowa, wniesienie sprawy przed wydział handlowy zależy od uznania powoda.

ODDZIAŁ 2.

Wartość przedmiotu sporu.

Art. 15. W sprawach o roszczenie pieniężne, zgłoszone choćby w zamian innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu.

W innych sprawach majątkowych powód obowiązany jest oznaczyć w pozwie kwotę pieniężną wartość przedmiotu sporu z uwzględnieniem przepisów, zawartych w artykułach poniższych.

Art. 16. Do wartości przedmiotu sporu nie wlicza się odsetek, pożytków i kosztów, żądanych obok roszczenia głównego.

Art. 17. Jeżeli pozew obejmuje kilka roszczeń, należy zliczyć razem ich wartość.

Art. 18. W sprawach o prawo do świadczeń powtarzających się, wartość przedmiotu sporu stanowi: przy świadczeniach, nie ograniczonych co do czasu lub dożywotnich, suma świadczeń za lat dziesięć; a przy świadczeniach ograniczonych co do czasu, suma świadczeń za cały czas ich trwania, lecz nie więcej niż za lat dziesięć; przy świadczeniach wszakże należnych z tytułu obowiązków rodzinnych, nie wyłączając stosunków nieślubnych, suma świadczeń za dwa lata.

Art. 19. W sprawach o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu lub dzierżawy, wartość przedmiotu sporu stanowi suma czynszu za dwa lata, chyba że chodzi o krótszy czas sporny.

Art. 20. W sprawach o zabezpieczenie lub o prawo zastawu albo hipotekę, wartość przedmiotu sporu stanowi wysokość wierzytelności. Jeżeli przedmiot zabezpieczenia lub zastawu ma mniejszą wartość niż wierzytelność, rozstrzyga wartość mniejsza.

Art. 21. W sprawach działowych wartość przedmiotu działu stanowi o wartości przedmiotu sporu.

Art. 22. Sąd w razie wątpliwości może sprawdzić wartość przedmiotu sporu, oznaczoną przez powoda i w tym celu mocen jest zarządzić dochodzenia.

Po doręczeniu pozwu sprawdzenie nastąpić może jedynie na zarzut pozwanego, zgłoszony w odpowiedzi na pozew, a gdy odpowiedź nie jest wymagana, przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy.

Do kosztów sprawdzenia stosują się przepisy o kosztach procesu.

Od orzeczenia co do wartości przedmiotu sporu niema środka odwoławczego.

Art. 23. Jeżeli sąd, w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu, uzna się niewłaściwym, na wniosek powoda przekazuje sprawę sądowi przezeń wskazanemu, chyba że sąd ten jest oczywiście niewłaściwy.

Od orzeczeń w tych przedmiotach niema zażalenia.

Sąd, do którego skierowano pozew, nie bada ponownie wartości przedmiotu sporu.

ROZDZIAŁ II.
WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA.

ODDZIAŁ 1.

Właściwość ogólna.

Art. 24. Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma zamieszkanie. Miejscem zamieszkania jest miejscowość, w której pozwany przebywa z zamiarem stałego pobytu.

Jeżeli pozwany ma zamieszkanie w kilku miejscach, powód może wytoczyć powództwo według któregośkolwiek z tych miejsc.

Art. 25. Gdy pozwany nie ma miejsca zamieszkania, powództwo wytacza się według miejsca jego pobytu w Polsce; gdy to miejsce nie jest znane, powództwo wytacza się według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce.

Art. 26. Powództwo przeciwko funkcjonariuszowi państwowemu cywilnemu albo przeciwko wojskowemu, mającym siedzibę zagranicą, wytacza się według miejsca ostatniego zamieszkania w Polsce, a w braku takiego miejsca — przed sąd w Warszawie.

Art. 27. Powództwo przeciwko mężatce, nierozłączonej sądownie, wytacza się przed sąd właściwy dla męża.

Art. 28. Powództwo przeciwko dzieciom, aż do uzyskania przez nie zdolności do działania, wytacza się przed sąd właściwy dla ojca, matki lub opiekuna, w zależności od tego, pod czyją władzą dziecko pozostaje.

Art. 29. Powództwo z tytułu roszczeń przeciwko osobie zmarłej, wytacza się, dopóki dziedzice spadku prawnie nie objęli, przed sąd, który był dla niej właściwy w chwili śmierci.

Art. 30. Powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby urzędu Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, powołanego do zastępstwa Skarbu przed sądem.

Według tej siedziby wytacza się też powództwo przeciwko przedsiębiorstwom państwowym, które zastępuje Prokuratorja Generalna.

Art. 31. Powództwo przeciwko spółce handlowej, stowarzyszeniu, gwarectwu, zakładowi, związkowi komunalnemu,

kościółowi, fundacji lub innemu podmiotowi, nie będącemu osobą fizyczną, wytacza się według miejsca ich siedziby. Siedzibą w braku innych danych, jest miejscowość, w której znajduje się zarząd.

ODDZIAŁ 2.

Właściwość przemienna.

Art. 32. Powództwo w sprawach, objętych przepisami oddziału niniejszego, wytaczać można bądź według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd, oznaczony w przepisach następujących.

Art. 33. Powództwo przeciwko mężatce, stale przebywającej poza miejscem zamieszkania męża, wytoczyć można przed sąd miejsca jej pobytu.

Art. 34. Powództwo o roszczenie majątkowe wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się organ pozwanego, powołany do sprawowania jego interesów, jeżeli roszczenie pozostaje w związku z czynnościami sprawowania interesów przez tenże organ.

Powództwo o roszczenie majątkowe, dotyczące przedsiębiorstwa przemysłowego lub handlowego, gospodarstwa rolnego lub leśnego albo kopalni, wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się przedsiębiorstwo, gospodarstwo lub kopalnia.

Przepisy tego artykułu nie odnoszą się do spraw przeciwko Skarbowi Państwa i przeciwko przedsiębiorstwom państwowym, które zastępuje Prokuratorja Generalna.

Art. 35. Powództwo o ustalenie istnienia umowy, o wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie umowy, jakoteż o odszkodowanie z powodu jej niewykonania lub nienależytego wykonania, wytoczyć można przed sąd miejsca wykonania umowy.

Miejsce wykonania umowy należy stwierdzić dokumentem, dołączonym do pozwu.

Art. 36. Powództwo o roszczenie z czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu czyn został spełniony.

Art. 37. Powództwo o zapłatę należności za prowadzenie sprawy pełnomocnik procesowy wytoczyć może przed sąd miejsca, gdzie sprawę prowadził.

Art. 38. Powództwo o roszczenie majątkowe przeciwko osobie, która w Polsce nie ma zamieszkania albo siedziby, wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się przedmiot sporu lub majątek tej osoby. Jeżeli majątkiem jest wierzytelność, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma zamieszkanie dłużnik pozwanego, a gdy wierzytelność jest zabezpieczona na rzeczy, sąd miejsca, gdzie rzecz się znajduje.

Art. 39. Powództwo ze stosunku najmu lub dzierżawy nieruchomości wytoczyć można przed sąd miejsca położenia nieruchomości.

ODDZIAŁ 3.

Właściwość wyłączna.

Art. 40. Powództwa o prawa rzeczowe, dotyczące nieruchomości, o zwolnienie od tych praw, o rozgraniczenie, o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania nieruchomości, o dział nieruchomości, jakoteż o odszkodowanie za wywłaszczenie nieruchomości, wytaczać należy wyłącznie przed sąd miejsca położenia nieruchomości. Gdy chodzi o służebność lub ciężar gruntowy, właściwość oznacza się według położenia nieruchomości obciążonej.

Właściwość według położenia nieruchomości pozostaje, chociażby z roszczeniem przeciwko pozwanemu o prawo rzeczowe lub o zwolnienie od tego prawa połączone było roszczenie osobiste o świadczenie lub o zwolnienie od długu, związanego z prawem rzeczowym.

Art. 41. Powództwa o prawo do spadku jakoteż o roszczenia z rozporządzeń na wypadek śmierci, należy wytaczać, dopóki dziedzice prawnie nie objęli spadku, wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

Powództwa o działy spadkowe wytaczać należy wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

Przepisy te obowiązują również, jeżeli powództwo dotyczy nieruchomości spadkowej.

Art. 42. Powództwa ze stosunku spółki bądź innego związku wytaczać należy wyłącznie według miejsca siedziby spółki, bądź związku.

Art. 43. Powództwa ze stosunku małżeństwa, jeżeli przynajmniej jedna ze stron ma obywatelstwo polskie, wytaczać należy według miejsca ostatniego wspólnego zamieszka-

nia w Polsce, gdy choć jeden z małżonków w tem miejscu stale przebywa; w braku zaś tych podstaw do zapoznania powództwo wytoczyć należy według miejsca pobytu strony pozwanej.

Jeżeli małżonkowie nie mieli wspólnego zamieszkania w Polsce, powództwo wytacza się według miejsca zamieszkania powoda.

Art. 44. Powództwa ze stosunku między rodzicami a dziećmi, wytaczać należy wyłącznie według miejsca zamieszkania powoda, jeżeli choćby jedna ze stron ma obywatelstwo polskie i jeżeli brak podstaw do zapoznania według przepisów o właściwości ogólnej.

ODDZIAŁ 4.

Przepisy szczególne.

Art. 45. Jeżeli powództwo wytacza się łącznie przeciwko kilku osobom, dla których w myśl przepisów o właściwości ogólnej właściwe są różne sądy, wybór między temi sądami należy do powoda.

Gdy jednak między współpozwanymi są dłużnicy główni i uboczni, powództwo wytacza się przed sąd właściwy dla któregośkolwiek z dłużników głównych.

Art. 46. Powództwo przeciwko zobowiązanemu z wekslu lub czeku wytaczać można bądź przed sąd właściwy według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd miejsca płatności.

Kilku zobowiązanych z wekslu lub czeku można łącznie zapozwać bądź przed sąd miejsca płatności, bądź według przepisów o właściwości ogólnej akceptanta albo wystawcy wekslu własnego lub czeku.

Art. 47. Jeżeli w miejscu, według którego oznacza się właściwość sądu, jest kilka sądów grodzkich, a na podstawie przepisów o właściwości miejscowej nie da się ustalić właściwości jednego z nich, natenczas wybór między temi sądami należy do powoda.

Art. 48. Jeżeli właściwość sądu oznacza się według miejsca, gdzie znajduje się nieruchomość lub inna rzecz, a rzeczy

te znajdują się w okręgu kilku sądów, wybór między temi sądami należy do powoda.

Art. 49. Jeżeli sąd właściwy nie może z powodu przeszkody wykonać swego obowiązku, wówczas sąd bezpośrednio nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnem inny sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.

Od wyznaczenia sądu niema środka odwoławczego.

Art. 50. Jeżeli w myśl przepisów kodeksu nie można na podstawie okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej, wówczas na wniosek strony, Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnem oznaczy sąd, przed którym należy wytoczyć powództwo.

ROZDZIAŁ III.

PRZEPISY ŁĄCZNE O WŁAŚCIWOŚCI RZECZOWEJ I MIEJSCOWEJ.

Art. 51. Sąd właściwy w chwili wytoczenia powództwa pozostaje właściwym aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy.

Art. 52. Strony mogą umówić się na piśmie o poddanie sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest właściwy, sporu już wynikłego lub sporów, w przyszłości wyniknąć mogących z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej. Dokument, stwierdzający umowę o właściwość, należy dołączyć do pozwu.

Jednak stronom nie wolno zmienić właściwości wyłącznej ani też zmienić właściwości rzeczowej, z wyjątkiem poddania sądowi grodzkiemu spraw, które ze względu na wartość przedmiotu sporu należą do sądu okręgowego.

Art. 53. Spory o właściwość między sądami rozstrzyga ostatecznie sąd w toku instancyj bezpośrednio przełożony nad sadem, który pierwszy wydał orzeczenie co do właściwości.

Sąd wyższy orzeka na posiedzeniu niejawnem, jednak może przesłuchać strony, żądać od nich lub od władz wyjaśnień oraz przeprowadzić potrzebne dochodzenia.

Od orzeczenia sądu wyższego, rozstrzygającego spór o właściwość między sądami, niema środka odwoławczego.

DZIAŁ II.

WYŁĄCZENIE SĘDZIEGO.

Art. 54. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

1) w sprawach, w których jest stroną, albo pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziaływa na jego prawa lub obowiązki;

2) w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w prostej linii, krewnych bocznych aż do czwartego stopnia, powinowatych bocznych do stopnia drugiego;

3) w sprawach osób, związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;

4) w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem jednej ze stron;

5) w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jakoteż w sprawach o ważność aktu prawnego, z jego udziałem zawartego lub przezeń rozpoznanego.

Art. 55. Niezależnie od przyczyn, wymienionych w artykule poprzedzającym, sąd wyłącza sędziego na wniosek strony, jeżeli pomiędzy sędzią a jedną ze stron, jej ustawowym zastępcą lub pełnomocnikiem zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego.

Jeżeli pomimo to, strona przystąpiła do rozprawy, może żądać wyłączenia tylko wtedy, gdy uprawdopodobni, że przyczyna wyłączenia dopiero później powstała lub stała się jej znana.

Art. 56. Wniosek o wyłączenie strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy, uprawdopodobniając przyczyny wyłączenia.

Aż do rozstrzygnięcia wniosku o wyłączenie sędzia może spełniać tylko czynności niecierpiące zwłoki.

Art. 57. Sędzia, który ma podstawę do wyłączenia się, zawiadamia o tem sąd i wstrzymuje się od udziału w sprawie.

Art. 58. O wyłączeniu sędziego w sądzie grodzkim rozstrzyga sąd okręgowy, o wyłączeniu zaś sędziego w innych sądach — sąd, w którym sprawa się toczy, a gdyby sąd ten nie mógł wydać postanowienia z powodu wyłączenia większej liczby sędziów — sąd w toku instancji przełożony.

Art. 59. Sąd może przeprowadzić dochodzenia celem wyświeślenia okoliczności przytoczonych we wniosku o wyłączenie.

Art. 60. Od postanowienia, wyłączającego sędziego, nie ma środka odwoławczego.

Art. 61. Zgłaszającego w złej wierze wniosek o wyłączenie sędziego, sąd, odrzucając wniosek, skaże na grzywnę do wysokości dwustu złotych.

Art. 62. Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio do wyłączenia prokuratora oraz innych organów sądowych. Wniosek o wyłączenie sąd przekazuje ich władzy przełożonej. Od wydanych zarządzeń nie ma środka odwoławczego.

KSIĘGA DRUGA.

PROCES.

TYTUŁ I.

STRONY.

DZIAŁ I.

ZDOLNOŚĆ PROCESOWA.

Art. 63. Zdolność procesową ma ten, kto może się samodzielnie zobowiązywać przez umowy, jak również ten, kto, mając zdolność do zobowiązywania się ograniczoną, może co do przedmiotu sporu samodzielnie zaciągnąć ważne zobowiązanie.

Art. 64. Ustawowy zastępca strony, nie mającej zdolności procesowej, powinien przy pierwszej czynności procesowej wykazać swe uprawnienie.

Art. 65. Sąd w każdym stanie sprawy bierze z urzędu pod rozważenie, czy nie zachodzi brak zdolności procesowej, brak ustawowego zastępstwa albo brak upoważnienia dla zastępcy ustawowego do prowadzenia sprawy lub do podjęcia poszczególnej czynności procesowej.

Art. 66. Jeżeli braki powyższe dadzą się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin.

Dla zabezpieczenia wszakże praw osoby, nie mającej zdolności procesowej, sąd może dopuścić do czynności procesowej stronę lub jej zastępcę ustawowego nawet przed upływem wy-

znaczonego terminu. Ważność dokonanej czynności zależna będzie jednak od uzupełnienia braku w terminie.

Art. 67. Jeżeli braki powyższe nie dadzą się uzupełnić lub w terminie wyznaczonym nie zostały uzupełnione, sąd uchyli postępowanie w tym zakresie, w jakim brak zachodzi.

Art. 68. Strona, podejmując niecierpiącą zwłoki czynność procesową przeciwko stronie, która nie ma zdolności procesowej i nie ma zastępcy ustawowego, może żądać od sądu procesowego ustanowienia dla tej strony kuratora.

Koszty, połączone z ustanowieniem i z czynnościami kuratora, ponosi początkowo strona, na której wniosek kurator został ustanowiony.

DZIAŁ II.

SPÓŁCZESTNICTWO W SPORZE.

Art. 69. Kilka osób może w jednej sprawie występować w charakterze powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiot sporu stanowią:

1) prawa lub obowiązki im wspólne albo oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej;

2) roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli nadto właściwość sądu uzasadniona jest dla każdego z pozwanych z osobna, jakoteż ze względu na ogólną wartość dochodzonych roszczeń.

Art. 70. Każdy z spółuczestników sporu działa w imieniu własnym; jego czynności procesowe nie mogą przynieść korzyści ani szkodzić innym spółuczestnikom.

W przypadkach jednak, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wyrok dotyczyć ma niepodzielnie wszystkich spółuczestników (spółuczestnictwo jednolite), czynności procesowe spółuczestników działających skutecznie są także wobec niedziałających. Do zawarcia ugody, zrzeczenia się i uznania potrzeba zgody wszystkich spółuczestników.

Jeżeli w przypadku spółuczestnictwa jednolitego oświadczenia faktyczne spółuczestników pozostają z sobą w sprzeczności, sąd oceni moc i znaczenie tych oświadczeń dla ustalenia faktów.

Art. 71. Każdy z współuczestników sporu ma prawo samodzielnie popierać sprawę. Na posiedzenia sądowe wzywa się wszystkich tych współuczestników, co do których sprawa nie jest zakończona.

DZIAŁ III.

INTERWENCJA GŁÓWNA I UBOCZNA.

Art. 72. Kto występuje z roszczeniem o rzecz lub prawo, o które sprawa toczy się między innymi osobami, może aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji wnieść pozew o to roszczenie przeciwko obu stronom przed sąd pierwszej instancji, w którym toczy się lub toczyła sprawa (interwencja główna).

Art. 73. Kto ma interes prawny w tem, aby sprawa, tocząca się między innymi osobami, została rozstrzygnięta na korzyść jednej z nich, może w każdym stanie sprawy aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji przystąpić do tej strony (interwencja uboczna).

Art. 74. Wstąpienie swe do sprawy interwenient uboczny powinien zgłosić w piśmie, w którym poda, jaki ma interes prawny w tem wstąpieniu i do której ze stron przystępuje. Pismo to należy doreczyć obu stronom.

Interwenient może z wstąpieniem do sprawy połączyć dokonanie innej czynności procesowej.

Art. 75. Każda strona może zgłosić opozycję przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego, jednak nie później jak przy rozpoczęciu najbliższej rozprawy.

Sąd oddali opozycję po przeprowadzeniu co do niej rozprawy, jeżeli interwenient uprawdopodobni, że ma interes prawny we wstąpieniu do sprawy. Od tego postanowienia nie ma środka odwoławczego.

Opozycja nie wstrzymuje biegu sprawy, a interwenient może nadal działać, dopóki opozycja nie będzie prawomocnie uwzględniona.

Art. 76. Interwenient uboczny uprawniony jest do wszystkich czynności procesowych, dopuszczalnych według stanu sprawy; nie mogą one jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której interwenient przystąpił.

Art. 77. Interwenientowi ubocznemu należy od chwili jego wstąpienia do sprawy doręczać, tak jak stronie, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach sądowych, jakoteż orzeczenia sądu.

Art. 78. Jeżeli z istoty spornego stosunku lub z przepisu ustawy wyrok w sprawie ma odnieść bezpośredni skutek prawny w stosunku między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której interwenient przystąpił, wówczas do jego stanowiska w procesie mają odpowiednie zastosowanie przepisy o spółuczestnictwie jednolitem.

Art. 79. Za zgodą obu stron interwenient uboczny może wejść na miejsce strony, do której przystąpił.

DZIAŁ IV.

PRZYPOZWANIE.

Art. 80. Dla zachowania skutków prywatno-prawnych w stosunku do osoby trzeciej strona może ją zawiadomić o toczącym się procesie i wezwać do wzięcia w nim udziału.

W tym celu strona wnosi do sądu pismo procesowe, obejmujące przyczynę wezwaną i stan sprawy. Pismo to doręcza się niezwłocznie osobie trzeciej, która może zgłosić swe przystąpienie do strony jako interwenient uboczny.

DZIAŁ V.

WSKAZANIE POPRZEDNIKA.

Art. 81. Jeżeli w myśl przepisów prawa cywilnego pozwany chce wskazać swego poprzednika, w którego imieniu posiada rzecz lub prawo, będące przedmiotem sporu, powinien to uczynić w odpowiedzi na pozew, a gdy odpowiedź nie jest wymagana — w piśmie procesowym przed rozprawą.

Art. 82. Odpowiedź na pozew lub pismo, zawierające wskazanie poprzednika, doręcza się temuż z jednoczesnym wezwaniem go na rozprawę.

Jeżeli wskazany poprzednik nie przybędzie na rozprawę lub na rozprawie nie złoży oświadczenia o swym stosunku do przedmiotu sporu albo zaprzeczy okolicznościom, przytocz-

nym przez pozwanego, pozwany mocen jest uczynić zadość żądaniom zawartym w pozwie. Treść tego przepisu należy podać wskazanemu poprzednikowi w wezwaniu na rozprawę.

Art. 83. Jeżeli poprzednik uzna oświadczenie pozwanego za uzasadnione, może za zgodą powoda wstąpić do sprawy na miejsce pozwanego, który wówczas będzie od udziału w sprawie zwolniony.

DZIAŁ VI.

ZASTĘPSTWO STRON PRZEZ PEŁNOMOCNIKÓW.

Art. 84. Strony i ich zastępcy ustawowi mogą działać przed sądem albo osobiście, albo przez pełnomocników.

Art. 85. Pełnomocnikami mogą być adwokaci, a z pośród nieadwokatów tylko spółuczestnicy sporu oraz osoby, sprawujące zarząd majątku lub interesów stron, wreszcie ich rodzice, małżonek, rodzeństwo lub dzieci.

Art. 86. Zastępstwo stron przez adwokatów obowiązuje przed sądem okręgowym w tych sprawach, w których wymagana jest odpowiedź na pozew, a w postępowaniu w sadach apelacyjnych i w Sądzie Najwyższym we wszystkich sprawach, poczynając od wniesienia środka odwoławczego. Obowiązkowe zastępstwo adwokackie nie ma zastosowania do czynności przed sędzią wyznaczonym lub wezwanym oraz w sekretarjacie sądowym.

Art. 87. Zastępstwo adwokackie nie obowiązuje następujących osób, gdy działają czy to jako strony, czy też jako ich zastępcy: adwokatów, sędziów, prokuratorów, profesorów prawa na polskich uniwersytetach państwowych, jak również stałych urzędników referendarskich Prokuratorji Generalnej i mających kwalifikacje sędziowskie lub adwokackie notariuszów.

Art. 88. Pełnomocnictwo może być albo procesowe, czy to ogólne, czy do prowadzenia poszczególnych spraw, albo do niektórych tylko czynności procesowych.

Art. 89. Pełnomocnik obowiązany jest przy pierwszej swej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy, albo wierzytelny odpis tegoż pełnomocnictwa. Adwokat może sam uwierzytelnić odpis

udzielonego mu pełnomocnictwa. Sąd może w razie wątpliwości zażądać sądowego lub notarialnego uwierzytelnienia podpisu strony.

W toku sprawy pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie, wciągnięte do protokołu.

Art. 90. Za stronę, która nie umie lub nie może się podpisać, podpisze pełnomocnictwo osoba, przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama nie podpisała.

Art. 91. Pełnomocnictwo procesowe upoważnia z samej ustawy:

1) do wszystkich ze sprawą łączących się czynności procesowych; obejmuje ono też powództwo wzajemne, skargę o wznowienie postępowania i postępowanie, wywołane ich wniesieniem, jakoteż wniesieniem pozwu interwencyjnego przeciwko mocodawcy;

2) do wszelkich czynności, dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;

3) do udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi;

4) do zawarcia ugody, zrzeczenia się albo uznania, o ile czynności te nie zostały wyłączone w samym pełnomocnictwie.

W sprawach z obowiązkowym zastępstwem adwokackim pełnomocnictwo procesowe nie może być ograniczone poza przypadkami, oznaczonymi w p. 4.

Art. 92. Strona ma prawo sama — bez udziału pełnomocnika — zawrzeć ugodę, zrzec się swego roszczenia albo uznać żądanie przeciwnika, chociażby nie wyłączyła tych czynności z zakresu pełnomocnictwa procesowego.

Art. 93. Co do pełnomocnictwa, obejmującego szerszy zakres, niż przewidziany dla pełnomocnictwa procesowego, jak również co do pełnomocnictwa do poszczególnych czynności procesowych, zakres ich, czas trwania i skutki oceniać należy według treści pełnomocnictwa oraz przepisów prawa prywatnego.

Art. 94. Czynności procesowe pełnomocnika obowiązują mocodawcę w toczącej się sprawie, chyba że chodzi o przyznanie lub inne oświadczenie faktyczne pełnomocnika, które mocodawca jednocześnie stawiający niezwłocznie sprostował lub odwołał.

Art. 95. W sprawach z obowiązkowym zastępstwem adwokackim, odwołanie przez stronę lub wypowiedzenie przez adwokata pełnomocnictwa procesowego uzyskuje w stosunku do przeciwnika moc prawną z chwilą, gdy tenże został zawiadomiony za pośrednictwem sądu o ustanowieniu nowego adwokata. W innych sprawach odwołanie lub wypowiedzenie pełnomocnictwa odnosi skutek z chwilą zawiadomienia przeciwnika o wygaśnięciu pełnomocnictwa.

W razie wypowiedzenia pełnomocnictwa, adwokat jest obowiązany zastępować stronę jeszcze przez dwa tygodnie. Każdy inny pełnomocnik powinien, mimo wypowiedzenia, przez ten sam czas działać za mocodawcę, jeżeli to jest konieczne do uchronienia go od niekorzystnych skutków prawnych.

Art. 96. W razie śmierci strony lub utraty przez nią zdolności procesowej pełnomocnik procesowy działa do czasu zawieszenia postępowania.

Art. 97. Po wniesieniu pozwu, sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę, nie mogącą narazie przedstawić pełnomocnictwa. Zarządzenie to sąd może uzależnić od zabezpieczenia kosztów.

Sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba, działająca bez pełnomocnictwa, powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swych czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominię czynności procesowe tej osoby. W przypadku tym przeciwnik może żądać od działającego bez umocowania zwrotu kosztów, spowodowanych tymczasowym dopuszczeniem.

TYTUŁ II.

KOSZTY PROCESU.

DZIAŁ I.

PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 98. We wszystkich przypadkach, w których w myśl przepisów kodeksu stronie należy się od przeciwnika zwrot kosztów procesu, sąd przyzna jej koszty, niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony.

Art. 99. Do koniecznych kosztów procesu zalicza się należności i wydatki jednego adwokata.

Osoby, których nie obowiązuje zastępstwo adwokackie, gdy występują jako strony lub zastępcy, zrównane są co do kosztów z adwokatami. To samo dotyczy Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 100. Strona może tylko wówczas żądać zwrotu kosztów podróży i wynagrodzenia za stratę zarobku, spowodowaną osobistym stawiennictwem, gdy sąd zaważwał ją do takiego stawiennictwa.

Art. 101. Strona przegrywająca sprawę obowiązana jest na żądanie przeciwnika zwrócić mu koszty procesu.

Art. 102. W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. I w tym jednak przypadku sąd może włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznacznej części swego żądania, albo gdy zasądzenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub od oceny sądu.

Art. 103. Zwrot kosztów należy się pozwanemu, jeżeli nie dał on powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.

Art. 104. Niezależnie od wyniku sprawy sąd, na żądanie przeciwnika, włoży na stronę obowiązek zwrotu tych kosztów, które strona ta wywołała swem niesummiennem lub oczywiście niewłaściwem postępowaniem.

Dotyczy to zwłaszcza kosztów, powstałych wskutek spóźnionego przytoczenia okoliczności faktycznych lub spóźnionego zaoferowania środków dowodowych, jeżeli przez to nastąpi zwłoka w rozstrzygnięciu sprawy.

Art. 105. Świadek, biegły lub zastępca strony mogą być skazani przez sąd na zwrot kosztów, wywołanych rażąco ich winą. Postanowienie sądu zapada na wniosek strony, bądź w toku samej sprawy, bądź oddzielnie po wysłuchaniu osoby, której zarzucono winę.

Art. 106. Koszty procesu, w którym zawarto ugodę, znosi się wzajemnie, jeżeli co do nich nie zapadło już wcześniej prawomocne orzeczenie, albo jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

Art. 107. Spółuczestnicy sporu zwracają koszty procesu według ilości głów. Jednak w razie znacznej różnicy w ich spółuczestnictwie sąd oznaczy zwrot kosztów odpowiednio do spółuczestnictwa.

Na współuczestników sporu, odpowiadających solidarnie co do istoty sprawy, sąd włoży solidarny obowiązek zwrotu kosztów. Za koszty, wynikłe z czynności procesowych poszczególnych współuczestników, inni współuczestnicy nie odpowiadają.

Art. 108. Interwenient uboczny, do którego nie mają zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitem, nie zwraca kosztów przeciwnikowi strony, do której przystąpił; jednak sąd może przyznać koszty interwencji od przeciwnika, obowiązującego do zwrotu kosztów.

Art. 109. W każdym orzeczeniu, kończącym sprawę w instancji, sąd rozstrzygnie również o kosztach. Wysokość kosztów można też oznaczyć dopiero przy sporządzeniu na piśmie orzeczenia z uzasadnieniem.

W innych orzeczeniach sąd rozstrzygnąć może o zwrocie kosztów tylko wówczas, gdy obowiązek ten nie zależy od wyniku sprawy.

Przyznając zwrot kosztów, sąd oznaczy ich wysokość, włączając opłaty sądowe.

Art. 110. Strona, żądająca zwrotu kosztów, powinna pod rygorem utraty tego roszczenia, przed zamknięciem rozprawy, bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia, złożyć sądowi spis kosztów albo zgłosić wniosek o przyznanie jej kosztów według norm przepisanych.

Art. 111. Jeżeli strona nie zakłada apelacji co do istoty sprawy, może przeciwko orzeczeniu o kosztach wnieść zażalenie.

DZIAŁ II.

PRAWO UBOGICH.

Art. 112. Przyznania prawa ubogich domagać się może strona, która wykaże na podstawie zaświadczenia władzy administracyjnej państwowej lub samorządowej, zwierzchności służbowej lub sądu opiekuńczego, że nie posiada dostatecznych środków na koszty procesu. Zaświadczenie powinno obejmować dokładne dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach.

Art. 113. Wniosek o przyznanie prawa ubogich zgłosić należy w sądzie, w którym sprawa się toczy lub ma się toczyć.

Strona, która nie mieszka w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o przyznanie prawa ubogich, jakoteż wniosek o ustanowienie dla niej adwokata, w sądzie grodzkim miejsca swego zamieszkania. Sąd grodzki prześle bez zwłoki te wnioski sądowi, w którym sprawa się toczy.

Art. 114. Sąd odmówi prawa ubogich stronie w razie oczywistej bezzasadności jej powództwa lub obrony.

Art. 115. Sąd w razie wątpliwości lub zarzutu strony przeciwnej może zarządzić dochodzenie w celu stwierdzenia stanu majątkowego strony, żądającej przyznania prawa ubogich lub korzystającej z tego prawa.

Art. 116. Cudzoziemcom przyznaje się prawo ubogich tylko pod warunkiem wzajemności.

Art. 117. Strona, której przyznane zostało prawo ubogich:

1) wolna jest od opłat sądowych na rzecz skarbu oraz od innych przepisanych opłat. Te inne opłaty wykląda Skarb Państwa;

2) ma prawo wnieść pozew ustnie do protokołu w sądzie grodzkim miejsca swego zamieszkania, chociaż inny sąd jest właściwy do rozpoznania sprawy, a w sprawie nie obowiązują zastępstwo adwokackie; sąd grodzki prześle niezwłocznie protokół sądowi właściwemu;

3) ma prawo żądać, ażeby w sprawie z obowiązkiem zastępstwem adwokackim ustanowiono dla niej adwokata; w innych sprawach na jej wniosek sąd stosownie do okoliczności postanowi, czy potrzeba ustanowić adwokata, mając w szczególności na względzie, że strona nie mieszka w siedzibie sądu; o wyznaczenie adwokata sąd zwróci się do właściwej Rady Adwokackiej.

Art. 118. Ustanowienie adwokata dla strony ubogiej ma znaczenie pełnomocnictwa procesowego.

Art. 119. Prawo ubogich gaśnie z śmiercią strony ubogiej. Jednakże na zasadzie tego prawa adwokat strony ubogiej podjąć czynności procesowe niecierpiące zwłoki.

Art. 120. Sąd cofnie prawo ubogich, skoro się okaże, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, bądź nie istniały wcale, bądź przestały już istnieć. W obu przypadkach strona obowiązana jest uiścić wszystkie opłaty przepisane; jednak w drugim przypadku sąd może włożyć na stronę obowiązek częściowej tylko zapłaty, stosownie do zmiany, zaszłej w jej stosunkach majątkowych.

Stronę, która uzyskała świadomie prawo ubogich na podstawie podania nieprawdziwych okoliczności, sąd skaże na grzywnę do dwustu złotych, niezależnie od jej obowiązku uiszczenia wszystkich przepisanych opłat.

Art. 121. Sąd może cofnąć prawo ubogich, jeżeli — jak stwierdza protokół — strona przy sądowej próbie pojednania uporczywie odrzuca słuszną ugodę.

Art. 122. Przyznanie stronie prawa ubogich nie zwalnia jej od obowiązku zwrócenia kosztów przeciwnikowi.

W razie włożenia kosztów na przeciwnika, należy od niego ściągnąć z urzędu opłaty, od których strona uboga była uwolniona.

Art. 123. Adwokat strony ubogiej ma prawo z wyłączeniem strony ściągnąć sumę, należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków, z kosztów, zasądzonych na rzecz strony ubogiej od przeciwnika. Przeciwnik żadnych innych potrąceń czynić nie może oprócz kosztów nawzajem mu od strony ubogiej przyznanych.

Na kosztach, przypadających od przeciwnika strony ubogiej, należności adwokata służy pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

Art. 124. Orzeczenie o przyznaniu i cofnięciu prawa ubogich, tudzież o włożeniu na stronę obowiązku częściowej zapłaty, sąd może wydać bez rozprawy.

Art. 125. W czynnościach, dokonywanych na podstawie tego działu, nie wymaga się zastępstwa adwokackiego.

Art. 126. Przeciwno pozwanemu, który po doręczeniu mu pozwu złożył bez zwłoki wnioski o przyznanie prawa ubogich, wyrok zaoczny nie może zapaść z powodu niewniesienia odpowiedzi na pozew lub stawienia się bez adwokata, dopóki sąd nie rozstrzygnął jego wniosków o przyznanie prawa ubogich i o ustanowienie adwokata.

Art. 127. Niema środka odwoławczego od orzeczenia, którym prawo ubogich przyznano albo odmówiono jego cofnięcia lub nałożenia dodatkowej zapłaty.

DZIAŁ III.

ZABEZPIECZENIE KOSZTÓW PROCESU.

Art. 128. Powód - cudzoziemiec jest obowiązany na żądanie pozwanego złożyć kaucję na zabezpieczenie kosztów procesu.

Art. 129. Obowiązku takiego nie ma powód-cudzoziemiec w następujących przypadkach:

1) jeżeli w państwie, do którego powód należy, obywatele polscy nie mają takiego obowiązku;

2) jeżeli powód ma w Polsce miejsce zamieszkania lub majątek, wystarczający na zabezpieczenie kosztów;

3) jeżeli uzyskał prawo ubogich;

4) w sprawach małżeńskich niemajątkowych, w sprawach wszczętych w następstwie sądowego wezwania publicznego, w postępowaniu z powództwa wzajemnego i w postępowaniu nakazowym.

Art. 130. Pozwany może zgłosić żądanie zabezpieczenia kosztów tylko przy pierwszej czynności procesowej.

Późniejsze zgłoszenie żądania dopuszczalne jest jedynie w następujących przypadkach:

1) gdy dopiero w toku sprawy pozwany dowiedział się, że powód jest cudzoziemcem;

2) gdy powód w toku sprawy utracił obywatelstwo polskie;

3) gdy na miejsce powoda — obywatela polskiego—wstąpił bez zgody pozwanego cudzoziemiec;

4) gdy w toku sprawy ustała podstawa prawna do uwolnienia powoda od obowiązku złożenia kaucji.

W przypadkach tych pozwany nie ma jednak prawa domagać się złożenia kaucji, gdy uznana przezeń część żądania powoda wystarcza na zabezpieczenie kosztów.

Art. 131. Sąd oznaczy wysokość kaucji, mając na względzie prawdopodobną sumę kosztów pozwanego, jednak bez włączenia kosztów postępowania z powództwa wzajemnego.

Jeżeli w toku sprawy okaże się, iż kaucja nie wystarcza, pozwany może żądać dodatkowego zabezpieczenia.

Art. 132. Kaucja powinna być złożona w gotowiźnie lub w papierach wartościowych, uznanych przez sąd za odpowiednie.

Art. 133. Zgłaszając w przepisanim czasie wnioski o zabezpieczenie kosztów, pozwany nie ma obowiązku wdawać się w spór przed rozstrzygnięciem tego wniosku.

Sąd wyznaczy powodowi termin do złożenia kaucji.

Po bezskutecznym upływie terminu, sąd na wniosek pozwanego odrzuca pozew lub środek odwoławczy, orzekając o kosztach, jak w przypadku cofnięcia pozwu.

Art. 134. W razie oddalenia wniosku o złożenie kaucji, sąd może zarządzić dalsze postępowanie, nie czekając na uprawomocnienie się odmownego postanowienia.

Od takiego zarządzenia niema środka odwoławczego.

Art. 135. Jeżeli w toku sprawy ustanie przyczyna zabezpieczenia, sąd na wniosek powoda, po wysłuchaniu pozwanego, zwolni powoda od obowiązku zabezpieczenia kosztów lub zarządzi zwrot złożonej kaucji.

Art. 136. Sąd na wniosek pozwanego zarządzi zaspokojenie z kaucji przyznanych kosztów.

Wniosek ten powinien być zgłoszony w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia; jeżeli wniosku nie zgłoszono, sąd po upływie tego terminu zarządzi wydanie kaucji powodowi na jego żądanie.

Sąd zarządzi również wydanie powodowi kaucji natychmiast po uprawomocnieniu się orzeczenia, jeżeli pozwanemu kosztów nie przyznał.

Art. 137. Na kaucji, złożonej przez powoda-cudzoziemca, służy pozwanemu pierwszeństwo przed wszystkimi innymi wierzycielami powoda.

TYTUŁ III. POSTĘPOWANIE.

DZIAŁ I. PRZEPISY OGÓLNE.

ROZDZIAŁ I. PISMA PROCESOWE.

Art. 138. Pisma procesowe obejmują wnioski i oświadczenia stron, składane poza rozprawą.

Art. 139. Każde pismo powinno zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko, zawód i miejsce zamieszkania stron i pełnomocników;
- 2) oznaczenie przedmiotu sprawy;
- 3) osnowę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności;
- 4) podpis strony lub jej zastępcy, a w sprawach z obowiązkiem zastępstwem adwokackim — podpis adwokata;

5) wym enienie załączników.

Do pisma powinno być dołączone pełnomocnictwo, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który przedtem nie złożył pełnomocnictwa.

Za stronę, która nie umie lub nie może się podpisać, podpisze pismo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

Art. 140. W pismach, mających na celu przygotowanie rozprawy (pisma przygotowawcze), należy podać zwięźle stan sprawy, wypowiedzieć się co do twierdzeń strony przeciwnej i dowodów przez nią ofiarowanych, wreszcie należy wskazać dowody, które mają być przedstawione na rozprawie, lub je załączyć. Wywody prawne dopuszcza się tylko w postaci treściwej.

Art. 141. Do pisma dołączyć należy odpisy pisma i załączników dla uczestniczących w sprawie osób, a nadto, jeżeli w sądzie nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego załącznika do akt sądowych.

Art. 142. Strona, powołująca się w piśmie na dokument, obowiązana jest na żądanie przeciwnika złożyć oryginał tego dokumentu w sądzie przed rozprawą.

Art. 143. Jeżeli pismo nie odpowiada warunkom, wskazanym w artykułach poprzedzających lub nie jest należycie opłacone, przewodniczący wzywa stronę pod rygorem zwrócenia pisma do stosownego poprawienia lub uzupełnienia w terminie siedmiodniowym. Od tych zarządzeń niema zażalenia.

Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwróci pismo stronie.

Data wniesienia pisma pozostaje w mocy, jeżeli w terminie braki należycie zostały poprawione lub uzupełnione.

Art. 144. Za ublżenie w piśmie powadze sądu lub użycie wyrażeń obraźliwych sąd może skazać winnego na grzywnę do wysokości trzystu złotych, niezależnie od odpowiedzialności przewidzianej inną ustawą.

ROZDZIAŁ II.

DOREČZENIA.

Art. 145. Sąd dokonywa doręczenia przez woźnych, korników lub przez pocztę.

Minister Sprawiedliwości może wydać w porozumieniu z właściwymi Ministrami rozporządzenie, którego mocą także

inne organy państwowe lub samorządowe obowiązane będą dokonywać doręczeń sądowych.

Art. 146. Doręczenia dokonywa się stronie lub jej ustawowemu zastępcy, a gdy ci ustanowili pełnomocnika procesowego lub osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych — doręczenia dokonywa się tym osobom.

Podmiotom prawnym, które zastępuje Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, doręczenia dokonywa się w właściwym urzędzie Prokuratorji.

Art. 147. Pełnomocnikowi procesowemu kilku osób doręcza się jeden egzemplarz pisma i załączników.

Upoważnionemu przez kilku współuczestników sporu do odbioru pism sądowych doręcza się po jednym egzemplarzu dla każdego współuczestnika.

Art. 148. Strony oraz ich zastępcy mają obowiązek zawiadomić sąd o każdej zmianie swego adresu.

W razie zaniedbania tego obowiązku doręczenie pisma sądowego pod dotychczasowym adresem ma moc prawną.

Art. 149. Doręczenia dokonywa się w mieszkaniu, w biurze, w lokalu przemysłowym lub handlowym, a w ich braku — tam, gdzie adresata się zastanie.

Art. 150. Doręczenia szeregowym w czynnej służbie wojskowej, policji państwowej i straży granicznej dokonywa się przez władzę bezpośrednio przełożoną.

Art. 151. W dni niedzielne i świąteczne, jakoteż w porze nocnej doręczać można tylko w wyjątkowych przypadkach, za przedniem zarządzeniem kierownika sądu.

Za porę nocną uważa się czas od godziny dziewiątej wieczorem do godziny siódmej rano.

Art. 152. Jeżeli doręczający nie zastanie adresata w domu, może doręczyć pismo sądowe dorosłemu członkowi rodziny adresata albo jego służbie, zamieszkałym razem z nim, a gdyby ich nie było — do rąk zarządcy domu, chyba że osoby te są w sprawie przeciwnikami adresata lub że odmówił przyjęcia.

Dla adresata, którego doręczający nie zastanie w lokalu biurowym, przemysłowym lub handlowym, doręczyć można pismo osobie w biurze zatrudnionej.

Art. 153. Doręczenia korporacjom, stowarzyszeniom, spółkom i zakładom dokonywa się w lokalu biurowym do rąk którejkolwiek z osób uprawnionej do działania w ich imieniu,

w razie zaś, gdyby ich nie zastano, do rąk osoby zatrudnionej w biurze.

Art. 154. W razie niemożności doręczenia w sposób, przewidziany artykułami poprzedzającymi, należy złożyć pismo w urzędzie pocztowym lub gminnym, a zawiadomienie o tem przybić na drzwiach mieszkania, biura, lokalu przemysłowego lub handlowego adresata.

To samo stosuje się do przypadku odmowy przyjęcia pisma.

Art. 155. Doręczenia urzędom państwowym lub samorządowym dokonywa się do rąk ustanowionego do odbioru pism funkcjonarjusza lub przełożonego urzędu.

Art. 156. Pozew doręczyć należy do rąk własnych pozwanego lub osoby upoważnionej do odbioru pozwu. Pozew, dotyczący przedsiębiorstwa handlowego, doręczyć można także prokurentowi pozwanego.

Jeżeli doręczenie takie okaże się niemożliwe, doręczający pozostawi w mieszkaniu lub w lokalu biurowym strony wezwanie, aby pozwany w oznaczonym czasie stawił się w urzędzie doręczającego celem odbioru pozwu. Gdyby mieszkanie lub lokal były zamknięte, doręczający przybije to wezwanie na drzwiach. Jeżeli pozwany wezwaniu temu zadość nie uczyni, pozew doręcza się sposobem, przewidzianym dla przypadków, gdy doręczający nie zastanie adresata.

Przepis ustępu poprzedzającego nie ma zastosowania, gdy pozwany chwilowo jest nieobecny w miejscowości doręczenia, co doręczający z urzędu stwierdza na piśmie.

Art. 157. Odbierający pismo stwierdza odbiór i jego datę podpisem własnoręcznym. Jeżeli tego uczynić nie może lub nie chce, doręczający z urzędu stwierdza doręczenie na piśmie.

Art. 158. Adresat może odebrać pismo bezpośrednio w kancelarii sądu.

Art. 159. Stronie nieznaney z miejsca pobytu pismo doręcza się przez wywieszenie go w gmachu sądowym (obwieszczenie publiczne).

Z upływem miesiąca od wywieszenia uważa się doręczenie za dokonane.

Art. 160. Dla strony nieznaney z miejsca pobytu, której doręczony ma być pozew lub inne pismo, wymagające podjęcia czynności procesowej, sąd ponadto, na wniosek strony

przeciwnej, ustanowi kuratora do zastępowania nieobecnego aż do chwili jego zgłoszenia się. Przepis ten ma zastosowanie także do korporacji, stowarzyszeń, spółek i zakładów, które nie mają przedstawicieli albo których przedstawiciele nieznanymi są z miejsca pobytu.

W sprawach większej wagi sąd ogłosi ustanowienie kuratora w dzienniku urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości, a według uznania przewodniczącego także w jednej z gazet lub w urzędzie gminnym.

Koszty połączone z ustanowieniem i czynnościami kuratora ponosi początkowo strona, która ustanowienia żądała.

Art. 161. Strona, żądająca doręczenia pisma przez wywieszenie w gmachu sądowym lub do rąk kuratora, obowiązana jest uprawdopodobnić, że miejsce pobytu przeciwnika jest nieznanne.

Art. 162. Gdy się okaże, że żądanie ustanowienia kuratora lub wywieszenia pisma było nieuzasadnione, sąd zarządzi doręczenie pisma w sposób należyty, a w miarę potrzeby unieważni na wniosek strony interesowanej postępowanie, przeprowadzone z udziałem kuratora.

Art. 163. W toku sprawy adwokaci mogą doręczać sobie nawzajem pisma bezpośrednio za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty.

Art. 164. Sposób doręczenia pism sądowych osobom, zamieszkałym zagranicą, oraz osobom, pozostającym w służbie dyplomatycznej państw obcych, tudzież u nich mieszkającym, określi rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Zagranicznych.

Art. 165. Od zarządzeń w przedmiocie doręczenia niema zażalenia.

ROZDZIAŁ III.

POSIEDZENIA SĄDOWE.

Art. 166. Posiedzenie sądowe wyznacza przewodniczący na wniosek strony interesowanej lub z urzędu, a o dacie posiedzenia zawiadamia strony przez wezwanie lub ogłoszenie podczas rozprawy.

Stronie, na posiedzeniu nieobecnej, należy w każdym razie doręczyć wezwanie na posiedzenie następne. Wezwanie powinno być doręczone przynajmniej na tydzień przed posie-

dzeniem; w przypadkach pilnych termin ten może być skrócony.

Art. 167. W wezwaniu na posiedzenie oznacza się: 1) imię, nazwisko i adres wezwanego; 2) sąd, miejsce i czas posiedzenia; 3) strony i przedmiot sprawy; 4) cel posiedzenia; 5) skutki niestawiennictwa.

W sprawach z obowiązkiem zastępstwem adwokackim należy w pierwszym wezwaniu zamieścić treść przepisów o obowiązku zastępstwa i o skutkach niezastosowania się do tych przepisów.

Art. 168. Posiedzenia sądowe odbywają się w gmachu sądu, a w poszczególnych przypadkach i poza tym gmachem, jeżeli to ułatwia przeprowadzenie sprawy lub przyczynia się znacznie do zaoszczędzenia kosztów.

Art. 169. Rozprawy przed sądem orzekającym są jawne.

Wstęp na salę sądową mają osoby dorosłe i nieuzbrojone, chyba że noszenie broni związane jest z ich obowiązkiem służbowym.

Art. 170. Sąd z urzędu uchyli jawność całego posiedzenia lub jego części i odbędzie je przy drzwiach zamkniętych, jeżeli jawność zagraża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom.

Sąd może uchylić jawność również na wniosek strony, jeżeli podane przez nią przyczyny uzna za uzasadnione, lub też jeżeli omawiane być mają szczegóły życia rodzinnego.

Art. 171. Rozprawa nad wnioskiem o uchylenie jawności odbywa się przy drzwiach zamkniętych. Postanowienie swe sąd ogłasza publicznie. Od postanowienia tego niema zażalenia.

Art. 172. Podczas rozprawy, odbywającej się przy drzwiach zamkniętych, mogą być obecne na sali stróny, ich pełnomocnicy oraz osoby zaufania, po dwie z każdej strony. Ogłoszenie wyroku odbywa się publicznie.

Art. 173. Przewodniczący otwiera, prowadzi i zamyka posiedzenie, udziela głosu, zadaje stronom, świadkom i biegłym pytania, upoważnia do zadawania pytań i ogłasza orzeczenia sądu.

Przewodniczący może odebrać głos stronom, jeżeli go nadużywają, jak również uchylić pytania, zadawane stronom, świadkom lub biegłym, jeżeli je uważa za niewłaściwe lub zbyteczne.

Art. 174. Sąd nawet mimo zgodnego wniosku stron może odroczyć posiedzenie tylko z ważnej przyczyny.

Art. 175. Od wyznaczenia i odroczenia posiedzenia niema środka odwoławczego.

Art. 176. Na każdym posiedzeniu sądowym protokółant pod kierunkiem przewodniczącego spisuje protokół.

Przy wydawaniu wyroków zaocznych, zamiast protokołu, wystarczy zaznaczenie w aktach, że pozwany nie wniósł w czasie właściwym odpowiedzi na pozew lub że strona nie stawiła się na posiedzenie.

Art. 177. Protokół powinien zawierać:

1) oznaczenie sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwiska sędziów, prokuratora, jeżeli ustawa jego obecności wymaga, protokółanta, stron i obecnych na posiedzeniu zastępców oraz oznaczenie sprawy, tudzież wzmiankę co do jawności rozprawy;

2) przebieg posiedzenia, a w szczególności faktyczne twierdzenia i wnioski stron, wyniki postępowania dowodowego oraz wyrażenie zarządzeń i orzeczeń, ogłoszonych na rozprawie. Zamiast podania twierdzeń i wniosków, protokół może powołać się na pisma przygotowawcze;

3) okoliczności, wpływające na umorzenie lub rozstrzygnięcie sprawy (ugoda, zrzeczenie się lub uznanie, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu).

Protokół podpisują przewodniczący i protokółant.

Art. 178. Na wniosek strony sąd może przybrać na jej koszt zaprzysiężonego stenografa, który niezwłocznie po zakończeniu rozprawy przełoży stenogram na zwykłe pismo. Przewodniczący włączy stenogram i przekład do protokołu.

Art. 179. Strony mogą żądać sprostowania lub uzupełnienia protokołu, przyczem od zarządzenia przewodniczącego można odwołać się do sądu, od którego postanowienia niema zażalenia.

Art. 180. Stronom wolno oświadczenia, wnioski, uzupełnienia i sprostowania zamieścić w załączniku do protokołu. Gdy stronę zastępuje adwokat, przewodniczący może zażądać takiego załącznika.

Art. 181. Strony mogą w toku posiedzenia wytknąć obrazę przepisów postępowania, żądając wpisania odpowiedniego zastrzeżenia do protokołu. Stronie, która zastrzeżenia nie uczyniła, nie służy prawo skarżenia się, chyba że pogwałcone zostały istotne przepisy postępowania.

ROZDZIAŁ IV.

TERMINY.

Art. 182. Bieg terminu, wyznaczonego przez sąd lub przewodniczącego (terminu sądowego), rozpoczyna się od doręczenia postanowienia stronie, a jeżeli postanowienie nie ma być doręczone — od jego ogłoszenia.

Art. 183. Przy obliczaniu terminu ustawowego lub sądowego, wyznaczonego na dni, nie wlicza się dnia, od którego bieg terminu się rozpoczyna.

Terminy, oznaczone na tygodnie, miesiące lub lata, kończą się w dniu, odpowiadającym nazwą lub datą początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było, w ostatnim dniu tegoż miesiąca.

Termin, którego koniec przypada na niedzielę lub dzień ustawowo uznany za święto powszechne, przedłuża się o następny dzień powszedni.

Oddanie pisma w polskim urzędzie pocztowym jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu.

Art. 184. Przewodniczący może z ważnej przyczyny przedłużyć lub skrócić termin sądowy na wniosek, zgłoszony przed upływem terminu, nawet bez wysłuchania strony przeciwnej. Dalsze przedłużenie terminu nastąpić może tylko przez sąd po wysłuchaniu strony przeciwnej.

Art. 185. Niema środka odwoławczego od odmowy skrócenia, od pierwszego przedłużenia i odmowy dalszego przedłużenia terminu.

ROZDZIAŁ V.

OMIESZKANIE I PRZYWRÓCENIE TERMINU.

Art. 186. Czynność procesowa, podjęta przez stronę po upływie terminu, nie ma mocy prawnej.

Skutek omieszkania następuje sam przez się, chyba że w poszczególnych przypadkach zależy od wniosku strony. W tych przypadkach można dokonać omieszkanej czynności dopóty, dopóki strona przeciwna nie zgłosiła odpowiedniego wniosku, a w razie zgłoszenia go, dopóki sąd nie zamknął nad nią rozprawy.

Art. 187. Jeżeli strona omieszkała czynność procesową bez swej winy, sąd na jej wniosek postanowi przywrócenie terminu.

Przywrócenie nie jest dopuszczalne, jeżeli omieszkanie nie pociąga za sobą ujemnych skutków procesowych dla strony, lub też jeżeli skutki omieszkania mogą być usunięte w drodze sprzeciwu od wyroku zaocznego.

Art. 188. Pismo z wnioskiem o przywrócenie terminu powinno być wniesione do sądu, w którym omieszkana czynność miała być dokonana, w ciągu dwóch tygodni od czasu ustania przyczyny omieszkania.

W piśmie tem należy uprawdopodobnić okoliczności, uzasadniające wniosek.

Równocześnie z wnioskiem strona powinna wykonać omieszkaną czynność procesową.

Art. 189. Spóźniony lub z ustawy niedopuszczalny wniosek o przywrócenie terminu sąd odrzuci bez rozprawy. Wniosek nieodrzucony sąd rozstrzygnie po przeprowadzeniu rozprawy. W razie uwzględnienia wniosku, sąd może natychmiast przystąpić do rozpoznania sprawy.

Niema zażalenia na przywrócenie terminu.

Art. 190. Zgłoszenie wniosku o przywrócenie nie wstrzymuje postępowania w samej sprawie, ani wykonania orzeczenia, chyba że sąd, stosownie do okoliczności, uzna wstrzymanie za konieczne.

Od postanowienia sądu niema środka odwoławczego.

Art. 191. Strona, żądająca przywrócenia, ponosi koszty postępowania w przedmiocie przywrócenia.

ROZDZIAŁ VI.

ZAWIESZENIE POSTĘPOWANIA.

Art. 192. Sąd zawiesza postępowanie:

1) w razie śmierci strony lub zastępcy ustawowego, w razie utraty przez nich zdolności procesowej, jak również w razie utraty przez zastępcę ustawowego tego charakteru;

2) w sprawie, w której obowiązuje zastępstwo adwokackie—w razie śmierci adwokata, będącego pełnomocnikiem procesowym, albo utraty przezzeń zdolności lub ustąpienia z adwokatury;

3) w razie zaprzestania czynności przez sąd wskutek wojny lub z innych przeszkód.

Zawieszenie ma moc prawną od chwili powyższych zdarzeń.

Art. 193. Zdarzenia, wskazane w punktach 1 i 2 artykułu poprzedzającego, nie powodują zawieszenia, jeżeli zaszły po zamknięciu rozprawy a przed wydaniem orzeczenia.

Art. 194. W razie śmierci strony, strona przeciwna lub współuczestnik sporu żądać mogą wezwania wskazanych przez siebie osób, jako następców prawnych zmarłego, trybem dla doręczenia pozwu przewidzianym. Po wezwaniu tych osób na wyznaczoną w tym celu rozprawę, sąd postanowi podjęcie dalszego postępowania, jeżeli ich charakter następców prawnych będzie udowodniony.

Jeżeli jednak ten ich charakter nie będzie udowodniony, sąd na wniosek strony interesowanej ustanowi kuratora, poczem po wysłuchaniu go poweźmie, stosownie do okoliczności, postanowienie co do podjęcia dalszego postępowania.

Art. 195. W razie utraty zdolności procesowej przez stronę lub zastępcę ustawowego, tudzież w razie jego śmierci lub utraty przezeń tego charakteru, strona przeciwna lub współuczestnik sporu mogą żądać w właściwej drodze ustanowienia zastępcy ustawowego dla strony i wezwać go trybem, przewidzianym dla doręczenia pozwu, poczem na posiedzeniu niejawnem sąd wydaje postanowienie o podjęciu dalszego postępowania.

Art. 196. W przypadkach zawieszenia postępowania ze względu na osobę adwokata sąd określi stronie termin do ustanowienia innego adwokata, a po bezskutecznym upływie terminu postanowi na posiedzeniu niejawnem podjęcie dalszego postępowania.

Art. 197. Sąd zawiesi postępowanie, gdy stronie ogłoszono upadłość, a spór dotyczy przedmiotu, należącego do masy. Postępowanie może być podjęte dopiero po wezwaniu zarządcy masy upadłości.

Art. 198. Sąd zawiesza również postępowanie, jeżeli strona lub jej zastępca ustawowy pełni służbę wojskową w czasie wojny lub też znajduje się w miejscowości, pozbawionej wskutek nadzwyczajnych wydarzeń komunikacji z siedzibą sądu.

Art. 199. Sąd może również zawiesić postępowanie w następujących przypadkach:

1) jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od ustalenia stosunku prawnego, stanowiącego przedmiot innego procesu;

2) jeżeli osoba trzecia zapozwała obie strony o ten sam przedmiot sporu (interwencja główna);

3) jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od uprzedniego orzeczenia władzy administracyjnej;

4) jeżeli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej lub dyscyplinarnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej.

Od odmowy zawieszenia niema zażalenia.

Art. 200. W przypadkach artykułu poprzedzającego zawieszenie postępowania trwa aż do czasu uprawomocnienia się orzeczenia sądowego lub administracyjnego.

Jeżeli postępowanie karne, dyscyplinarne lub administracyjne nie jest jeszcze rozpoczęte, a jego rozpoczęcie zależy od wniosku strony, sąd określi jej termin do wszczęcia postępowania, a w innych przypadkach może zwrócić się o to do właściwej władzy.

Art. 201. Sąd postanowi podjęcie dalszego postępowania, gdy ustanie przyczyna zawieszenia.

Sąd może podjąć dalsze postępowanie i przedtem w każdym stanie sprawy, uchylając stosownie do okoliczności postanowienie o zawieszeniu.

Podjmując postępowanie, sąd oznaczy datę jego podjęcia.

Art. 202. We wszystkich wyżej przewidzianych przypadkach zawieszenia bieg terminów ustaje i rozpoczyna się na nowo dopiero z podjęciem postępowania. Terminy sądowe w miarę potrzeby będą wyznaczone na nowo.

Art. 203. Sąd zawiesza również postępowanie na zgodny wniosek obu stron.

W tym przypadku, jeżeli strony oznaczyły czas zawieszenia, dalsze postępowanie może być na wniosek którejkolwiek z nich podjęte dopiero po upływie tego czasu, nie wcześniej jednak jak z upływem trzech miesięcy od chwili zgłoszenia wniosku o zawieszenie.

Zawieszenie z takim samym skutkiem następuje w razie niestawienia się obu stron na rozprawę, o ile kodeks w przypadkach szczególnych inaczej nie stanowi.

Art. 204. Zawieszenie, przewidziane w artykule poprzedzającym, wstrzymuje bieg terminów sądowych, które dopiero z podjęciem postępowania będą dalej. Bieg terminów ustawowych nie ulega wstrzymaniu.

Art. 205. Postępowanie, zawieszono na wniosek lub wskutek niestawienia się stron, a nie podjęte w ciągu lat trzech od daty postanowienia o zawieszeniu, sąd umorzy na wniosek pozwanego.

Umorzenie postępowania nie pozbawia powoda prawa wytoczenia powództwa, jednak poprzedni pozew nie przerywa przedawnienia.

Z umorzeniem postępowania umarzają się także koszty obu stron.

Art. 206. Od postanowienia o podjęciu dalszego postępowania niema zażalenia.

DZIAŁ II.

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM OKRĘGOWYM.

ROZDZIAŁ I.

POZEW.

Art. 207. Pozew powinien czynić zadość warunkom pisma procesowego, a nadto zawierać:

- 1) dokładnie określone żądanie, a w sprawach o roszczenia majątkowe także oznaczenie wartości przedmiotu sporu;
- 2) przytoczenie okoliczności faktycznych, uzasadniających żądanie, a w m. are potrzeby, uzasadniających również i właściwość sądu.

Ponadto pozew może zawierać wnioski o zabezpieczenie powództwa, o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności i o rozpoznanie sprawy przez wydział handlowy.

Art. 208. W pozwie można również zgłosić wnioski:

- 1) o zawezwanie na rozprawę wskazanych przez powoda świadków i biegłych;
- 2) o polecenie pozwanemu dostarczenia na rozprawę będącego w jego posiadaniu a potrzebnego do przeprowadzenia dowodu, dokumentu lub przedmiotu oględzin;
- 3) o zażądanie na rozprawę dowodów, znajdujących się w urzędzie publicznym.

Art. 209. Powód może dochodzić jednym pozwem kilku roszczeń przeciwko temu samemu pozwanemu, jeżeli nadają się do tego samego trybu postępowania oraz jeżeli sąd jest właściwy ze względu na ogólną wartość roszczeń. To samo stosuje się przy roszczeniach różnego rodzaju, jeżeli sąd nie

jest niewłaściwy dla któregokolwiek z roszczeń w myśl przepisów o właściwości, bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Art. 210. Pozew o wydanie lub odebranie przedmiotu dzierżawy w terminie, w którym dzierżawa wygasa, można wnieść do sądu jeszcze przed tym terminem.

Art. 211. Z chwilą doręczenia pozwu, powstają następujące skutki procesowe:

1) powód nie może wytoczyć w toku sprawy powództwa przeciwko pozwanemu o to samo roszczenie w tym samym lub w innym sądzie;

2) pozwany może wytoczyć powództwo wzajemne przeciwko powodowi aż do zamknięcia rozprawy w sądzie pierwszej instancji;

3) zbycie w toku sprawy rzeczy lub roszczenia, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy; jednak nabywca nie może wstąpić na miejsce zbywcy bez zezwolenia strony przeciwnej.

Art. 212. Zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość, a nadto, po doręczeniu pozwu wtedy tylko, gdy pozwany na nią się zgodzi lub gdy bez ostrzeżeń wda się w spór nad zmienionem powództwem, albo gdy sąd uzna, że zmiana nie utrudni pozwanemu obrony.

Gdy powód występuje w toku sprawy z nowem roszczeniem, skutki, przewidziane artykułem poprzedzającym, rozpoczynają się z chwilą, w której roszczenie to powód zgłosił podczas rozprawy w obecności pozwanego.

Art. 213. Nie stanowi zmiany powództwa, jeżeli, nie zmieniając jego podstawy, powód żądanie rozszerza, bądź ogranicza, lub gdy zamiast pierwotnego przedmiotu sporu skutkiem zmienionych okoliczności żąda jego wartości.

Art. 214. Sąd odrzuci pozew na posiedzeniu niejawnem w razie niedopuszczalności drogi procesu cywilnego oraz w razie niewłaściwości sądu, tudzież gdy z treści pozwu wynika, że sprawa już się toczy między temi samemi stronami o to samo roszczenie, lub że została osądzona; w braku zaś zdolności procesowej powoda, braku ustawowego jego zastępstwa lub upoważnienia zastępcy do prowadzenia sprawy — wówczas, gdy brak nie będzie uzupełniony zgodnie z przepisami niniejszego kodeksu.

Art. 215. W razie odrzucenia pozwu z powodu niewłaściwości sądu, powód może wnieść pozew odrzucony do sądu

właściwego w ciągu dni siedmiu od uprawomocnienia się postanowienia odrzucającego. Wówczas skutki poprzedniego wniesienia pozostają w mocy.

Art. 216. Pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia — aż do wydania wyroku.

Cofnięcie pozwu ma skutek niewniesienia pozwu. Powód zwróci pozwanemu na jego żądanie koszty, o ile sąd już przedtem nie orzekł prawomocnie o obowiązku pozwanego do ich zapłaty. W razie cofnięcia pozwu poza rozprawą, przewodniczący odwoła wyznaczoną rozprawę i o cofnięciu zawiadomi pozwanego, który może w terminie dwutygodniowym złożyć sądowi spis kosztów.

Art. 217. Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się i do pozwu wzajemnego.

Powództwo wzajemne dopuszczalne jest, jeżeli roszczenie wzajemne pozwanego jest w związku z roszczeniem powoda lub nadaje się do potrącenia.

Pozew wzajemny wnosi się do sądu pozwu głównego, choćby sąd okręgowy nie był dla powództwa wzajemnego właściwy. Oba powództwa ulegają łącznemu rozpoznaniu.

ROZDZIAŁ II.

ZABEZPIECZENIE POWÓDZTWA.

Art. 218. Na wniosek powoda sąd może zezwolić na zabezpieczenie powództwa przy samem jego wytoczeniu, jeżeli uzna, że powództwo jest warogodne, a niezabezpieczenie mogłoby pozbawić powoda zaspokojenia.

Zabezpieczenie powództwa w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa i przedsiębiorstwom państwowym nie jest dopuszczalne, chyba, że chodzi o zabezpieczenie droga wstrzymania sprzedaży majątku, zajętego w poszukiwaniu należności Skarbu Państwa lub przedsiębiorstw państwowych.

Art. 219. Powództwo zabezpiecza się jednym ze sposobów, wskazanych w ustawie o egzekucji.

Postanowienie sądu zapada na posiedzeniu niejawnem.

Art. 220. Powód może zgłosić wniosek o zabezpieczenie powództwa i w dalszym toku sprawy. Sąd rozstrzyga o wniosku po wysłuchaniu stron.

Sąd, zawieszając postępowanie, może również na wniosek powoda zarządzić zabezpieczenie powództwa.

ROZDZIAŁ III.

ODPOWIEDŹ NA POZEW.

Art. 221. W sprawach, należących bez względu na wartość przedmiotu sporu do właściwości sądów okręgowych, pozwany po doręczeniu mu pozwu, obowiązany jest wnieść odpowiedź na pozew; w innych sprawach obowiązek ten może na pozwanego włożyć przewodniczący, jeżeli uzna sprawę za zawiłą.

Termin do wniesienia odpowiedzi wynosi cztery tygodnie, licząc od doręczenia pozwu.

Wezwanie o wniesienie odpowiedzi na pozew zawierać musi wzmiankę, że w razie niewniesienia odpowiedzi w terminie, sąd na wniosek powoda wyda wyrok zaoczny.

Jednocześnie z tem wezwaniem, przewodniczący zawiadamia strony, że od tej chwili obowiązują w sprawie zastępstwo adwokackie.

Art. 222. Odpowiedź na pozew czynić powinna zadość warunkom pisma procesowego, a nadto zawierać oświadczenie, czy i w jakiej mierze pozwany uznaje żądanie pozwu, a w razie nieuznania — oświadczenie co do faktów i dowodów, powołanych przez powoda. Na poparcie swych zarzutów, pozwany przytoczyć powinien fakty i dowody.

Jeżeli odpowiedź na pozew nie czyni zadość tym przepisom, pozwany, bez względu na wynik sprawy, poniesie koszty, spowodowane niezastosowaniem się do tych przepisów.

W odpowiedzi pozwany może zgłosić wnioski o wezwanie świadków lub biegłych oraz o dostarczenie lub sprowadzenie na rozprawę dokumentu i przedmiotu oględzin.

Art. 223. Zarzut niewłaściwości sądu i zarzut, że rozstrzygnięcie sprawy należy do sądu polubownego, pozwany winien zgłosić i należycie uzasadnić w odpowiedzi na pozew.

W razie niezgłoszenia zarzutów tych w odpowiedzi na pozew, pozwany traci prawo korzystania z nich w dalszem postępowaniu.

Art. 224. Odpowiedź na pozew, pomimo jej wniesienia po terminie, ma moc prawną, jeżeli powód przed jej wniesieniem nie zgłosił jeszcze wniosku o wydanie wyroku zaocznego.

Art. 225. Jeżeli powód, mimo niewnieśienia przez pozwanego odpowiedzi na pozew, nie zgłosił w ciągu lat trzech wniosku o wydanie wyroku zaocznego, sąd, na wniosek pozwanego, umarza postępowanie.

ROZDZIAŁ IV.

SPRAWY HANDLOWE.

Art. 226. Pozew, wniesiony do sądu okręgowego, kieruje się do wydziału handlowego, jeżeli powód tak oznaczy w pozwie.

Jeżeli jednak przewodniczący wydziału handlowego uzna, że sprawa nie jest handlowa, skieruje ją do wydziału cywilnego.

Przekazanie może nastąpić również na mocy postanowienia wydziału handlowego w toku sprawy, aż do zamknięcia rozprawy.

Art. 227. Pozwany może w odpowiedzi na pozew, wniesiony lub skierowany do wydziału cywilnego, zgłosić wniosek o przekazanie sprawy, jako handlowej, wydziałowi handlowemu. Jeżeli odpowiedź na pozew nie jest wymagana, wniosek taki powinien być zgłoszony nie później, jak na pierwszej rozprawie.

Art. 228. W wydziale, któremu sprawa została przekazana do rozpoznania, nie można żądać powrotnego jej przekazania innemu wydziałowi.

ROZDZIAŁ V.

R O Z P R A W A .

Art. 229. Po wniesieniu odpowiedzi na pozew, przewodniczący wyznaczy termin rozprawy. W sprawach, w których odpowiedź na pozew nie jest wymagana, termin ten przewodniczący wyznaczy równocześnie z zarządzeniem doręczenia pozwu.

Termin powinien być tak wyznaczony, aby między doręczeniem wezwania a dniem rozprawy upłynęło przynajmniej dni siedem, a w sprawach handlowych przynajmniej dni trzy.

Strony mogą wymienić po jednym piśmie przygotowanym w takim jednak czasie, aby do rozprawy można było zebrać potrzebny materiał dowodowy.

Art. 230. W sprawach, w których odpowiedź na pozew nie jest wymagana, każda ze stron może żądać przeprowadzenia rozprawy w jej nieobecności.

Art. 231. Przewodniczący może, stosownie do okoliczności, przed rozprawą wydać na podstawie pozwu i pism przygotowawczych następujące zarządzenia:

1) wezwać strony do osobistego stawienia na rozprawę, polecić przedstawienie dokumentów, przedmiotów oględzin, ksiąg, planów itd.;

2) zażądać na rozprawę od urzędu publicznego znajdujących się w tym urzędzie dowodów, jeżeli strona sama otrzymać ich nie może;

3) wezwać na rozprawę wskazanych przez strony świadków i zażądać od nich dostarczenia dokumentów, potrzebnych do wyjaśnienia zeznań;

4) wezwać na rozprawę osoby, powołane zgodnie przez strony na biegłych.

Przewodniczący może ponadto, w razie koniecznej potrzeby, zarządzić oględziny jeszcze przed rozprawą.

Art. 232. W sprawach zawiłych i w sprawach rozrachunkowych przewodniczący może przed rozprawą nakazać stronom wymianę pism przygotowawczych, przyczem oznaczy porządek wymiany pism, okresy, w ciągu których wymiana pism nastąpić powinna, i okoliczności, które mają być wyjaśnione. W toku rozprawy zarządzenie takie może wydać sąd.

Art. 233. Rozprawa odbywa się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy strony—naprzód powód, a potem pozwany—zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski, przedstawiają okoliczności faktyczne i dowody na ich poparcie, jakoteż zasady prawne. Wywodu ustnego nie można zastąpić powołaniem się na treść złożonych pism.

Ponadto rozprawa obejmuje — stosownie do okoliczności — wyjaśnienia stron stawających osobiście, postępowanie dowodowe i rozstrząsanie jego wyników.

Art. 234. Gdy zachodzi potrzeba przedstawienia stanu sprawy na podstawie akt, uczyni to przewodniczący lub wyznaczony przezeń sędzia.

Art. 235. Przewodniczący, nie dopuszczając do rozwlekłości i zbaczania od przedmiotu, powinien dążyć do tego, ażeby rozprawa wszechstronnie wyświetliła punkty sporne i aby, w miarę możliwości, mogła być ukończona bez odroczenia.

Art. 236. Rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu stronie wezwania, tudzież jeżeli nieobecność strony jest wywołana wydarzeniem żywiołowym lub inną znaną sądowi przeszkodą, której nie można przewyciężyć.

Art. 237. Jeżeli powód rozszerza lub zmienia żądanie pozwu w nieobecności pozwanego, winien uczynić to na piśmie, a wówczas rozprawa ulegnie odroczeniu i pismo będzie doręczone pozwanemu.

Art. 238. Sąd może celem dokładniejszego wyjaśnienia przedstawionego stanu sprawy zarządzić osobiste stawienie dwóch stron lub jednej z nich.

Art. 239. Strona może aż do zamknięcia rozprawy przytaczać okoliczności faktyczne i dowody na uzasadnienie swych wniosków lub dla odparcia twierdzeń i wniosków strony przeciwnej, z zastrzeżeniem niekorzystnych skutków, jakie według przepisów kodeksu mogą dla niej wynikać z powodu działania na zwłokę lub niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu.

Sąd odrzuci środki dowodowe, jeżeli strona powołuje się na nie jedynie dla zwłoki.

Art. 240. Za rozmyślne przestaczenie faktów, oraz za wprowadzenie widocznie zmyślonych środków dowodowych, sąd może skazać stronę lub jej zastępcę ustawowego na grzywnę do pięciuset złotych.

Art. 241. Sąd może zarządzić oddzielną rozprawę nad pozwem głównym i wzajemnym, jakoteż nad jednym lub kilkoma roszczeniami, połączonemi w jednym pozwie, czy to głównym, czy wzajemnym.

Sąd może również zarządzić oddzielną rozprawę nad roszczeniem, jakie pozwany przeciwstawia do potrącenia, jeżeli nie ma ono związku z roszczeniem pozwu głównego.

Art. 242. Sąd może zarządzić łączną rozprawę i wydać łączne orzeczenie w toczących się przed nim sprawach, jeżeli są one z sobą w związku lub mogły być objęte jednym pozvem.

Art. 243. Sąd może ograniczyć rozprawę przede wszystkim do zarzutów formalnych lub pytań wstępnych.

Art. 244. Gdy odpowiedź nie jest wymagana, pozwany powinien przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy zgłosić zarzuty, które należy postawić w odpowiedzi na pozew.

Art. 245. W każdym stanie sprawy sąd bierze z urzędu pod uwagę: niedopuszczalność drogi procesu cywilnego; niewłaściwość sądu, opierającą się na tem, iż sąd nie mógłby być właściwy nawet na podstawie umowy stron; brak zdolności procesowej i należytego zastępstwa lub upoważnienia do prowadzenia sprawy; istnienie sporu sądowego o ten sam przedmiot między temi samemi stronami; powagę rzeczy osądzonej.

Art. 246. Pozwany nie może odmówić wdania się w spór co do istoty sprawy, chociaż wniósł zarzuty formalne. Gdy zarzuty te sąd rozpozna oddzielnie i odrzuci je, przystąpi do rozpoznania istoty sprawy; wówczas wyrok obejmie również orzeczenie co do tych zarzutów.

Sąd może zresztą wstrzymać się z wydaniem wyroku aż do prawomocnego rozstrzygnięcia zarzutów formalnych.

Art. 247. Jeżeli sąd uzna swoją niewłaściwość, przekaże sprawę na wniosek powoda sądowi przezeń wskazanemu, chyba że sąd ten jest oczywiście niewłaściwy.

Art. 248. Przewodniczący powinien w właściwej chwili, jeżeli to uważa za możliwe, skłaniać strony do pojednania. Osnowa ugody, zawartej przed sądem, powinna być na żądanie stron wpisana do protokołu rozprawy i stwierdzona podpisami stron, a w razie niemożności podpisania — przez sąd.

Art. 249. Przewodniczący zamyka rozprawę, gdy sąd uzna sprawę za dostatecznie wyjaśnioną.

Sąd może zamknąć rozprawę również w przypadku, gdy ma być przeprowadzony jeszcze dowód przez sędziego wyznaczonego lub przez inny sąd, albo też, gdy ma być przeprowadzony dowód z aktów lub wyjaśnień władz, a rozprawę nad temi dowodami uzna za zbytęcną.

Art. 250. Sąd może zamkniętą rozprawę otworzyć na nowo, jeżeli potrzebne są jeszcze dodatkowe wyjaśnienia stron lub dodatkowe dowody.

Art. 251. Od zarządzeń przewodniczącego w toku rozprawy strony mogą odwołać się do sądu, od którego postanowienia niema zażalenia.

DZIAŁ III.

DOWODY.

ROZDZIAŁ I.

O DOWODZIE W OGOLNOSCI.

Art. 252. Przedmiotem dowodu są fakty sporne, mające dla sprawy istotne znaczenie.

Art. 253. Sąd może dopuścić dowód nawet niepowołany przez strony, jeżeli o nim powziął wiadomość z oświadczeń stron lub z akt sprawy i jeżeli w szczególnych przypadkach kodeks nie zawiera odmiennego postanowienia.

Art. 254. Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Sąd bierze je pod uwagę nawet bez powołania się stron.

To samo dotyczy faktów, znanych sądowi urzędownie, wszakże sąd powinien przy rozprawie zwrócić na nie uwagę stron.

Art. 255. Nie wymagają również dowodu fakty, przyznane w przewodzie sądowym przez stronę przeciwną na piśmie lub ustnie.

Gdy strona pominie fakty, przytoczone przez stronę przeciwną, sąd, uwzględniając wyniki całej rozprawy, może uznać fakty te za przyznane.

Art. 256. Jeżeli przyznanie połączone jest z zastrzeżeniami lub z twierdzeniami dodatkowymi albo zostało odwołane, sąd ocenia jego znaczenie z uwzględnieniem okoliczności danego przypadku.

Art. 257. Sąd swobodnie ocenia znaczenie przyznania pozasądowego w związku z całością stanu faktycznego sprawy.

Art. 258. Ustalenia faktyczne mogą być oparte także na okolicznościach bezspornych lub udowodnionych, gdy okoliczności te, wzięte pojedynczo lub łącznie, usprawiedliwiają wniosek o prawdziwości pewnego, istotnego dla sprawy faktu (domniemanie faktyczne).

Art. 259. Sąd według własnego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału ocenia wiarygodność i wagę dowodów.

Sąd oceni na tej samej podstawie, jakie nadać znaczenie

odmowie przedstawienia dowodu lub przeszkodom, stawianym w jego przeprowadzeniu wbrew postanowieniu sądu.

Art. 260. Przepis artykułu poprzedzającego nie ma zastosowania do domniemań ustanowionych przez prawo (domniemań prawnych). Jednak zachowuje moc przy ocenie dowodu przeciwnego, ilekroć prawo dowodu takiego nie wyłącza.

ROZDZIAŁ II.

POSTĘPOWANIE DOWODOWE.

ODDZIAŁ 1

Przepisy ogólne.

Art. 261. Postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym. Wyjątek stanowią przypadki, w których to nie jest możliwe z powodu natury dowodu, bądź gdyby było połączone ze szczególnymi niedogodnościami, lub też spowodowałoby koszty zbyt znaczne w stosunku do przedmiotu sporu. W tych przypadkach sąd orzekający zleci przeprowadzenie dowodu jednemu z swych sędziów (sędzia wyznaczony), lub sądowi grodzkiemu (sąd wezwany).

Przeprowadzenie dowodu za granicą, możliwie z zachowaniem przepisów niniejszego kodeksu, sąd orzekający zarządzi w drodze właściwej.

Art. 262. W postanowieniu o przeprowadzeniu dowodu, sąd oznaczy fakty podlegające stwierdzeniu, środek dowodowy i — stosownie do okoliczności — sędziego lub sąd, przez który dowód ma być przeprowadzony, a nadto, o ile to jest możliwe, czas i miejsce przeprowadzenia dowodu. Wyznaczając sędziego, sąd może mu pozostawić oznaczenie terminu.

Od dopuszczenia lub odmowy dopuszczenia dowodu niema zażalenia.

Art. 263. Jeżeli czas i miejsce przeprowadzenia dowodu nie są wskazane w postanowieniu, strony będą o nich osobno zawiadomione.

Nieprzybycie stron na termin, wyznaczony do przeprowadzenia dowodu, nie wstrzymuje czynności sądowej, chyba że obecność stron lub jednej z nich okaże się, stosownie do okoliczności, konieczną.

Art. 264. Protokół, zawierający przebieg postępowania dowodowego, podpisują oprócz sędziego i protokółanta także osoby przesłuchane.

Odmowę lub niemożność podpisania stwierdza się w protokóle.

Art. 265. Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mają w zakresie postępowania dowodowego prawa przewodniczącego i prawa sądu orzekającego.

Nieprawidłowości w ich czynnościach strony mogą wytknąć nie później, jak na najbliższej rozprawie sądu orzekającego.

Art. 266. Sąd orzekający może zarządzić powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego.

Art. 267. Na koszty przeprowadzenia dowodu obowiązana jest początkowo złożyć zaliczkę strona, która powołała się na dowód; jeżeli zaś obie powołały ten sam dowód, lub sąd z urzędu dowód zarządził, wówczas należną kwotę powinny złożyć obie strony w równych częściach lub w innym stosunku według uznania sądu.

Sąd oznaczy zaliczkę i termin jej złożenia.

Art. 268. Sąd nie jest związany swem postanowieniem dowodowym. Może je stosownie do okoliczności uchylić, uzupełnić lub zmienić.

Sąd może bez rozprawy zmienić lub uzupełnić swe postanowienie, o ile chodzi o nowe fakty — za zgodą stron, o ile zaś chodzi o przesłuchanie nowych świadków — na wniosek choćby jednej strony.

Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mogą uzupełnić na wniosek strony postanowienie sądu orzekającego przez przesłuchanie nowych świadków na fakty, wskazane w tem postanowieniu.

Art. 269. Jeżeli przeprowadzenie dowodu napotyka na przeszkody, mogące trwać czas nieokreślony, albo jeżeli dowód ma być przeprowadzony za granicą, sąd może na wniosek jednej ze stron oznaczyć termin do przeprowadzenia dowodu. Jeżeli w terminie dowodu nie przeprowadzono, sprawa toczyć się będzie dalej bez tego dowodu.

Po upływie zakreślonego terminu, dowód ten może być jeszcze przeprowadzony tylko wówczas, jeżeli postępowanie przez to się nie przeciągnie.

Art. 270. Zachowanie szczegółowych przepisów o postępowaniu dowodowym nie jest konieczne, ilekroć ustawy przewidują uprawdopodobnienie zamiast dowodu.

ODDZIAŁ 2.

Zeznania świadków.

Art. 271. Przesłuchanie świadków może być zarządzane tylko wówczas, jeżeli strona dokładnie oznaczyła fakty, które mają być zeznaniami stwierdzone i wskazała świadków tak, aby wezwanie ich do sądu było możliwe.

Art. 272. Przesłuchanie świadka nie może być dopuszczone, jeżeli obie strony sprzeciwiają się jego dopuszczeniu.

Art. 273. Przesłuchanie świadka jest dopuszczalne nawet w przypadkach, gdy prawo cywilne wymaga dowodu na piśmie, jeżeli dokument został zagubiony, zniszczony lub zabrany posiadaczowi, albo z powodu okoliczności nadzwyczajnych nie mógł być sporządzony.

Art. 274. Świadcami nie mogą być:

- 1) osoby, niezdolne do spostrzegania lub do komunikowania swych spostrzeżeń;
- 2) kapłani co do faktów, powierzonych im na spowiedzi lub pod tajemnicą duchowną;
- 3) wojskowi i urzędnicy państwowi, nie zwolnieni od zachowania tajemnicy urzędowej, o ileby zeznanie ich miało być połączone z jej naruszeniem.

Art. 275. Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa, powinowatych w tym samym stopniu oraz osób, pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia, chyba że chodzi o udowodnienie praw stanu.

Świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytania, gdyby zeznanie mogło narazić go lub jego bliskich, wymienionych w ustępie poprzedzającym, na odpowiedzialność karna, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową, albo gdyby zeznanie miało być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej.

Art. 276. Sąd wezwie świadka na termin wyznaczony, podając w wezwaniu zwięźle, jakie fakty podlegają stwierdzeniu, jakoteż osnovę przepisów o karach za pogwałcenie obo-

wiązków świadka, oraz o wynagrodzeniu świadków za stawiennictwo w sądzie.

Art. 277. Przesłuchanie Prezydenta Rzeczypospolitej w charakterze świadka odbywa się w czasie i w miejscu, oznaczonym w porozumieniu z nim.

Art. 278. Przesłuchanie osób, dotkniętych chorobą lub kalectwem, odbywa się w ich mieszkaniu, jeżeli opuścić go nie mogą.

Art. 279. Kolejność przesłuchania świadków oznacza przewodniczący. Świadkowie, którzy nie złożyli jeszcze zeznań, nie mogą być obecni przy przesłuchaniu innych świadków.

Art. 280. Do przesłuchania świadka, nie władającego dostatecznie językiem polskim, sąd może przybrać tłumacza.

Do tłumaczy mają odpowiednie zastosowanie przepisy o biegłych, z tym wszakże wyjątkiem, że aplikant lub urzędnik sądowy może pełnić obowiązki tłumacza bez osobnego zaprzysiężenia, przy powołaniu się na przysięgę służbową.

Art. 281. Przed przesłuchaniem zadaje się świadkowi pytania, dotyczące jego osoby (imię, nazwisko, wiek, wyznanie, zajęcie), oraz stosunku do stron, tudzież uprzedza się go o prawie odmowy zeznań i o karalności zeznań fałszywych. Jeżeli świadek nie będzie usunięty lub zwolniony od zeznawania, przewodniczący lub jeden z sędziów odbierze od świadka przysięgę.

Art. 282. Świadkowie składają przysięgę, każdy z osobna, według roty i formy, przewidzianych w kodeksie postępowania karnego, przyczem wszyscy obecni, nie wyłączając sędziów, stoją.

Art. 283. Osoby, należące do wyznań, nie uznających przysięgi, lub nie należące do żadnego z prawnie uznanych wyznań, składają zamiast przysięgi uroczyste przyrzeczenie, że zeznają całą prawdę zgodnie z honorem i sumieniem, przyczem winni być uprzedzeni, że przyrzeczenie to ma moc przysięgi.

Art. 284. Nie składają przysięgi, ani przyrzeczenia, świadkowie za zgodą obu stron, jakoteż małoletni do lat czterech i nastu oraz osoby, skazane wyrokiem prawomocnym za fałszywe zeznanie lub krzywoprzysięstwo.

Art. 285. W razie powtórnego przesłuchania świadka, przypomina mu się poprzednio złożoną przysięgę lub przyrzeczenie.

Art. 286. Głusi składają przysięgę, odczytując głośno jej tekst, niemi zaś przez podpisanie tekstu. Głusi oraz niemi, nie umiejący czytać i pisać, składają przysięgę przy pomocy znaków za pośrednictwem nauczyciela głuchoniemych, uprzednio w tym celu zaprzysiężonego, lub innego biegłego.

Ten sam sposób odpowiednio stosuje się do złożenia a przyrzeczenia zamiast przysięgi.

Art. 287. Świadek składa zeznanie ustnie, zaczynając od odpowiedzi na pytanie przewodniczącego, co mu jest wiadome i z jakiego źródła co do przedmiotu badania, poczem sędziowie i strony mogą w tymże przedmiocie zadawać pytania.

Głusi oraz niemi składają zeznania przy zastosowaniu sposobu, wskazanego dla złożenia przez nich przysięgi.

Art. 288. Świadkowie, których zeznania przeczą sobie nawzajem, mogą być konfrontowani.

Art. 289. Zeznanie świadka, po zapisaniu do protokołu, będzie mu odczytane i, stosownie do okoliczności, na podstawie jego uwag uzupełnione lub sprostowane.

Świadek może oddalić się z sądu nie wcześniej, jak po uzyskaniu na to zezwolenia przewodniczącego.

Art. 290. Na wniosek strony, sąd może nakazać świadkowi przedstawienie dokumentu, znajdującego się w jego posiadaniu i mającego związek z jego zeznaniem.

Świadek może odmówić przedstawienia dokumentu z tych samych powodów, z jakich świadkowi wolno odmówić zeznania, a nadto z tego powodu, iż posiada dokument w imieniu osoby trzeciej.

Art. 291. Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo sąd skaże świadka na grzywnę do dwustu złotych, poczem wezwie go powtórnie, a w razie ponownego niestawiennictwa, skaże go na grzywnę do pięciuset złotych i może zarządzić przymusowe sprowadzenie.

Świadek w ciągu dni siedmiu od daty doręczenia mu postanowienia, skazującego go na grzywnę, może usprawiedliwić swe niestawiennictwo; w tym przypadku sąd zwolni go od grzywny i od przymusowego sprowadzenia.

Art. 292. Za nieuzasadnioną odmowę zeznań, przysięgi lub przyrzeczenia, albo przedstawienia dokumentu, sąd, po

wysłuchaniu obecnych stron co do zasadności odmowy, skaże świadka na grzywnę do pięciuset złotych.

Art. 293. Świadek ma prawo żądać zwrotu wydatków koniecznych, związanych ze stawiennictwem do sądu, a nadto wynagrodzenia za stratę zarobku. Pod rygorem utraty należności powinien zgłosić żądanie to nie później, jak następnego dnia po przesłuchaniu. Przewodniczący może przyznać świadkowi zaliczkę na koszty podróży i na utrzymanie w miejscu przesłuchania.

Od postanowień w tym przedmiocie niema zażalenia.

Osnowa tego artykułu powinna być podana w wezwaniu.

ODDZIAŁ 3.

Dokumenty.

Art. 294. Dokumenty, sporządzone przez władze lub urzędy publiczne w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co w nich oświadczone lub zaświadczone; jednak nie wyłącza to dowodu przeciwnego co do zawartych w nich zaświadczeń.

Art. 295. Dokumenty publiczne, sporządzone przez władze lub urzędy państw obcych, powinny być w razie sporu co do ich autentyczności uwierzytelnione przez właściwego posła lub konsula polskiego za granicą albo przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, o ile traktaty nie stanowią inaczej.

Art. 296. Dokument prywatny stanowi dowód tego, że zawarte w nim oświadczenie pochodzi od osoby, która go podpisała.

Art. 297. Dowód z dokumentu nie może być dopuszczony, jeżeli obie strony sprzeciwiają się jego dopuszczeniu.

Art. 298. Dokument, przedstawiony przez jedną ze stron, może służyć jako dowód na korzyść przeciwnika, choćby strona, która dokument przedstawiła, zrzekła się go następnie.

Art. 299. Strona, powołująca się na dokument, powinna go złożyć sądowi w oryginale, chyba że strona przeciwna poprzestanie na odpisie.

Jeżeli tylko część dokumentu ma związek ze sprawą, sąd po przejrzaniu go, może okazać stronie przeciwnej tylko odpowiednie ustępy z dokumentu.

Art. 300. Każda strona na żądanie drugiej lub sądu, obowiązana jest przedstawić znajdujący się w jej posiadaniu dokument, stanowiący dowód okoliczności spornej między stronami.

Stronie wolno odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli ujawnienie jego treści może narazić ją samą lub jej bliskich, wskazanych w przepisie o prawie świadka do odmowy zeznań, na odpowiedzialność karną lub hańbę, albo pociągnąć za sobą wykroczenie przeciwko tajemnicy urzędowej lub istotnej tajemnicy zawodowej. Wszelako i w tych przypadkach stronie nie wolno odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli obowiązana jest do tego z mocy prawa cywilnego lub gdy dokument wystawiony jest w wspólnym interesie obu stron.

Art. 301. Sąd może — stosownie do okoliczności — uznać twierdzenie strony co do treści dokumentu za prawdziwe, jeżeli strona przeciwna bezpodstawnie odmawia przedstawienia dokumentu, który znajduje się w jej posiadaniu, albo gdy dokument został przez tę stronę ukryty lub zniszczony.

Art. 302. Jeżeli dokument znajduje się w aktach władzy lub urzędu publicznego, wystarczy przedstawienie uwierzytelnionego przez nie odpisu lub wyciągu z dokumentu. W tym celu sąd, w razie potrzeby, wyda odpowiednie zarządzenie.

Gdy sąd uzna za konieczne przejrzanie oryginału dokumentu, może zarządzić dostarczenie tegoż na rozprawę albo przejrzanie go na miejscu przez sędziego lub przez cały skład sądu.

Art. 303. Osoba trzecia ma obowiązek przedstawić w oznaczonym przez sąd terminie znajdujący się w jej posiadaniu dokument na dowód okoliczności spornej między stronami, jeżeli dokument ten należy do stron lub należy do jednej z nich oraz osoby trzeciej albo stanowi korespondencję, będącą w związku z działalnością tej osoby w charakterze pełnomocnika, komisanta, agenta lub pośrednika w stosunku do kórejkolwiek ze stron.

Art. 304. Sąd stosownie do okoliczności, po wysłuchaniu osoby trzeciej, postanowi albo oddalić wniosek strony, albo nakazać osobie trzeciej przedstawienie dokumentu, albo wyznaczyć stronie termin do wytoczenia przeciwko osobie trzeciej skargi o wydanie dokumentu, gdy orzeczenie o obowiązku wydania zależy od uprzedniego ustalenia spornych okoliczności. W ostatnim przypadku sąd może zawiesić postępowanie.

Art. 305. Strona, żądająca od przeciwnika lub od osoby trzeciej przedstawienia dokumentu, powinna szczególnie oznaczyć ten dokument i w razie potrzeby uprawdopodobnić, że dokument znajduje się w ich posiadaniu.

Art. 306. W sprawach, dotyczących przedsiębiorstwa handlowego lub przemysłowego, w razie powołania się jednej ze stron na księgi i dokumenty przedsiębiorstwa, księgi te i dokumenty powinny być przedstawione sądowi, jeżeli sąd uzna wyciąg z nich za niewystarczający.

Gdy zachodzi usprawiedliwiona trudność w dostarczeniu ksiąg do sądu, sąd może przejrzeć je na miejscu lub zlecić sędziemu ich przejrzanie i poczynienie niezbędnych wyciągów.

Art. 307. Jeżeli strona zaprzecza prawdziwości dokumentu, przedstawionego przez stronę drugą, obowiązana jest udowodnić fałsz dokumentu.

Jeżeli spór dotyczy prawdziwości dokumentu prywatnego, pochodzącego od innej osoby, a nie od strony zaprzeczającej, prawdziwość dokumentu udowodnić powinna strona, która chce z niego korzystać.

Art. 308. Badanie prawdziwości dokumentu odbywa się przez porównanie z udziałem lub bez udziału biegłych charakteru pisma na zakwestjonowanym dokumencie z charakterem pisma tej samej osoby na innych dokumentach, niewątpliwie prawdziwych.

Nie wyłącza to stosowania innych środków dowodowych,

W razie potrzeby, sąd może też wziąć pod uwagę charakter pisma strony, ustalony w obecności sądu przez podyktowanie jej szeregu wyrazów.

Art. 309. Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego.

Art. 310. Sąd oceni na podstawie okoliczności poszczególnego przypadku, czy i o ile dokument zachowuje moc dowodową pomimo przekreśleń, podskrobań lub innych uszkodzeń.

ODDZIAŁ 4.

Opinia biegłych.

Art. 311. W przypadkach, wymagających wiadomości specjalnych, sąd, po wysłuchaniu wniosków stron co do oznaczenia liczby biegłych i ich wyboru, może wezwać jednego lub kilku biegłych, celem zasięgnięcia ich opinii.

Sąd orzekający może sędziemu wyznaczonemu lub sądowi wezwanemu pozostawić prawo wyboru biegłych.

Sąd oznaczy, czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy na piśmie.

Art. 312. Osoba, wyznaczona na biegłego, może nie przyjmując włożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a nadto z powodu przeszkody, która jej uniemożliwia wydanie opinii.

Stronie wolno zażądać wyłączenia biegłego z przyczyn, z jakich można żądać wyłączenia sędziego.

Po rozpoczęciu czynności biegłego, strona może aż do ich ukończenia żądać wyłączenia biegłego tylko wtedy, jeżeli uprawdopodobni, że przyczyna wyłączenia nie była jej przedtem znana, lub dopiero później powstała.

Art. 313. Przed rozpoczęciem czynności, biegły składa przysięgę według roty i formy, przewidzianych w kodeksie postępowania karnego.

Biegły nie składa przysięgi, jeżeli jest stałym biegłym sądowym, lub gdy obie strony zwolniły go od przysięgi.

Art. 314. Sąd może okazać biegłemu akta sprawy i przedmiot oględzin oraz zarządzić, ażeby brał udział w przesłuchaniu świadków.

Art. 315. Opinia biegłych powinna być opatrzona uzasadnieniem, chyba że chodzi tylko o opis przedmiotu lub o stwierdzenie cen rynkowych.

Biegli mogą złożyć opinię łączną.

Jeżeli biegły nie może narazie udzielić wyczerpującej opinii, sąd wyznacza termin dodatkowy do przedstawienia opinii.

O nadejściu do sądu opinii na piśmie, strony powinny być zawiadomione.

Art. 316. Gdy sąd uzna opinię wydaną na piśmie za niewystarczającą, może zażądać od biegłych wyjaśnień ustnych.

W razie potrzeby, sąd może zażądać dodatkowej opinii od tych samych lub od innych biegłych.

Art. 317. Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo lub odmowę złożenia, bądź opóźnienie w złożeniu opinii, sąd skazuje biegłego na grzywnę do pięciuset złotych.

Art. 318. Biegły ma prawo żądać zwrotu wydatków, związanych z stawiennictwem do sądu i wydaniem opinii, a ponadto wynagrodzenia za stratę czasu i pracę. Pod rygorem

rem utraty należności, powinien żądanie to zgłosić przed zamknięciem rozprawy, bezpośrednio poprzedzającej rozstrzygnięcie sprawy.

Przewodniczący może przyznać biegłemu zaliczkę na pokrycie wydatków.

Art. 319. Do wezwania i przesłuchania biegłych mają zastosowanie odpowiednie przepisy o świadkach, jeżeli przepisy niniejszego oddziału nie stanowią inaczej, wszakże przepis o przymusowym doprowadzeniu nie będzie względem biegłego stosowany.

ODDZIAŁ 5.

Oględziny.

Art. 320. Sąd może zarządzić oględziny, bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności i w połączeniu z przesłuchaniem świadków.

Art. 321. Przepisy o obowiązku przedstawienia dokumentu, znajdującego się u przeciwnika, mają odpowiednie zastosowanie do przedstawienia przedmiotu oględzin.

Art. 322. Jeżeli przedmiot oględzin znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej, a oględziny mają być dokonane w miejscu, gdzie się przedmiot znajduje, osoba ta powinna być wezwana na termin oględzin i obowiązana jest ułatwić dostęp do przedmiotu.

Gdy osoba ta wezwana jest nadto w charakterze świadka, sąd może ją zobowiązać do przyniesienia przedmiotu, jeżeli natura przedmiotu na to pozwala i nie jest to połączone ze znacznymi kosztami.

Art. 323. Wezwanie na termin oględzin powinno być doręczone osobie trzeciej według przepisów o doręczeniu pozwu. W ciągu dni trzech od doręczenia, może ona żądać od sądu wzywającego zaniechania oględzin z przyczyn, z jakich świadek uprawniony jest do odmowy zeznań, a nadto z przyczyny, iż oględziny zrzuciłyby znaczną szkodę osobie, w której imieniu przedmiot posiada.

Przed rozpoznaniem żądania osoby trzeciej, sąd nie przystąpi do oględzin.

Art. 324. Za wykroczenie przeciwko nakazom, skierowanym do osoby trzeciej, sąd może ją skazać na grzywnę do pięciuset złotych, a oględziny mogą być dokonane przymusowo.

Art. 325. Ogłędziny osoby odbyć się mogą tylko za jej zgodą.

Art. 326. Do protokołu ogłędzin mogą być dołączone plany, rysunki lub fotografie.

ODDZIAŁ 6.

Przesłuchanie stron.

Art. 327. Jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku, pozostały niewyjaśnione fakty sporne, istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd może dla wyświetlenia tych faktów zarządzić dowód z przesłuchania stron.

Strona może być przesłuchana, chociażby strona druga nie stawiała się na posiedzenie, wyznaczone do przesłuchania, lub odmówiła złożenia zeznań.

Przed przystąpieniem do przesłuchania, sąd uprzedzi strony, że powinny zeznać prawdę i że, stosownie do okoliczności, może być nakazane stwierdzenie ich zeznań przysięgą.

Art. 328. W sprawach osób, znajdujących się pod opieką, kuratelą lub nadzorem sądowym, jakoteż w sprawach dłużników upadłych, od uznania sądu zależy przesłuchanie bądź samej strony, bądź jej zastępcy ustawowego, nadzorcy sądowego, lub zarządcy upadłości — bądź obojga; w sprawach spółek z osobistą odpowiedzialnością wspólników — jednego lub kilku wspólników, osobiście odpowiedzialnych. Strona, nie będąca osobą fizyczną, nie może być pociągnięta do złożenia zeznań.

Art. 329. Jeżeli z przyczyn natury faktycznej lub prawnej na okoliczności sporne przesłuchać można jedną tylko stronę, sąd oceni, czy mimo to należy przesłuchać tę stronę, czy dowód ten pominąć w zupełności.

Art. 330. Jeżeli przesłuchanie stron nie dało dostatecznego wyniku pod względem wyświetlenia faktu spornego, sąd może przesłuchać pod przysięgą według swego wyboru jedną ze stron, która była przesłuchana bez przysięgi.

Przesłuchanie jednej ze stron pod przysięgą co do pewnego faktu, nie wyklucza takiegoż przesłuchania drugiej strony co do innego faktu spornego.

Art. 331. Odpowiednio do faktu, który ma być wyświetlony, przesłuchanie strony pod przysięgą może być ograni-

czone do poszczególnych twierdzeń strony, wydzielonych z jej niezaprzysiężonych zeznań.

Art. 332. Zeznania, złożone przez strony, sąd oceni według swego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Art. 333. Do przesłuchania, zaprzysiężenia i uprzedzenia stron o karalności fałszywych zeznań pod przysięgą, mają zastosowanie odpowiednie przepisy o świadkach, wszakże przepisy o środkach przymusowych nie będą względem stron stosowane.

ROZDZIAŁ III.

ZABEZPIECZENIE DOWODÓW.

Art. 334. Wolno przesłuchać świadków i dokonać oględzin bez udziału lub z udziałem biegłych nawet przed wytoczeniem powództwa w celu zabezpieczenia dowodu w następujących przypadkach:

- 1) gdy zachodzi obawa, że przeprowadzenie dowodów stanie się niewykonalne lub zbyt utrudnione;
- 2) gdy zachodzi potrzeba ustalenia wad albo wogóle właściwości rzeczy lub robót.

Art. 335. Podanie o zabezpieczenie dowodu wnosi się do sądu grodzkiego, w którego okręgu znajduje się przedmiot oględzin lub mieszkają świadkowie.

Art. 336. Jeżeli potrzeba zabezpieczenia dowodu zachodzi w toku sprawy, podanie o zabezpieczenie powinno być skierowane do sądu, w którym sprawa się toczy; atoli w przypadkach niecierpiących zwłoki może być skierowane do właściwego sądu grodzkiego.

Art. 337. Podanie powinno zawierać:

- 1) oznaczenie przeciwnika, jeżeli jest znany;
- 2) wskazanie faktów, na które dowód ma być przeprowadzony, wymienienie świadków oraz przedmiotu oględzin, a w razie potrzeby i biegłych;
- 3) przyczyny, usprawiedliwiające żądanie zabezpieczenia dowodu.

Art. 338. Zabezpieczenie dowodu może być bez wezwania przeciwnika dopuszczone tylko w przypadkach szczegól-

nie niecierpiących zwłoki, tudzież gdy przeciwnik nie może być wskazany lub jest nieznany z miejsca pobytu.

Art. 339. Od postanowienia sądu, dopuszczającego zabezpieczenie dowodu, niema zażalenia.

Art. 340. Sąd wzywa interesowanych na termin, wyznaczony do przeprowadzenia dowodu; jednak w przypadkach szczególnych, niecierpiących zwłoki, przeprowadzenie dowodu może być rozpoczęte nawet przed doręczeniem wezwania przeciwnikowi.

Pozatem, do postępowania w przedmiocie przeprowadzenia dowodu, mają zastosowanie przepisy o przesłuchaniu świadków, oględzinach i opinii biegłych.

Art. 341. Strony mają prawo wskazywać w toku sprawy przed sądem orzekającym uchybienia, popełnione przy zabezpieczeniu dowodu.

Sąd orzekający może z urzędu nakazać uzupełnienie lub powtórzenie poprzedniego postępowania.

Art. 342. Żądający zabezpieczenia ponosi początkowo koszty postępowania w przedmiocie zabezpieczenia dowodu, co nie przesądza późniejszego rozstrzygnięcia o kosztach przez sąd orzekający.

DZIAŁ IV.

ORZECZENIA SĄDOWE.

ROZDZIAŁ I.

WYROKI.

Art. 343. Gdy po zamknięciu rozprawy sąd uzna, że sprawa jest dostatecznie wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia, wydaje wyrok, oceniając stosunek sporny według chwili wyrokowania.

Art. 344. Na wniosek powoda, sąd może wydać wyrok częściowy, jeżeli do rozstrzygnięcia dostatecznie wyjaśniona jest tylko część żądania lub niektóre z żądań pozwu; to samo dotyczy powództwa wzajemnego.

Na tej samej podstawie sąd może wydać wyrok częściowy co do całości żądania pozwu głównego lub wzajemnego.

Art. 345. Jeżeli sporna jest nie tylko wysokość żądania, lecz i sama podstawa roszczenia, sąd, uznając roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie, lecz sprawę za niewyjaśnioną dostatecznie do rozstrzygnięcia o wysokości żądania, może uprzednio wydać wyrok wstępny tylko co do zasady, zaś co do wysokości zarządzić, stosownie do okoliczności, bądź dalszą rozprawę, bądź jej odroczenie. Od zarządzenia tego nie ma środka odwoławczego.

W razie zarządzenia dalszej rozprawy, wyrokowanie co do wysokości żądania, jak również orzeczenie co do kosztów odracza się do czasu prawomocności wyroku wstępnego.

Art. 346. Sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, ani zasądzać więcej, niż strona żądała.

Art. 347. Jeżeli w sprawie o szkody i straty lub o dochody sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości roszczenia jest niemożliwe lub nader utrudnione, wówczas może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Art. 348. Sąd stosuje normy prawa zwyczajowego o tyle, o ile są mu znane albo stwierdzone skutkiem powołania się stron.

Art. 349. Jeżeli zachodzi potrzeba stosowania ustaw obcych, sąd zasięgnie opinii Ministra Sprawiedliwości, o ile ustawy te nie są sądowi znane, albo nie zostały stwierdzone przy udziale stron.

To samo dotyczy stwierdzenia wzajemności w stosunku do obcego państwa.

Art. 350. Wyrok może być wydany jedynie przez sędziów, którzy wchodzili w skład sądu przy rozprawie, poprzedzającej bezpośrednio wydanie wyroku.

Art. 351. Wydanie wyroku przez skład sądcy poprzedza niejawną naradę sędziów. Narada obejmuje dyskusję oraz głosowanie nad mającym zapaść orzeczeniem sądu.

Przewodniczący zbiera głosy sędziów według ich starszeństwa służbowego, poczynając od najmłodszego, sam zaś głosuje ostatni. Sprawozdawca, jeżeli jest wyznaczony, głosuje pierwszy. Wyrok zapada większością głosów; w braku większości, przeważa zdanie przewodniczącego. Sędzia, który przy głosowaniu nie zgodził się z większością, może złożyć swoje zdanie odrębne z uzasadnieniem.

Sentencję wyroku podpisują wszyscy sędziowie.

Art. 352. Sentencja wyroku obejmuje: napis „W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej. Wyrok“; datę; wymienienie sądu; nazwiska sędziów, protokółanta i prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie; wymienienie stron i ich zastępców, oznaczenie przedmiotu sprawy, wreszcie orzeczenie sądu o żądaniach stron.

Art. 353. Przewodniczący ogłasza wyrok publicznie przez odczytanie z jego sentencji orzeczenia sądu o żądaniach stron. Nieobecność stron nie wstrzymuje ogłoszenia wyroku.

Wyrok z uzasadnieniem powinien być w ciągu dwóch tygodni sporządzony na piśmie.

Art. 354. W sprawie zawilej, sąd może odroczyć wydanie wyroku na czas do dwóch tygodni, co przewodniczący ogłasza publicznie.

W tym przypadku nie nastąpi ogłoszenie sentencji, lecz wydany będzie wyrok z uzasadnieniem na piśmie.

Art. 355. Wyrok z uzasadnieniem ponad to, co obejmuje sentencja, zawiera powody rozstrzygnięcia, a mianowicie ustalenie jego podstawy faktycznej przez wskazanie faktów, które sąd uznał za udowodnione, i dowodów, na jakich się oparł, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

Wyrok podpisują sędziowie, którzy brali udział w jego wydaniu. Gdyby którykolwiek z sędziów nie mógł podpisać wyroku, przewodniczący lub najstarszy służbą sędzia zaznacza na wyroku przyczynę braku podpisu.

Art. 356. Wyrok obowiązuje sąd od chwili ogłoszenia sentencji, a gdy ogłoszenia nie było, od chwili podpisania wyroku z uzasadnieniem.

Art. 357. Wypis wyroku z uzasadnieniem powinien być z urzędu doręczony stronom.

Sekretarz sądu podpisuje wypisy wyroków, jak również odpisy całego wyroku lub tylko jego sentencji, które po doręczeniu wyroku mogą być wydawane na żądanie i na koszt strony.

ROZDZIAŁ II.

NATYCHMIASTOWA WYKONALNOŚĆ WYROKÓW.

Art. 358. Na wniosek powoda, sąd może nadać wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności, w całości lub w części w następujących przypadkach:

- 1) jeżeli zasądza żądanie pozwu w całości lub w części na podstawie uznania ze strony pozwanego;
- 2) jeżeli zasądza alimenty lub wynagrodzenie za pracę;
- 3) jeżeli opóźnienie uniemożliwiłoby lub znacznie utrudniło wykonanie wyroku, albo naraziło powoda na straty;
- 4) jeżeli wyrok jest zaoczny;
- 5) jeżeli wyrok zapadł w sprawie, która według przepisów kodeksu może być rozpoznana przez wydział handlowy.

Art. 359. Sąd może uzależnić natychmiastową wykonalność wyroku od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia.

-Zabezpieczenie może polegać też na wstrzymaniu wydania powodowi sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu od pozwanego lub na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku ruchomego. Sprzedaż nieruchomości wstrzymuje się z urzędu do czasu uprawomocnienia się wyroku.

Zabezpieczenie musi być w każdym razie nakazane w przypadku, przewidzianym w punkcie trzecim artykułu poprzedzającego.

Art. 360. Natychmiastowa wykonalność nie będzie wyznaczona nawet za zabezpieczeniem przeciwko Skarbowi Państwa, przedsiębiorstwom państwowym i związkom komunalnym. Nie będzie orzeczona również i wówczas, gdy wskutek wykonania wyroku, może wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda.

Art. 361. Rygor natychmiastowej wykonalności ma moc obowiązującą od chwili ogłoszenia wyroku lub od chwili wydania wyroku, jeżeli sąd odroczył jego wydanie.

ROZDZIAŁ III.

WYROKI ZAOCZNE.

Art. 362. Na wniosek strony działającej wydaje się wyrok zaoczny:

1) jeżeli pozwany nie wniósł odpowiedzi na pozew zgodnie z przepisami kodeksu;

2) jeżeli jedna ze stron nie stawiała się na posiedzenie, wyznaczone na rozprawę, albo mimo stawienia się nie bierze udziału w rozprawie.

W pierwszym przypadku wyrok wyda przewodniczący bez rozprawy.

W obu przypadkach przyjmuje się za prawdziwe oświadczenia faktyczne strony działającej, o ile nie są sprzeczne z dowodami, znajdującymi się w aktach sprawy.

Art. 363. Wyrok, wydany w nieobecności strony, nie będzie zaoczny, jeżeli strona brała już udział w rozprawie lub w jednej z poprzednich rozpraw, albo, w razie, gdy nie jest wymagana odpowiedź na pozew, żądała przeprowadzenia rozprawy w swej nieobecności.

W przypadkach tych sąd obowiązany jest rozważyć oświadczenia faktyczne i wnioski strony niestawiającej, znajdujące się w aktach sprawy.

Art. 364. W przypadkach braku dowodu doręczenia sąd może wydać wyrok zaoczny dopiero po nadejściu tego dowodu.

Art. 365. Jeżeli po jednej stronie bierze udział kilku współuczestników sporu, z których jedni działają w sprawie, a inni nie działają, przepisy o wyrokach zaocznych nie mają zastosowania.

Art. 366. Strona, przeciwko której zapadł wyrok zaoczny, może założyć sprzeciw w ciągu dwóch tygodni od doręczenia jej wyroku.

W piśmie, zawierającym sprzeciw, strona powinna przytoczyć to, czego przytoczyć zaniedbała w odpowiedzi na pozew lub na rozprawie.

Sprzeciw, nie odpowiadający temu wymaganiu, albo wniesiony po terminie, będzie przez sąd bez rozprawy odrzucony.

Art. 367. Po przyjęciu sprzeciwu, przewodniczący wyznacza termin rozprawy oraz zarządza doręczenie sprzeciwu stronie drugiej.

Art. 368. Sprzeciw od zapadłego ponownie przeciwko tej samej stronie wyroku zaocznego, jest niedopuszczalny i będzie bez rozprawy odrzucony.

Art. 369. Przy samem założeniu sprzeciwu, jak również później do czasu wydania przez sąd nowego wyroku, strona może żądać zawieszenia nadanego wyrokowi zaocznemu rygoru natychmiastowej wykonalności.

Wniosek ten sąd rozstrzygnie bez zwłoki.

Od sądu zależy zarządzić wraz z zawieszeniem wykonalności środki zabezpieczenia, stosownie do przepisów poprzedzającego rozdziału.

Art. 370. Jeżeli nowy wyrok zapadnie w całości zgodnie z wyrokiem zaocznym, sąd utrzymuje go w mocy; w przeciwnym razie sąd uchyla wyrok zaoczny i orzeka o żądaniu pozwu.

Art. 371. Koszty postępowania zaocznego ponosi strona, przeciwko której zapadł wyrok zaoczny, choćby następnie wyrok ten uchylono.

Art. 372. Wyroki zaoczne mogą być zredagowane w skróconej formie.

ROZDZIAŁ IV.

SPROSTOWANIE, UZUPEŁNIENIE I WYKŁADNIA WYROKÓW.

Art. 373. Sąd może na posiedzeniu niejawnem sprostować w wyroku niedokładności, omyłki pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste omyłki.

Sąd może, w razie potrzeby, zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę.

Sprostowanie wyroku umieszcza się na oryginale, a na żądanie stron także na wypisach wyroku.

Art. 374. Strona może w ciągu dwóch tygodni od doręczenia wyroku zgłosić wniosek o jego uzupełnienie, jeżeli sąd nie orzekł o całości jej żądania lub co do natychmiastowej wykonalności wyroku. Sąd może przed rozstrzygnięciem wniosku o uzupełnienie wyroku w razie potrzeby zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę.

Art. 375. Sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby się nastąpić przy jego wykonaniu.

Art. 376. Sąd orzeka postanowieniem o sprostowaniu i wykładni wyroku oraz o uzupełnieniu wyroku co do kosztów i natychmiastowej wykonalności, jakoteż o odrzuceniu wniosku o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię.

Art. 377. Wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do założenia środka odwoławczego od wyroku.

ROZDZIAŁ V.
POSTANOWIENIA SADU.

Art. 378. Sąd wydaje swe orzeczenie w postaci postanowienia, jeżeli w myśl przepisów niniejszego kodeksu wyrok nie zapada.

Art. 379. Sąd wydaje postanowienie o umorzeniu sprawy, jeżeli powód cofnął pozew, lub jeżeli wydanie wyroku stało się z innych przyczyn zbędne.

Postanowienie o umorzeniu sprawy może zapaść bez rozprawy, jeżeli powód cofnął skargę w piśmie przygotowawczem.

Art. 380. Postanowienie, wydane na podstawie rozprawy, dorecza się stronom tylko wówczas, gdy służy im zażalenie od postanowienia lub prawo żądania egzekucji.

Postanowienia wydane bez rozprawy dorecza się obu stronom.

Art. 381. Postanowienia nie kończące postępowania (przedstanowcze) mogą być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy.

Art. 382. Do postanowień należy stosować odpowiednio przepisy o wyrokach, o ile kodeks nie stanowi inaczej.

Art. 383. Postanowienia, wydane zgodnie z wnioskiem obu stron, nie wymagają osobnego uzasadnienia na piśmie.

ROZDZIAŁ VI.
PRAWOMOCNOŚĆ ORZECZEŃ SADOWYCH.

Art. 384. Orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli stronom nie służy środek odwoławczy, albo jeżeli po wydaniu orzeczenia strony w oświadczeniu, skierowanem do sądu, zrezygowały się środka odwoławczego.

Art. 385. Orzeczenie prawomocne obowiązuje nie tylko strony i sąd, który je wydał, ale również inne sądy oraz urzędy Rzeczypospolitej.

Art. 386. Wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło

przedmiot wyrokowania, nadto tylko między temi samemi stronami, jeżeli z ustaw inaczej nie wynika.

DZIAŁ V.

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDAMI GRODZKIEMI.

Art. 387. Przepisy o postępowaniu w sądach okręgowych stosuje się w sądach grodzkich ze zmianami, przewidzianemi w niniejszym dziale.

Przepisy o prawach i obowiązkach przewodniczącego oraz sądu stosuje się w sądzie grodzkim do sędziego tego sądu.

Art. 388. Strona, działająca bez adwokata, może wnieść pozew, jako też ustnie zgłosić wnioski poza rozprawą do protokołu sądowego.

Sąd, stosownie do okoliczności, zwróci powodowi uwagę bądź na niedopuszczalność powództwa z przyczyn formalnych, bądź na oczywistą jego bezzasadność.

Stronie działającej bez adwokata sąd w razie potrzeby udzieli wskazówek o terminach czynności procesowych, a zwłaszcza o terminie apelacji lub zażalenia.

Art. 389. Pozew o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu w terminie, w którym najem wygasa, można wnieść do sądu jeszcze przed tym terminem.

Art. 390. Zarządzając doręczenie pozwu, sąd wyznaczy jednocześnie termin rozprawy tak, aby między doręczeniem, a dniem rozprawy upłynęło nie mniej niż trzy dni.

Jeżeli pozwany chce wskazać poprzednika, powinien niezwłocznie po doręczeniu pozwu uczynić to w piśmie lub ustnie do protokołu sądowego.

Art. 391. W dniach, zgóry oznaczonych i podanych do publicznej wiadomości, sąd grodzki rozpoznaje sprawy, o których rozstrzygnięcie strony zgłaszają się w sądzie bez wezwania. Pozew, jakoteż pozew wzajemny wnosi się wówczas do protokołu rozprawy.

Art. 392. W sprawach, toczących się w sądzie grodzkim, odpowiedź na pozew nie jest wymagana.

Art. 393. Sąd grodzki może na wniosek pozwanego przekazać sprawę sądowi okręgowemu, jeżeli pozwany wytoczył przeciwko powodowi przed sądem okręgowym powództwo,

wpływające na roszczenie powoda bądź dlatego, że ma z niem ścisły związek, bądź dlatego, że się nadaje do potrącenia.

Jeżeli pozwany zamierza dopiero wytoczyć powództwo, sąd grodzki wyznaczy mu w tym celu termin trzydniowy.

Art. 394. Z pośród wyroków, ogłoszonych na posiedzeniu, sąd grodzki doręcza tylko wyroki zaoczne oraz wyroki w sprawach, w których występuje Prokuratorja Generalna; poza tem sąd zawiadamia strony o sporządzeniu na piśmie wyroku z uzasadnieniem. Od daty tego zawiadomienia biegnie termin do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku.

Art. 395. Powództwo o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania musi być wytoczone w ciągu miesiąca, licząc od dnia, w którym powód dowiedział się o zakłóceniu lub utracie posiadania, nie później jednak, jak przed upływem sześciu miesięcy od chwili zakłócenia lub utraty posiadania.

Art. 396. W sprawach o ochronę lub przywrócenie posiadania sąd bada jedynie ostatni stan spokojnego posiadania i fakt naruszenia, nie rozpoznając samego prawa, ani dobrej wiary pozwanego. W wyroku sąd może stosownie do okoliczności wydać odpowiednie zarządzenia. W sprawach tych nie można zgłosić roszczenia o odszkodowanie. Wyrok nie tamuje dochodzenia samego prawa w odrębnym procesie.

Art. 397. Niezależnie od orzekania w sprawach cywilnych, przekazanych sądom grodzkim, sądy te są właściwe do przeprowadzenia prób ugodowych.

Przed wytoczeniem powództwa bez względu na rzeczową właściwość sądu można zwrócić się do sądu grodzkiego, w którego okręgu przeciwnik ma miejsce zamieszkania, o zawezwanie go do próby ugodowej. W wezwaniu należy zwięźle oznaczyć sprawę, nie można go doreczyć poza okręgiem tego sądu grodzkiego.

Z posiedzenia spisuje się protokół, a jeżeli przed sądem zawarto ugodę, osnowę jej na żądanie stron wciąga się do protokołu. Strony podpisują protokół.

Jeżeli wzywający do ugody nie stawił się na posiedzenie, sąd na żądanie przeciwnika włoży na niego obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych próbą ugodową.

DZIAŁ VI. ŚRODKI ODWOŁAWCZE.

ROZDZIAŁ I.

APELACJA.

Art. 398. Od wyroku sądu okręgowego służy skarga do sądu apelacyjnego w terminie dwutygodniowym od doręczenia wyroku skarżącemu.

Skargę apelacyjną wnosi się do sądu okręgowego.

Art. 399. Strona, przeciwko której zapadł wyrok zaoczny, może założyć apelację, jeżeli nie wnosi sprzeciwu.

Art. 400. Skarga apelacyjna powinna czynić zadość ogólnym wymaganiom, przepisany dla pism procesowych, a nadto ma zawierać:

1) oznaczenie zaskarżonego wyroku ze wskazaniem, czy apelacja skierowana jest przeciwko całemu wyrokowi, czy przeciwko jego części;

2) zwięzłe wyłożenie podstaw apelacji ze wskazaniem w razie potrzeby nowych faktów i dowodów, nie przytoczonych przed sądem okręgowym;

3) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku (wniosek apelacyjny) z wyraźnym oznaczeniem żądanej zmiany.

Art. 401. Przewodniczący w sądzie okręgowym wydaje w razie potrzeby zarządzenia co do usunięcia braków skargi apelacyjnej; zwraca ją apelującemu w razie ich nieusunięcia, iak również wtedy, gdy skarga jest spóźniona.

Jeżeli skarga odpowiada wymaganiom formalnym, przewodniczący zarządzi jej doręczenie stronie przeciwnej. /

Art. 402. W ciągu dwóch tygodni od doręczenia skargi apelacyjnej strona przeciwna może wnieść do sądu okręgowego odpowiedź na skargę, lub założyć skargę apelacyjną wzajemną, którą może połączyć z odpowiedzią. Przepis artykułu poprzedzającego ma odpowiednie zastosowanie.

Skarga apelacyjna wzajemna traci moc w razie cofnięcia apelacji głównej lub jej odrzucenia z powodów formalnych.

Art. 403. Po upływie terminu na wniesienie odpowiedzi na skargę apelacyjną lub apelacji wzajemnej albo po zarządzeniu

ich doreczenia, sąd okręgowy niezwłocznie przedstawia sądowi apelacyjnemu akta sprawy.

Art. 404. Jeżeli przewodniczący w sądzie apelacyjnym dostrzeże, że skarga nie odpowiada wymaganiom formalnym, skieruje ją na posiedzeniu niejawnym. Na posiedzeniu ten sąd stosownie do okoliczności może sam wydać odpowiednie postanowienie albo zarządzić zwrot skargi wraz z aktami sprawy sądowi okręgowemu celem postąpienia według przepisów kodeksu.

Art. 405. Przewodniczący w sądzie apelacyjnym skieruje sprawę do rozpoznania na posiedzeniu niejawnym: 1) jeżeli apelacja zarzuca nieważność postępowania; 2) jeżeli obie strony w jakimkolwiek piśmie rzekły się przeprowadzenia rozprawy. Jednak od uznania sądu zależy wyznaczenie rozprawy.

Art. 406. Przewodniczący wyznacza termin rozprawy i sędziego sprawozdawcę. Termin powinien być wyznaczony tak, ażeby między doreczeniem wezwań stronom, a dniem rozprawy upłynęły przynajmniej dwa tygodnie.

Art. 407. Rozprawa przed sądem apelacyjnym odbędzie się bez względu na niestawiennictwo jednej lub obu stron. Wydany wyrok nie jest w żadnym razie zaoczny.

Art. 408. W postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzać żądania pozwu, ani wystąpić z nowym roszczeniem. Jednak w razie zmiany okoliczności można żądać zamast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości.

Art. 409. Sąd apelacyjny może pominąć nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je przytoczyć w postępowaniu przed sądem okręgowym, chyba że możliwość lub potrzeba ich podniesienia wynika później. Tak samo sąd postąpi z faktami i dowodami, nie przytoczonymi w pismach apelacyjnych, a podniesionymi dopiero na rozprawie.

Art. 410. Jeżeli w sądzie okręgowym jedna ze stron była przesłuchana pod przysięgą, sąd apelacyjny nie może na ten sam fakt przesłuchać pod przysięgą strony przeciwnej.

Jeżeli strona w sądzie okręgowym uchyliła się od zeznania pod przysięgą, sąd apelacyjny rozważy powody takiego zachowania się strony i odpowiednio do okoliczności oceni, czy strona ta może być przesłuchana pod przysięgą w postępowaniu apelacyjnym.

Art. 411. Rozprawa rozpoczyna się od sprawozdania sędziego, który w związku z podstawami i wnioskami apelacyjnymi przedstawia dotychczasowy przebieg sprawy i streszcza, lub odczytuje zaskarżony wyrok, jako też podaje istotną treść pism apelacyjnych.

Z kolei głos zabierają strony: pierwszy głos należy do apelującego, a jeżeli obie strony założyły apelację — do powoda.

Art. 412. Skarga apelacyjna może być cofnięta pismem, którego podpis doręcza się stronie przeciwnej, lub ustnie na rozprawie. W razie cofnięcia skargi, sąd apelacyjny umiarza postępowanie apelacyjne i orzeka o kosztach, jak w przypadku cofnięcia pozwu.

Art. 413. Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacyjnych i zatwierdza lub zmienia albo uchyla wyrok sądu okręgowego w całości lub w części.

Sąd apelacyjny nawet bez wniosku apelacyjnego może uchylić wyrok w całości lub w części, jeżeli postępowanie przed sądem okręgowym jest nieważne, albo zawiera istotne braki, które uniemożliwiają rozstrzygnięcie sprawy.

Art. 414. Nieważność zachodzi:

- 1) jeżeli droga procesu cywilnego była niedopuszczalna;
- 2) jeżeli strona nie miała zdolności procesowej, należytego zastępstwa lub brak było upoważnienia do prowadzenia sprawy;
- 3) jeżeli toczyła się sprawa o to samo roszczenie między temi samemi stronami;
- 4) jeżeli sprawa już była prawomocnie rozstrzygnięta;
- 5) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa;
- 6) jeżeli brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy, jako też
- 7) jeżeli strona była pozbawiona możności obrony swych praw.

Art. 415. Sąd apelacyjny na wniosek strony bierze pod rozwagę również te postanowienia sądu okręgowego, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

Art. 416. Sąd apelacyjny orzeka nie tylko na podstawie przewodu apelacyjnego, lecz także na podstawie przewodu w sądzie okręgowym, o ile co do wyników postępowania w tym sądzie nie zaszła zmiana w postępowaniu przed sądem apelacyjnym.

Art. 417. Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę, jeżeli uchyla zaskarżony wyrok, a pozwu nie odrzuca; jeżeli stan sprawy tego wymaga, odsyła ją sądowi okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Art. 418. Wyrok sądu apelacyjnego jest wykonalny, jeżeli sąd ten zatwierdzi wyrok, któremu prawomocnie nadany jest rygor natychmiastowej wykonalności; w innych przypadkach sąd apelacyjny może stosownie do przepisów o natychmiastowej wykonalności nadać nawet bez zabezpieczenia swemu wyrokowi taki rygor.

W razie zmiany wykonanego już wyroku sądu okręgowego sąd apelacyjny może na wniosek pozwanego, zgłoszony przed zamknięciem rozprawy, orzec w swym wyroku bez osobnego procesu co do zwrotu lub przywrócenia do poprzedniego stanu.

Art. 419. Po rozstrzygnięciu sprawy i po doręczeniu stronom orzeczenia sąd apelacyjny zwraca akta sądowi okręgowemu.

Art. 420. Przepisy o postępowaniu przed sądem okręgowym mają odpowiednie zastosowanie do postępowania apelacyjnego, jeżeli niema szczególnych przepisów o apelacji.

Art. 421. Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się odpowiednio w postępowaniu apelacyjnym od wyroku sądu grodzkiego do sądu okręgowego, jednak z następującymi zmianami:

1) Nieważność zachodzi również, jeżeli sąd grodzki orzekł w sprawie należącej bez względu na wartość przedmiotu sporu do właściwości sądu okręgowego.

2) W przypadkach, gdy wyroku się nie doręcza, termin do apelacji biegnie od dnia zawiadomienia strony, że wyrok z uzasadnieniem został sporządzony na piśmie.

ROZDZIAŁ II.

ZAŻALENIE.

Art. 422. Od postanowień sądu okręgowego jakoteż od zarządzeń przewodniczącego, o ile kodeks nie zawiera odmiennego przepisu, służy zażalenie do sądu apelacyjnego w terminie dwutygodniowym.

Od postanowienia, zawartego w wyroku, można założyć zażalenie bądź odrębnie, bądź w apelacji od wyroku.

Art. 423. Jeżeli niema odmiennego przepisu, zażalenie nie wstrzymuje ani postępowania w sprawie, ani wykonania zaskarżonego postanowienia.

Jednak sąd okręgowy może wstrzymać wykonanie postanowienia aż do rozstrzygnięcia zażalenia. Od tego postanowienia niema środka odwoławczego.

Art. 424. Przepisy o apelacji mają odpowiednie zastosowanie do zażalenia z tą zmianą, że niema zażalenia wzajemnego i że sąd okręgowy przedstawia akta sądowi apelacyjnemu niezwłocznie po doręczeniu zażalenia stronie przeciwnej, odpowiedź zaś na zażalenie wnosi się wprost do sądu apelacyjnego.

Sąd apelacyjny rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnem; przed rozstrzygnięciem może zażądać wyjaśnień, a w razie potrzeby zarządzić przeprowadzenie dowodów lub wyznaczyć rozprawę.

Art. 425. Zażalenie od orzeczenia co do natychmiastowej wykonalności wyroku sąd apelacyjny rozstrzygnie niezwłocznie po nadejściu akt z sądu okręgowego.

Art. 426. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się odpowiednio do zażalenia od postanowienia sądu grodzkiego do sądu okręgowego, jednak termin do wniesienia zażalenia wynosi dni siedem.

ROZDZIAŁ III.

KASACJA.

Art. 427. Od wyroków drugiej instancji służy skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego.

Z wyrokami zrównane są postanowienia drugiej instancji, kończące postępowanie.

Art. 428. W sprawach o roszczenia majątkowe skarga kasacyjna służy tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia przenosi pięćset złotych. Co do oznaczenia tej wartości stosuje się odpowiednio przepisy o wartości przedmiotu sporu.

Skarga kasacyjna nie służy w sprawach o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania.

Art. 429. Skargę kasacyjną oprócz można na następujących podstawach:

1) na naruszeniu prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie;

2) na pogwałceniu istotnych przepisów postępowania, — jeżeli uchybienia powyższe wpłynęły stanowczo na wynik sprawy.

Art. 430. Skarga kasacyjna powinna czynić zadość ogólnym warunkom pisma procesowego tudzież zawierać oznaczenie zaskarżonego wyroku, przytoczenie podstaw kasacyjnych oraz ich uzasadnienie, jakoteż wnioski o uchylenie lub zmianę wyroku w całości, bądź w części. W sprawach o roszczenia majątkowe należy podać także wartość przedmiotu zaskarżenia.

Art. 431. Skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok. Skarga winna być wniesiona w terminie miesięcznym od doręczenia wyroku stronie skarżącej.

Do skargi należy dołączyć dowód wpłacenia przepisanej kaucji, bez której skarga jest niedopuszczalna. Strona zwolniona od opłat sądowych nie składa kaucji.

Art. 432. Sąd apelacyjny odrzuci na posiedzeniu niejawnem skargę kasacyjną wniesioną po upływie przepisanego terminu lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jakoteż skargę, której braków strona nie uzupełniła w wyznaczonym terminie.

Od postanowienia, odrzucającego skargę kasacyjną, służy zażalenie do Sądu Najwyższego w terminie dwutygodniowym od doręczenia postanowienia.

Art. 433. Strona przeciwna może wnieść odpowiedź na skargę w terminie dwutygodniowym od doręczenia jej skargi kasacyjnej. Po upływie terminu na wniesienie odpowiedzi lub po zarządzeniu doręczenia odpowiedzi sąd drugiej instancji niezwłocznie przedstawi skargę i odpowiedź z aktami obu instancji Sądowi Najwyższemu.

Art. 434. Sąd Najwyższy odrzuca skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnem, jeżeli ulegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji. Sąd Najwyższy może rozpoznać również na posiedzeniu niejawnem sprawę, jeżeli skarga oparta jest wyłącznie na pogwałceniu przepisów postępowania lub jeżeli obie strony zrzekły się rozprawy.

Art. 435. Poza przypadkami wymienionymi w artykule poprzedzającym wyznaczona będzie rozprawa. Strony wzywają się na rozprawę tylko na ich żądanie, zgłoszone na piśmie.

Sędzia—sprawozdawca przedstawia na rozprawie zwięźle stan sprawy ze szczególnem uwzględnieniem podstaw i wniosków kasacyjnych.

Rozprawa odbywa się w granicach skargi kasacyjnej, jednak strony mogą przytaczać nowe uzasadnienie podstaw kasacyjnych.

Art. 436. Sąd Najwyższy nie może zarządzić ani zawieszenia postępowania, ani przywrócenia terminu.

Art. 437. Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej, jednak bierze z urzędu pod rozwagę, czy wyrok zaskarżony nie zapadł z pogwałceniem istotnych przepisów o wyrokowaniu lub czy nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu.

Art. 438. Sąd Najwyższy orzeka po wysłuchaniu wniosków prokuratora.

Prokurator składa swoje wnioski ustnie po sprawozdaniu sędziego, a na rozprawie po głosach stron.

Art. 439. Sąd Najwyższy oddala skargę, jeżeli niema usprawiedliwionych podstaw kasacyjnych, albo jeżeli wyrok zaskarżony pomimo błędnego uzasadnienia w wyniku ostatecznym odpowiada prawu.

Art. 440. Sąd Najwyższy w miarę uwzględnienia skargi uchyla wyrok zaskarżony w całości lub w części i odsyła sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał wyrok lub innemu sądowi równorzędnemu. Odsyłając sprawę temu samemu sądowi, Sąd Najwyższy może zarządzić rozpoznanie jej w innym składzie sędziów.

Art. 441. Sąd, któremu sprawa została odesłana, związany jest wykładnią prawa, zawartą w orzeczeniu Sądu Najwyższego. Nie można opierać skargi kasacyjnej na wyrok, wydany po ponownym rozpoznaniu sprawy, na podstawach sprzecznych z wykładnią prawną ustaloną przez Sąd Najwyższy.

Art. 442. Jeżeli Sąd Najwyższy uznał, że niema pogwałcenia przepisów postępowania, a zachodzi naruszenie prawa materialnego, może na wniosek jednej ze stron orzec co do istoty sprawy zamiast odesłania sprawy do ponownego rozpoznania. Przy wydaniu wyroku Sąd Najwyższy jest związany stanem faktycznym ustalonym w zaskarżonym wyroku.

Co do istoty sprawy prokurator wniosków nie składa.

Art. 443. Uchylając wyrok, Sąd Najwyższy może również, zamiast odesłania sprawy sądowi drugiej instancji, znieść całe postępowanie, jeżeli pozew ulegał odrzuceniu przez niższe instancje.

Art. 444. Wniesienie skargi kasacyjnej wstrzymuje wykonanie zaskarżonego wyroku, któremu nie nadano rygoru natychmiastowej wykonalności.

Art. 445. Jeżeli niema szczególnych przepisów o postępowaniu przed Sądem Najwyższym, stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji, a co do zażalenia na odrzucenie skargi kasacyjnej oraz na odmowę zwrotu kaucji kasacyjnej stosuje się odpowiednio przepisy o zażaleniu.

TYTUŁ IV.

WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

Art. 446. Na zasadzie przepisów niniejszego tytułu można żądać wznowienia postępowania, zakończonego wyrokiem prawomocnym.

Art. 447. Można żądać wznowienia postępowania i uchylecia wyroku z powodu nieważności:

a) jeżeli orzekł sędzia wyłączony z mocy ustawy, a strona przed uprawomocnieniem się wyroku nie mogła domagać się wyłączenia;

b) jeżeli strona nie miała zastępcy ustanowionego zgodnie z przepisami prawa; jednak nie można żądać wznowienia, jeżeli brak zastępstwa zarzucano przed uprawomocnieniem się wyroku albo jeżeli strona potwierdziła dokonane czynności procesowe.

Art. 448. Niema skargi o wznowienie od wyroków Sądu Najwyższego z powodu nieważności.

Art. 449. Można również żądać wznowienia na tej podstawie, że wyrok został oparty:

- 1) na dokumencie podrobionym lub sfałszowanym;
- 2) na fałszywych zeznaniach świadka lub biegłego, albo na fałszywej przysiędze strony przeciwnej;
- 3) na karalnym działaniu oszukańcem strony przeciwnej lub zastępców stron;
- 4) na karalnym naruszeniu przez sędziego swych obowiązków urzędowych;
- 5) na skazującym wyroku karnym, następnie uchylonym.

Można również żądać wznowienia w razie późniejszego wykrycia prawomocnego orzeczenia, dotyczącego tego samego stosunku prawnego, bądź takich nowych okoliczności faktycz-

nych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ istotny na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu.

Art. 450. Można żądać wznowienia z powodu czynu karnalnego jedynie wówczas, gdy czyn został ustalony prawomocnym wyrokiem skazującym, chyba że postępowanie karne nie może być wszczęte lub że zostało umorzone z innych przyczyn, niż brak dowodów.

Art. 451. Sąd, który wydał zaskarżony wyrok, jest właściwy do wznowienia postępowania z przyczyn nieważności. Gdy zaskarżono wyroki różnych instancyj, jest właściwy sąd instancji wyższej. Do wznowienia na innej podstawie jest właściwy sąd, który ostatni orzekał co do istoty sprawy.

Art. 452. Skargę o wznowienie wnosi się w terminie miesięcznym, licząc:

- 1) w przypadku udziału sędziego wyłączonego — od dnia, w którym strona dowiedziała się o przyczynie wyłączenia;
- 2) w przypadku, jeżeli strona nie miała zastępcy ustanowionego zgodnie z przepisami prawa — od dnia, w którym zaskarżony wyrok doręczono stronie albo jej zastępcy ustawowemu;
- 3) w przypadku czynu karnalnego lub uchylecia wyroku skazującego — od dnia uprawomocnienia się wyroku lub postanowienia, zapadłych w postępowaniu karnem;
- 4) w przypadkach późniejszego wykrycia orzeczenia, albo nowych faktów i dowodów — od dnia, w którym strona dowiedziała się o nich.

Bieg terminu rozpoczyna się nie wcześniej, jak od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku.

Art. 453. Po upływie lat dziesięciu od uprawomocnienia się wyroku nie można żądać wznowienia z wyjątkiem przypadku, jeżeli strona nie miała zastępcy, ustanowionego zgodnie z przepisami prawa.

Art. 454. Skarga o wznowienie powinna czynić zażość warunkom pozwu, tudzież zawierać oznaczenie zaskarżonego wyroku, podstawę wznowienia i jej uzasadnienie, okoliczności stwierdzające zachowanie terminu do wniesienia skargi. wreszcie wniosek o uchYLECIE lub zmianę zaskarżonego wyroku.

Art. 455. Sąd zbada na posiedzeniu niejawnem, czy skarga jest wniesiona w terminie i czy opiera się na ustawowej podstawie wznowienia. Na żądanie sądu skarżący uprawdopodo-

bni okoliczności, stwierdzające zachowanie terminu lub dopuszczalność wznowienia. W braku jednego z warunków ustawowych sąd skargę odrzuci, w przeciwnym razie wyznaczy rozprawę.

Sąd również skargę odrzuci na rozprawie, jeżeli okaże się brak ustawowej podstawy wznowienia, albo niezachowanie terminu.

Art. 456. Sąd postanowi po rozważeniu stanu rzeczy, czy naprzód rozstrzygnąć tylko o dopuszczalności wznowienia, czy też połączyć badanie dopuszczalności z rozpoznaniem sprawy.

Od postanowienia, dopuszczającego wznowienie, niema zażalenia.

Art. 457. Jeżeli Sąd Najwyższy jest właściwy do rozstrzygnięcia o wznowieniu, wyda tylko postanowienie o dopuszczalności wznowienia, natomiast rozpoznanie sprawy przekáže sądowi drugiej instancji.

Art. 458. Sędzia, którego udział lub zachowanie się w procesie poprzednim jest podstawą skargi, jest wyłączony od orzekania w postępowaniu ze skargi o wznowienie.

Art. 459. Do postępowania ze skargi o wznowienie stosuje się odpowiednio poza przepisami niniejszego tytułu inne przepisy kodeksu.

Art. 460. Wniesienie skargi o wznowienie nie tamuje wykonania zaskarżonego wyroku. Jednak sąd może na wniosek strony wstrzymać wykonanie wyroku w razie uprawdopodobnienia, że skarżącemu grozi niepowetowana szkoda, chyba że strona przeciwna złoży odpowiednie zabezpieczenie.

Art. 461. Dalsze wznowienie jest niedopuszczalne od prawomocnego orzeczenia, zapadłego wskutek skargi o wznowienie.

TYTUŁ V.

POSTĘPOWANIA ODREBNE.

ROZDZIAŁ I.

POSTĘPOWANIE NAKAZOWE.

Art. 462. Powód może żądać w pozwie, aby sąd wydał przeciwko pozwanemu nakaz zapłaty wierzytelności pieniężnej, albo uiszczenia innych rzeczy zamiennych, jeżeli żądanie

pozwu jest uzasadnione w całości dołączonymi do pozwu dokumentami, bądź publicznymi, sporządzonymi przez władze lub urzędy polskie, bądź prywatnymi, na których podpisu uwierzytelnione są przez sąd lub notariusza w Polsce.

Art. 463. Powód może również żądać wydania nakazu zapłaty przeciwko każdemu zobowiązanemu z weksłu lub czeku, jeżeli roszczenie opiera się na weksłu lub czeku, mającym wszelkie warunki ważności i nie nasuwającym podejrzenia co do jego prawdziwości.

Do pozwu należy dołączyć w oryginale weksel lub czek oraz wszystkie dokumenty, potrzebne do uzasadnienia roszczenia.

Nakaz na rzecz osoby, która z weksłu lub czeku nie jest bezpośrednio uprawniona, wydać można jedynie wtedy, gdy przejście prawa na nią udowodnione jest dokumentami, wymienionymi w artykule poprzedzającym.

Art. 464. Jeżeli z samego dokumentu, weksłu lub czeku wynika, że przeciwko roszczeniu mógłby być podniesiony zarzut przedawnienia, nakaz wydać można jedynie wówczas, gdy powód udowodni w pozwie przerwanie lub wstrzymanie biegu przedawnienia dokumentami publicznymi lub uwierzytelnionymi.

Art. 465. Jeżeli nie można wydać nakazu, a pozew nadaje się do zwykłego postępowania w tym samym sądzie, wówczas zastosować należy odpowiednie przepisy kodeksu; w razie przeciwnym należy pozew odrzucić.

Art. 466. Nakaz wydaje sąd w osobie jednego sędziego bez rozprawy i bez wezwania pozwanego, któremu doręcza się pozew wraz z nakazem.

Sąd orzeka nakazem, że pozwany ma w ciągu dni siedmiu, a gdy chodzi o roszczenie z weksłu lub czeku, w ciągu dni trzech, od doręczenia, zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tymże terminie zarzuty.

Art. 467. Nakaz od chwili wydania stanowi tytuł zabezpieczenia.

Sąd na wniosek pozwanego może ograniczyć zabezpieczenie według swego uznania.

Nakaz prawomocny ma skutki wyroku prawomocnego.

Art. 468. Pismo, obejmujące zarzuty, należy wnieść do sądu, który wydał nakaz.

Pismo powinno zawierać wszystkie te zarzuty, które w postępowaniu przed sądem okręgowym należy pod przepisany rygorem przytoczyć w odpowiedzi na pozew. Fakty i dowody mogą być przytaczane aż do zamknięcia rozprawy, jak w zwykłym postępowaniu.

Przewodniczący zarządzi doręczenie pisma powodowi z jednoczesnym wyznaczeniem terminu rozprawy.

Pismo spóźnione sąd odrzuci bez rozprawy.

Art. 469. Sąd po przeprowadzeniu rozprawy orzeknie wyrokiem, że nakaz utrzymuje w mocy, albo że go uchyla w całości lub w części.

Art. 470. Jeżeli pozwany cofnął zarzuty, sąd orzeknie postanowieniem, że nakaz pozostaje w mocy. W tym przypadku co do kosztów stosuje się odpowiednio przepisy o kosztach, przewidziane w razie cofnięcia pozwu.

Art. 471. W braku przepisów szczególnych, stosuje się w postępowaniu nakazowym przepisy niniejszego kodeksu, jednak do pozwu n.e można dołączać odpisów zamiast oryginałów, a od wydania nakazu nie służą środki odwoławcze z wyjątkiem zażalenia od orzeczenia o kosztach.

Art. 472. W razie uwzględnienia zażalenia na odmowę wydania nakazu, sąd drugiej instancji odsyła sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

ROZDZIAŁ II.

POSTĘPOWANIE SKROCONE.

Art. 473. Powód w pozwie, którym dochodzi w sądzie grodzkim od swego dłużnika osobistego sumy pieniężnej do wysokości tysiąca złotych, może żądać, aby sąd wydał przeciwko pozwanemu nakaz zapłaty.

Art. 474. Sąd wydaje nakaz bez rozprawy i bez wezwania pozwanego, któremu doręcza się pozew wraz z nakazem.

Nakazem sąd orzeka, że pozwany ma w ciągu dwóch tygodni od doręczenia zaspokoić zaskarżone roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tym terminie sprzeciw.

Art. 475. Sprzeciw może być wniesiony w dowolnej formie pod jakąkolwiek nazwą — na piśmie lub ustnie do proto-

kólu sądowego, nawet bez przytoczenia podstaw, faktów i dowodów.

Osnowa przepisu niniejszego powinna być podana pozwemu wraz z nakazem.

Art. 476. Sąd bez rozprawy odrzuci sprzeciw spóźniony. Pozwany może postawić wniosek o przywrócenie terminu, jeżeli kodeks na to zezwala. Wniosek uwzględniony ma skutki sprzeciwu, wniesionego we właściwym czasie.

Art. 477. Jeżeli sprzeciw wniesiono we właściwym czasie, nakaz traci moc, nawet gdyby sprzeciw dotyczył tylko części roszczenia, albo był zgłoszony przez któregokolwiek z pozwanych o to samo roszczenie.

Sprzeciw, zgłoszony co do jednego lub niektórych tylko roszczeń, objętych wspólnym pozwem, uchyla nakaz jedynie co do nich.

Art. 478. Sąd zarządzi doręczenie sprzeciwu powodowi z jednoczesnym wyznaczeniem terminu rozprawy.

Art. 479. Sąd odmówi wydania nakazu:

1) jeżeli roszczenie nie nadaje się do dochodzenia w drodze postępowania skróconego lub wogóle procesu cywilnego;

2) jeżeli z samej osnowy pozwu wynika, że roszczenie jest oczywiście bezzasadne;

3) jeżeli zaspokojenie roszczenia zawisłe jest od świadczenia wzajemnego;

4) jeżeli miejsce pobytu pozwanego nie jest znane, albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju.

Okoliczność powyższe stanowią przeszkodę do wydania nakazu, jeżeli zachodzą choćby co do części roszczenia lub przeciwko jednemu z kilku współpозwanych.

Art. 480. Sąd zawiadamia powoda o odmowie wydania nakazu. Od odmowy niema zażalenia; natomiast powód może w ciągu miesiąca żądać skierowania sprawy do zwykłego postępowania.

Powód nie traci prawa wytoczenia ponownego powództwa, jeżeli nie skorzystał z tego terminu.

Art. 481. Nakaz prawomocny ma skutki prawomocnego wyroku.

Art. 482. W postępowaniu skróconem w braku przepisów szczególnych stosuje się przepisy niniejszego kodeksu.

KSIĘGA TRZECIA.

SĄD POLUBOWNY.

ROZDZIAŁ I.

ZAPIS NA SĄD POLUBOWNY.

Art. 483. Strony w granicach swej zdolności do samodzielnego zobowiązania się mogą zawrzeć umowę o oddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, czyli sporządzić zapis na sąd polubowny.

Dopóki strony obowiązuje taka umowa, nie można żądać rozpoznania sporu przez sąd państwowy.

Art. 484. Zapis na sąd polubowny musi być sporządzony na piśmie i podpisany przez obie strony. W zapisie oznaczyć należy dokładnie przedmiot sporu, bądź stosunek prawny, z którego spór wynikł lub wyniknąć może.

Zmiany i uzupełnienia w zapisie wymagają tej samej formy.

Art. 485. Sędziego polubownego (arbitra) wyznaczyć można bądź w samym zapisie, bądź po jego sporządzeniu.

Każda strona wyznacza jednego sędziego, a wyznaczeni sędziowie wybiorą przewodniczącego sądu polubownego (superarbitra), o ile zapis inaczej nie stanowi.

Art. 486. Sędzią polubownym może być każda osoba fizyczna, nieograniczona w zdolności do działania, umiejąca czytać i pisać.

Sędzią polubownym nie może być sędzia państwowy.

Art. 487. Strona, która wyznaczyła sędziego polubownego, zawiadomi o tem przeciwnika, wzywając go, aby w ciągu dni siedmiu również wyznaczył sędziego polubownego i zawiadomił ją o swym wyborze.

Zawiadomienia dokonywa się przez notariusza lub listem poleconym.

Jeżeli wyznaczenie sędziego polubownego należy według zapisu do osoby trzeciej, może ją o to wezwać każda strona; w tym przypadku stosuje się również powyższy termin oraz sposób wezwania i zawiadomienia.

Art. 488. Każdą ze stron wiąże dokonane przez nią wyznaczenie sędziego polubownego od chwili zawiadomienia o tem przeciwnika.

Art. 489. Jeżeli wezwany nie wyznaczył w terminie sędziego polubownego, albo gdy sędziowie nie zgodzili się na wybór przewodniczącego, sąd państwowy wyznaczy na wniosek strony sędziego polubownego lub przewodniczącego, o ile zapis inaczej nie stanowi.

Na wyznaczenie sędziego polubownego i przewodniczącego niema zażalenia.

Art. 490. Sąd państwowy na wniosek strony wezwie opieszalego sędziego polubownego do spełnienia czynności w przeciągu określonego terminu, a następnie usunie sędziego, jeżeli tenże mimo wezwania nie spełni swych czynności. Na to zarządzenie niema zażalenia.

Art. 491. Strona może żądać ustanowienia innego sędziego polubownego także wówczas, gdy sędzia, nie wyznaczony w samym zapisie, umarł, został wyłączony, utracił warunki niezbędne do pełnienia czynności sędziego polubownego, albo z innych ważnych przyczyn nie może nadal pełnić swych czynności, gdy zwolnił się od przyjętego obowiązku, wreszcie gdy został z powodu opieszłości usunięty.

Art. 492. Strona może wyłączyć sędziego polubownego z tych samych przyczyn, które uzasadniają wyłączenie sędziego państwowego. Jednak prawo to służy stronie tylko wtedy, gdy dowiedziała się o przyczynie wyłączenia dopiero po ustanowieniu sędziego polubownego.

Zapis na sąd polubowny nie może zawierać zastrzeżeń sprzecznych z przepisem tego artykułu.

Art. 493. Z ważnych przyczyn sędzia polubowny może się zwolnić od przyjętego obowiązku.

Art. 494. Sędzia polubowny ma prawo do wynagrodzenia za swe czynności; jeżeli co do wynagrodzenia niema umowy ze stronami, sąd państwowy oznaczy je na wniosek sędziego.

Art. 495. Zapis traci moc w przypadkach następujących:

1) gdy upłynął czas, w ciągu którego sąd polubowny obowiązany był wydać wyrok, albo gdy wygaśnięcie zapisu wynika z innych jego postanowień;

2) w razie pisemnej umowy rozwiązującej;

3) gdy sąd polubowny nadmiernie zwleka z wydaniem wyroku;

4) gdy strony nie mogą się zgodzić na sędziego, którego w myśl zapisu wspólnie wyznaczyć powinny;

5) jeżeli sędzia, wyznaczony w zapisie, nie przyjął tego obowiązku lub z powodu usunięcia go bądź z jakiegokolwiek innej przyczyny swych czynności nadal pełnić nie może;

6) jeżeli przy wydaniu wyroku nie można osiągnąć jednomyślności lub większości głosów.

Sąd państwowy na wniosek jednej ze stron po ich wysłuchaniu orzeknie postanowieniem co do wygaśnięcia zapisu.

Art. 496. Jeżeli zapis obejmuje wszystkie spory z pewnego stosunku prawnego, a przyczyna wygaśnięcia zapisu nie wyłącza sądu polubownego co do dalszych sporów, jakie z tego stosunku wyniknąć mogą, sąd państwowy odpowiednio ograniczy postanowienie swe o wygaśnięciu zapisu do danego przypadku.

Art. 497. Rozstrzyganie wniosków, zgłoszonych w myśl przepisów poprzedzających, należy w sądzie okręgowym do jednego sędziego. W sprawach tych zastępstwo przez adwokatów nie jest obowiązkowe.

ROZDZIAŁ II.

POSTĘPOWANIE PRZED SADEM POLUBOWNYM.

Art. 498. Strony mogą określić same tryb postępowania przed sądem polubownym.

Jeżeli strony tego nie uczyniły do chwili przyjęcia obowiązku przez sędziów polubownych, sąd polubowny według swego uznania określi tryb postępowania.

Art. 499. Sąd polubowny może przesłuchać strony, świadków i biegłych, jednak nie może odbierać od nich przysięgi, ani stosować środków przymusowych.

O wykonanie czynności, której sąd polubowny nie jest mocen przedsięwziąć, sąd ten zwraca się do sądu grodzkiego, w którego okręgu czynność ma być wykonana.

O terminie swej czynności sąd grodzki zawiadomi strony lub ich pełnomocników oraz sąd polubowny, którego członkowie mogą niezależnie od stron wziąć udział w przeprowadzeniu dowodu i zadawać pytania.

Art. 500. O ile zapis inaczej nie stanowi, sąd polubowny może rozpoznać sprawę po wysłuchaniu jednej tylko strony, jeżeli druga strona nie składa wyjaśnień.

Art. 501. Wyrok sądu polubownego zapada bezwzględną większością głosów, chyba że zapis inaczej stanowi. Jeżeli sąd polubowny składa się tylko z dwóch sędziów, jednomyślność jest konieczna.

Art. 502. Wyrok sądu polubownego zawierać powinien:

- 1) oznaczenie zapisu na sąd polubowny;
- 2) miejsce i datę wydania wyroku;
- 3) imiona i nazwiska stron i sędziów;
- 4) osnovę orzeczenia;
- 5) powody, któremi kierował się sąd przy wydaniu wyroku, chyba że zapis uwalnia od ich przytaczania.

Art. 503. Wyrok podpisują wszyscy sędziowie polubowni.

Jeżeli którykolwiek z sędziów odmówi podpisu lub nie może podpisać wyroku, pozostali zaznaczają to na samym wyroku. Wyrok podpisany przez większość sędziów ma taką moc, jak podpisany przez wszystkich.

Art. 504. Sąd polubowny doręczy obu stronom odpisy wyroku, podpisane przez sędziów tak jak oryginał, za dowodem doręczenia na piśmie. Zapis nie może zawierać zastrzeżenia sprzecznego z tym artykułem.

Sąd polubowny złoży w sądzie państwowym oryginał wyroku wraz z dowodami doręczenia, zapisem i innymi dokumentami.

Art. 505. Od wyroku sądu polubownego niema odwołania.

Wyrok sądu polubownego ma moc prawną narówni z wyrokiem sądu państwowego. Takież samo znaczenie ma ugoda, zawarta przed sądem polubownym, jeżeli ją podpisały strony i wszyscy sędziowie polubowni.

Art. 506. Sąd państwowy wyda na wniosek strony postanowienie o wykonalności wyroku lub ugody i zaopatrzy je odpowiednią klauzulą, jeżeli złożone w sądzie akta sądu polubownego nie wykazują istotnych wykroczeń przeciwko przepisom niniejszego kodeksu, a wyrok lub ugoda treścią swą nie ubliża porządkowi publicznemu lub dobrym obyczajom.

ROZDZIAŁ III.

SKARGA O UCHYLENIE WYROKU.

Art. 507. Strona może żądać uchylenia wyroku sądu polubownego w przypadkach następujących:

1) jeżeli nie było zapisu na sąd polubowny albo gdy zapis był nieważny lub stracił moc;

2) jeżeli stronę pozbawiono możliwości obrony swych praw przed sądem polubownym;

3) jeżeli nie zachowano przepisów postępowania, przewidzianych w zapisie na sąd polubowny lub w ustawie; dotyczy to zwłaszcza przepisów o składzie sądu, głosowaniu, wyłączeniu sędziów i o wyroku;

4) jeżeli wyrok jest niezrozumiały, zawiera sprzeczności, przekracza granice zapisu albo treścią swą ubliża porządkowi publicznemu lub dobrym obyczajom.

5) jeżeli zachodzą przyczyny, które stanowią podstawę skargi o wznowienie postępowania w myśl przepisów niniejszego kodeksu.

Zapis nie może zawierać zastrzeżeń sprzecznych z przepisami tego artykułu.

Art. 508. Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnieść należy do sądu państwowego w ciągu miesiąca od doręczenia wyroku.

W razie oparcia skargi na przyczynach, które stanowią podstawę skargi o wznowienie postępowania, termin liczy się według przepisów o wznowieniu.

Art. 509. Postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów o postępowaniu z pozwu.

ROZDZIAŁ IV.
PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 510. Ilekroć w niniejszej księdze mówi się o sądzie państwowym, rozumie się ten sąd państwowy, który byłby właściwy do rozpoznania sporu między stronami, o ileby strony nie zapisały się na sąd polubowny.

Art. 511. Przepisy niniejszej księgi mają odpowiednie zastosowanie także do sądów polubownych, ustanowionych w rozporządzeniach ostatecznej woli lub w aktach fundacyjnych, jak również do stałych sądów polubownych, powołanych do życia postanowieniami statutów lub regulaminów instytucji publicznych lub społecznych. Jednak postanowienia te nie mogą zmieniać przepisów niniejszej księgi, które strony obowiązują bezwzględnie. Tak ustanowione sądy polubowne nie mają również prawa odbierania przysięgi od stron, świadków i biegłych, ani też prawa stosowania środków przymusowych.

**PROJEKT USTAWY O WPROWADZENIU
KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO**

ROZDZIAŁ I.

PRZEPISY OGÓLNE.

Art. I.

Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ....

Art. II.

Z dniem ... tracą moc dotychczasowe przepisy o unormowaniu w kodeksie postępowania cywilnego i w ustawie niniejszej postępowaniu przed sądami powszechnymi w spornych sprawach cywilnych.

W szczególności tracą moc z zastrzeżeniami, zawartymi w artykułach XVIII §§ 1, 2, 3 i 6, XXVII i XXXII, obowiązujące dotychczas w tym zakresie przepisy wraz z późniejszymi ich zmianami i uzupełnieniami, a mianowicie:

1) przepisy ogólne, księga pierwsza, druga i trzecia, tytuły I, II i III rozdziału II księgi piątej rosyjskiej ustawy postępowania cywilnego z dnia 20 listopada 1864 r. (T. XVI cz. I Zводу praw ces. ros.), jakoteż przepisy przechodnie z dnia 18 lipca 1917 r. (Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego 1917 r. Nr. 1, poz. 5):

2) austriacka norma jurysdykcyjna wraz z ustawą wprowadzającą tudzież austriacka procedura cywilna wraz z ustawą wprowadzającą z dnia 1 sierpnia 1895 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 110 — 113 z r. 1895);

3) księgi: pierwsza, druga, trzecia, czwarta i piąta, rozdział pierwszy i drugi księgi szóstej, księga siódma i dziesiąta niemieckiej ustawy o postępowaniu cywilnem wraz z ustawą zaprowadzającą z dnia 30 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 244) oraz niemiecka ustawa o ustroju sądownictwa z dnia 27 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 41 i 1898 r. str. 371) wraz z ustawą wykonawczą (Zb. u. prusk. 1878 r. str. 230).

Art. III.

Pozostają w mocy postanowienia ustaw i przepisów wymienionych w artykule poprzedzającym, o ile dotyczą spraw innych niż sporne, w szczególności zaś postanowienia wymienione w rozdziałach II, III i IV niniejszej ustawy.

Art. IV.

Pozostają również w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądu, o postępowaniu jakoteż o sądach polubownych, dotyczące spraw egzekucyjnych, upadłościowych i innych, a w szczególności:

1) przepisy, w myśl których sądy powinny zawiadamiać inne władze lub ich organy o wniesieniu pozwu lub o innych okolicznościach ujawnionych w toku sprawy;

2) przepisy o upoważnieniu Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej do zastępstwa Skarbu Państwa oraz innych podmiotów prawnych;

3) przepisy kodeksów handlowych o obowiązku handlujących (kupców) przedstawiania ksiąg handlowych;

4) art. 89 statutu Banku Polskiego (Dz. U. R. P. 1927, Nr. 113, poz. 966) o wyłącznej właściwości sądów w Warszawie w sprawach przeciwko Bankowi Polskiemu;

5) przepisy o właściwości sądu, zawarte w art. 3 ustęp 3 i 4, art. 23 i 25 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. 1928, Nr. 37, poz. 350) o sądach pracy;

6) przepisy o właściwości sądu dla spraw o usunięcie osób zakwaterowanych, zawarte w art. 42, ust. 3 ustawy z dn. 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju (Dz. U. R. P. 1925, Nr. 67, poz. 681);

7) art. 18 i 19 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i czynnościach konsulów (Dz. U. R. P. 1924, Nr. 103, poz. 944);

8) rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 r. o nakładaniu kar porządkowych, przewidzianych w ustawie o postępowaniu sądowym, na osoby pełniące czynną służbę wojskową oraz o przymusowym sprowadzaniu tychże osób przed sądy powszechne (Dz. U. R. P. 1928, Nr. 16, poz. 121);

9) przepisy o prawie sądu odraczania terminów dopełnienia zobowiązań, jako to przepisy zawarte w art. 23, 23 lit. a i 24 ustawy z dnia 11 kwietnia 1924 r. o ochronie lokatorów (Dz. U. R. P. 1924, Nr. 39, poz. 406), zmienionej i uzupełnionej ustawami z dnia 27 marca 1926 r. (Dz. U. R. P. 1926, Nr. 30, poz. 185) i z dnia 28 listopada 1928 r. (Dz. U. R. P. 1928, Nr. 100, poz. 864) oraz przepisy zawarte w § 36 ust. 2 i § 47 ust. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 (Dz. U. R. P. 1925, Nr. 30, poz. 213) o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych;

10) przepisy ustaw szczególnych o nadawaniu wyrokom rygoru natychmiastowej wykonalności przez sąd z urzędu, nawet bez wniosku strony, zwłaszcza art. 42, ustęp 3 ustawy z dnia 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju (Dz. U. R. P. 1925, Nr. 67, poz. 681); moc obowiązującą tego przepisu rozszerza się na cały obszar Rzeczypospolitej;

11) przepisy o stałych sądach polubownych i urzędach rozjemczych, w szczególności:

a) o giełdowych sądach rozjemczych (§§ 27 i 28 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 114, poz. 1019 i z dnia 6 marca 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 37, poz. 250 o organizacji giełd);

b) o komisjach rozjemczych, komisjach pojednawczych dla spraw z lekarzami tudzież o urzędach ubezpieczeń w zakresie ubezpieczenia na wypadek choroby (art. 83, 84, 85, 100 lit. d, 105 i 106 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 272 o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby);

c) o sądach rozjemczych dla zakładów ubezpieczenia od wypadków w b. zaborze austriackim, rosyjskim i węgierskim (ustawy z dnia 28 grudnia 1887 r. austr. Dz. p. p. Nr. 1 z r. 1888, z dnia 7 lipca 1921 r. Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 413 i z dnia 30 stycznia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148);

d) o władzach orzekających w zakresie ubezpieczeń społecznych, unormowanych ordynacją ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z dnia 19 lipca 1911 r. (dz. u. Rzeszy str. 509 Nr. 42) w brzmieniu ustawy z dnia 2 lipca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 54, poz. 398);

e) o sądach rozjemczych bractw górniczych (rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 339);

f) o organach powołanych do rozstrzygania sporów między pracodawcami, ubezpieczonymi lub uprawnionymi do świadczeń z jednej strony a Zakładami Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych (art. 130 i 164 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 106, poz. 911);

g) o komisjach rozjemczych, przewidzianych ustawami z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 394) i z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi oraz przewidzianych ustawami z dnia 23 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53) i z dnia 16 maja 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 324) o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi — z zastrzeżeniem zmian przewidzianych art. 40 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 37, poz. 350 o sądach pracy;

h) o komisjach rozjemczych i komisjach rzeczoznawców dla spraw zmiany cen za dostarczanie energii elektrycznej (ustawa z dnia 15 lipca 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 70, poz. 466);

i) o urzędach rozjemczych dla spraw najmu (art. 14 i nast. ustawy z dnia 11 kwietnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406 o ochronie lokatorów);

j) o sądach rozjemczych do spraw o wynagrodzenie szkód łowieckich (rozdział IV rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 110, poz. 934 o prawie łowieckim);

k) o sądach polubownych spółek wodnych (art. 143, 156 ust. 2, 183 ust. 2 ustawy wodnej z dnia 19 września 1922 r. Dz. U. R. P. 1928, Nr. 62, poz. 574).

Art. V.

Ilekroć poszczególne przepisy prawne i statuty lub regulaminy instytucyj publicznych albo społecznych powołują się na przepisy dotychczasowych ustaw o postępowaniu w spornych sprawach cywilnych, należy zamiast tych postanowień stosować odpowiednio postanowienia kodeksu postępowania cywilnego.

Art. VI.

Dopuszczalne jest powództwo o przyszłe powtarzające się świadczenia, które dopiero po wyroku staną się wymagalne, jeżeli stosunek prywatno-prawny między stronami nie sprzeciwia się temu.

Dopuszczalne jest również — w miarę zmienionych okoliczności — powództwo o zmianę wysokości i czasu trwania świadczeń, wynikających z przepisów ustawy, choćby były ustalone wyrokiem lub umową.

Art. VII.

§ 1. Pozew wniesiony przed sąd, choćby niewłaściwy, przerywa przedawnienie.

Pozew wniesiony przed sąd niewłaściwy przerywa bieg terminu prekluzyjnego prawa prywatnego tylko wtedy, jeżeli po odrzuceniu został ponowiony przed sądem właściwym w ciągu dni siedmiu od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu.

§ 2. Przepozwanie dokonane według przepisów kodeksu postępowania cywilnego wywiera te same skutki prawne, co i wezwanie o zastępstwo lub oznajmienie o sporze, przewidziane w prawie cywilnem.

§ 3. Przyznane stronie prawo ubogich rozciąga się także na postępowanie egzekucyjne i na zarządzenia tymczasowe.

§ 4. Jeżeli strona korzystająca z prawa ubogich i działająca przez wyznaczonego jej adwokata ma podjąć czynność procesową poza siedzibą sądu procesowego, właściwa władza adwokacka (rada adwokacka, wydział izby adwokackiej) w razie potrzeby na wniosek adwokata strony wyznaczy innego adwokata w odpowiedniej miejscowości.

§ 5. Niezależnie od przepisów o obliczaniu terminów Minister Sprawiedliwości zachowuje prawo wydawania rozporządzeń o godzinach, w których sąd przyjmuje pisma oraz ustne wnioski i oświadczenia do protokołu sądowego.

§ 6. Pozostają w mocy przepisy prawa prywatnego wymagające formy pisemnej do ważności aktu prawnego lub udowodnienia czynności prawnej.

§ 7. Opiekunowie lub kuratorowie nie potrzebują upoważnienia do zgłoszenia dowodu z przesłuchania stron w sprawach osób, znajdujących się pod ich opieką i kuratelą

§ 8. Fałszywe zeznania strony pod przysięgą lub za uroczystym przyrzeczeniem, zastępującem przysięgę, pociąga za

sobą taką samą karę, jak także zeznania świadka, o ile kodeks karny nie stanowi inaczej.

Art. VIII.

Strony i ich zastępcy mają prawo przeglądać akta sprawy w sądzie, oraz sporządzać i otrzymywać odpisy lub wyciągi z tych akt.

Art. IX.

§ 1. Ferje sądowe trwają od 15 lipca do 1 września.

§ 2. Podczas feryj sądowych terminy nie biegną. Terminy, rozpoczęte przed ferjami, kończą się z upływem reszty czasu, obliczonego według dni, po ukończeniu feryj. Terminy, których początek przypadłby w czasie feryj, rozpoczynają się z pierwszym dniem po ferjach.

§ 3. Ferje sądowe nie mają wpływu na bieg spraw, w których wartość przedmiotu sporu nie przenosi trzystu złotych, tudzież spraw z postępowania nakazowego, z umów pracy, spraw o alimenty, o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania i o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu.

§ 4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości oznaczy te rodzaje spraw, nie objętych przepisami paragrafu poprzedzającego, na których bieg ferje sądowe nie będą miały wpływu.

§ 5. Sąd może na wniosek strony uznać na posiedzeniu niejawnem każdą sprawę za pilną i nie stosować do niej przepisów o ferjach sądowych. Od takiego postanowienia niema środka odwoławczego.

§ 6. W czasie feryj sądowych odbywają się rozprawy tylko w sprawach, na które ferje sądowe nie mają wpływu.

Art. X.

Do sposobu i trybu przymusowego sprowadzenia świadka jakoteż do ściągania grzywien stosuje się odpowiednio przepisy postępowania karnego.

Przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego grzywny wpływają na rzecz Skarbu Państwa.

Art. XI.

Wyroki sądu polubownego i ugody zawarte przed sądem państwowym bądź polubownym, gdy chodzi o przeniesienie prawa własności nieruchomości ziemskiej lub uregulowanie

służebności — są wykonalne dopiero po złożeniu przez stronę dowodu zgody właściwych władz ziemskich, jeżeli przedmiotem wyroku lub ugody jest czynność prawna, wymagająca według przepisów obowiązujących zezwolenia tych władz.

Art. XII.

W sprawach małżeńskich niemajątkowych obowiązują przepisy kodeksu postępowania cywilnego z uwzględnieniem następujących postanowień:

§ 1. Zastępstwo adwokackie nie jest obowiązkowe w postępowaniu przed sądem okręgowym.

Odpowiedź na pozew nie jest wymagana.

Rozprawa odbędzie się bez względu na niestawienie jednej ze stron.

W razie niestawienia powoda na pierwszą rozprawę sąd na wniosek pozwanego odrzuci pozew, chyba że żądanie unieważnienia małżeństwa popiera prokurator.

Przepisy o wyrokach zaocznych nie mają zastosowania.

§ 2. Posiedzenia sądu w sprawach o unieważnienie małżeństwa, rozłączenie lub rozwód, odbywają się przy drzwiach zamkniętych, chyba że obie strony żądają jawności a sąd uzna, że jawność nie zagraża dobrem obyczajom.

§ 3. Przepisy o zawieszeniu postępowania na zgodny wniosek lub z powodu niestawienia obu stron nie mają zastosowania w sprawach o unieważnienie małżeństwa, popieranym przez prokuratora.

§ 4. Gdy chodzi o stwierdzenie przyczyny nieważności lub rozwodu, sąd nie jest związany uznaniem żądania pozwu ani przyznaniem faktów, może też dopuścić dowód, którego strony zrzekły się lub któremu się sprzeciwiły, oraz zażądać złożenia przysięgi przez świadka lub biegłego, chociażby strony od niej go zwolniły.

§ 5. Dowód z przesłuchania stron może być dopuszczony dopiero po wyczerpaniu innych dowodów i tylko w celu ich uzupełnienia.

Art. XIII.

Aż do wejścia w moc jednolitej ordynacji adwokackiej Minister Sprawiedliwości jest władny do wydawania drogą rozporządzeń przepisów o wynagrodzeniu adwokatów za wykonywanie przez nich czynności zawodowych w sprawach cywilnych.

Art. XIV.

Szczegółowy tryb doręczania pism sądowych zapomocą poczty a także innych organów państwowych lub samorządowych określi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, wydane w porozumieniu z właściwymi Ministrami.

Art. XV.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określi przepisy postępowania przed sędzią pokoju.

ROZDZIAŁ II.

PRZEPISY SZCZEGÓLNE DLA OKRĘGÓW SĄDÓW APELACYJNYCH W WARSZAWIE, LUBLINIE I WILNIE.

Art. XVI.

§ 1. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego o właściwości ze względu na miejsce zamieszkania nie uchybiają postanowieniom art. 26 — 35 kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego z roku 1825 w przypadkach, gdy prawo cywilne powołuje się na miejsce zamieszkania.

§ 2. Uchyła się art. 13 i 14 kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego.

§ 3. Przed sąd właściwy według art. 29 kodeksu postępowania cywilnego wytacza się także powództwo przeciwko kuratorowi spadku wakującego (art. 811 — 814 K. C. Napol.), oraz przeciwko masie spadkowej, gdy niema bądź spadkobierców uznanych, bądź spadkobierców, którzy objęli spadek (art. 1162—1165 T. X cz. 1 wyd. z roku 1914 Zводу praw ces. ros.).

Art. XVII.

§ 1. Uchyła się artykuły 1320, 1331, 1332 i 1348 — 1356 kodeksu cywilnego Napoleona.

Nie mają również mocy obowiązującej artykuły 1315 — 1319, 1322 — 1327, 1329, 1330, 1333 — 1336, 1341 — 1347, 1357 — 1369, 1715, 1716, 1781, 1924, 1950 i 2275 tegoż kodeksu.

§ 2. W kodeksie cywilnym Napoleona skreśla się:

w art. 1834 zdanie: „gdy przedmiot jej przenosi wartość stu pięćdziesięciu franków“, tudzież zdanie: „choćby nawet szło o sumę lub wartość mniejszą od stu pięćdziesięciu franków“;

w art. 1923 zdanie: „Dowód ze świadków nie będzie co do niego przyjęty na wartość przenoszącą sto pięćdziesiąt franków“;

w art. 2074 słowa: „należycie zarejestrowany“, tudzież cały ustęp 2-gi;

w art. 1985 zdanie drugie ustępu pierwszego otrzymuje brzmienie następujące: „Może być także udzielone ustnie; lecz dowód ze świadków może być na to dopuszczony tylko z zastosowaniem się do przepisów postępowania sądowego“.

§ 3. Uchyła się art. 15 i 16 francuskiego kodeksu handlowego. Nie ma również mocy obowiązującej art. 17 tegoż kodeksu.

§ 4. Uchyła się zdanie drugie art. 681 rosyjskiego kodeksu handlowego (T. XI, cz. I Zводу praw ces. ros.).

Art. XVIII.

§ 1. Z rosyjskiej ustawy postępowania cywilnego pozostają w mocy następujące przepisy w ich brzmieniu obecnie obowiązującym:

1) art. 9 o stosowaniu i wykładni prawa przez sądy;

2) art. 29 lit. e i f w sprawach sądownictwa niespornego i w sprawach o upoważnienie kobiet zamężnych (Dz. U. R. P. 1925, Nr. 91, poz. 637);

3) art. 125 — 128, 157 — 161 i o ile ma z nimi związek art. 184, tudzież art. 590 — 652³, 924 — 1222²⁰, 1273 — 1281, 1291, 1295¹, 1527 — 1538, 1544 — 1611, 1614, 1640 — 1645¹, o zabezpieczeniu powództwa i o wykonaniu wyroków sądowych;

4) art. 202 (Dz. U. R. P. 1925, Nr. 91, poz. 637), o ile dotyczy spraw innych niż sporne;

5) art. 566 — 570 o postępowaniu incydentalnem, o ile w ustawie postępowania cywilnego, lub w przepisach szczególnych przewidziane jest postępowanie incydentalne.

W postępowaniu incydentalnem, unormowaniem utrzymanymi w mocy postanowieniami, należy, o ile to nie pozostaje w sprzeczności z nimi, odpowiednio stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Nie mają wszakże zastosowania przepisy o pozwie, odpowiedzi na pozew, o wyrokach zaocznych i o obowiązkowym zastępstwie adwokackiem przed sądem okręgowym. Orzeczenia sądu zapadają w formie postanowienia, a przy zaskarżeniu postanowienia drugiej instancji wartości przedmiotu zaskarżenia nie bierze się pod uwagę;

6) art. 896 — 922 o postępowaniu wykonawczem pozostają w mocy dla spraw o działy spadkowe i o prawo wykupu z art. 1447, tudzież spraw wymienionych w art. 896, z wyjątkiem

spraw o zwrot kosztów sądowych i spraw oznaczonych w uwadze do art. 896;

7) art. 1318 o terminie dochodzenia odszkodowania od urzędników; przepis ten ma zastosowanie również do osób urzędujących z wyborów;

8) art. 1337, 1338, 1340, 1343 — 1345¹, 1345⁴, 1345⁵, 1345⁹, 1346 — 1354, 1356 — 1356², 1356⁴, 1356⁵, 1356⁸, 1619, 1620, 1623 — 1625 o postępowaniu w sprawach małżeńskich i o prawość pochodzenia.

Art. 1356⁴ otrzymuje brzmienie następujące:

„Do spraw małżeńskich staroobrzędowców i członków sekt stosują się przepisy o postępowaniu w sprawach małżeńskich zawarte w artykułach 1340, 1343 — 1345¹, 1345⁴, 1345⁵, 1345⁹, 1353 niniejszej ustawy. Nadto w sprawach o rozwiązanie małżeństwa tychże osób z powodu zaginięcia bez wieści jednego z małżonków stosuje się przepisy zawarte w ustawie o nieobecnych i zaginionych z dnia 27 stycznia 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 11, poz. 87)“.

9) art. 1401 — 1449 i 1460¹ — 1460⁶¹ o postępowaniu sądowym zachowawczem;

10) art. 1526 o ekscepcjach;

11) art. 1646 — 1758, 1761 — 1764, 1766, 1768 — 1798 o postępowaniach szczególnych; w miejsce art. 1759, 1760 i 1765 wchodzi w moc odpowiednie przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

12) Nadto w ciągu lat pięciu od czasu wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego rozpoznaniu sądów grodzkich nie ulegają sprawy, w których biorą udział Skarb Państwa lub przedsiębiorstwa państwowe, z wyjątkiem spraw o przywrócenie utraconego, lub zakłóconego posiadania nieruchomości, oraz wykonywania służebności (art. 6 ust. 2 ustawy Dz. U. R. P. 1925, Nr. 91, poz. 637).

§ 2. Z przepisów przechodnich z roku 1917 do ustawy postępowania cywilnego pozostają w mocy:

1) art. 6 o właściwości sądów cywilnych do rozpoznawania spraw, które dawniej ulegały jurysdykcji komisarzy włościańskich;

2) art. 22 o sprawach działowych, w których jednak powołany tam art. 2 ust. 1 p. d zostaje zastąpiony art. 10 p. 2 kodeksu postępowania cywilnego.

§ 3. Z ustawy z dnia 16 lipca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 91, poz. 637) o zmianach w urządzeniu sądownictwa, przepisach postępowania cywilnego i w przepisach o kosztach pozostają w mocy punkty 13 — 15 art. 1 oraz artykuł 5.

§ 4. Pozostaje w mocy dekret z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie przepisów tymczasowych o obrońcach sądowych i obrońcach przy sądach pokoju (Dz. P. P. P. Nr. 15, poz. 205).

§ 5. Pozostają również w mocy przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 319) o rozgraniczeniu nieruchomości ziemskich przy przebudowie ustroju rolnego, dotyczące postępowania sądowego w tych sprawach.

§ 6. Na obszarze, na którym obowiązuje część I Tomu X Zводу praw ces. ros. pozostają w mocy:

1) art. 19 — 21, 23 — 27 i 484 ustawy postępowania cywilnego o zdolności procesowej, upadłości, testamentach i t. d.;

2) art. 942 — 956 i 964 — 973 Tomu X część 2 (wyd. z r. 1893) Zводу praw ces. ros. co do spraw o rozgraniczenie i ustalenie granic, uznanych ostatecznie za ulegające rozpoznaniu w trybie postępowania sądowego.

Art. XIX.

Minister Sprawiedliwości oznaczy rozporządzeniem termin, odkąd przepisy kodeksu postępowania cywilnego o obowiązku zastępstwie adwokackiem wejdą w moc w postępowaniu przed sądami okręgowymi w okręgu sądu apelacyjnego w Wilnie i przed sądami okręgowymi w Łucku i Równem.

Art. XX.

Art. 183 kodeksu postępowania cywilnego ma zastosowanie do obliczania terminów prawa cywilnego.

Art. XXI.

§ 1. Powoływanie się na przyznanie pozasądowe ustne jest bezskuteczne, gdy chodzi o ustalenie faktów, co do których dowód z zeznań świadków nie jest dopuszczalny.

§ 2. Domniemania faktyczne sąd dopuszcza tylko wtedy, gdy prawo zezwala na dowód ze świadków, chyba że akt był zaskarżony z przyczyny oszukania lub podstępu.

§ 3. Dowód z zeznań świadków na fakty, na które według prawa cywilnego dowód taki nie jest dopuszczalny, może być dopuszczony tylko wówczas, jeżeli istnieje początek dowodu na piśmie.

W przypadkach, w których prawo cywilne przewiduje dowód z zeznań świadków, chociażby pod warunkiem istnienia początku dowodu na piśmie, lub przewiduje dowód z wieści po-

wszechnej, może być dopuszczony także dowód z przesłuchania stron.

§ 4. Przez początek dowodu na piśmie rozumie się każdy akt pisemny, pochodzący od osoby, przeciwko której jest stawiany, lub od osoby, którą ona przedstawia, a czyniący prawdopodobnym fakt przytoczony.

Art. XXII.

Moc obowiązującą ustępu drugiego art. 428 kodeksu postępowania cywilnego odracza się do czasu wprowadzenia przymusowej regulacji hipotecznej drobnej własności ziemskiej. Ścisły termin oznaczy Minister Sprawiedliwości.

Art. XXIII.

Przy żądaniu zabezpieczenia na podstawie nakazu, wydanego w postępowaniu nakazowym, wybór sposobów zabezpieczenia należy do powoda.

Art. XXIV.

Uгода zawarta przed sądem państwowym ulega wykonaniu narówni z wyrokiem.

Odpowiednia klauzula egzekucyjna umieszczona będzie na wypisie z protokołu sądowego, do którego ugoda była wciągnięta.

Art. XXV.

Przepisy o właściwości sądu i o postępowaniu w sprawach małżeńskich, poddanych orzecznictwu sądów powszechnych, stosują się także w sprawach o unieważnienie, rozłączenie lub rozwiązanie małżeństwa, zawartego w formie cywilnej.

Art. XXVI.

Prokurator w sprawach, w których powołany jest do składania wniosków, przedstawia je ustnie po wywodach stron. Treść wniosków prokuratora wciąga się do protokołu posiedzenia sądowego.

Stronom służy prawo prostować jedynie omyłki, którychby się prokurator dopuścił w przytaczaniu okoliczności sprawy.

ROZDZIAŁ III.

PRZEPISY SZCZEGÓLNE DLA OKRĘGÓW SĄDÓW APELACYJNYCH W KRAKOWIE I LWOWIE ORAZ SĄDU OKRĘGOWEGO W CIESZYNIE

Art. XXVII.

Z ustaw ogólnych normujących właściwość sądu i postępowanie w spornych sprawach cywilnych pozostają w mocy następujące przepisy:

1) z ustawy zaprowadzającej normę jurysdykcyjną z dnia 1 sierpnia 1895 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 110), art. VIII p. 3 — 7, art XII ust. 1, art. XVI, XVII, XVIII i XXII;

2) z normy jurysdykcyjnej z dnia 1 sierpnia 1895 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 111) przepisy § 7 ust. 3, § 41, 42, 44, 47 ust. 2, 3 i 4 (bez uchybiema przepisom ustawy z dnia 25 listopada 1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 126, poz. 897 o Trybunale Kompetencyjnym), § 48, 105 — 108, 109 (bez uchybienia przepisom rozp. ces. z 28 czerwca 1916 Dz. u. p. austr. Nr. 207 o ubezwłasnowolnieniu), § 110 — 122 co do spraw innych niż sporne. Do spraw tych jednak mają odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego o głosowaniu i naradzie sędziów, o wyłączeniu sędziego, o oznaczeniu sądu właściwego przez Sąd Najwyższy, o czasie trwania właściwości sądu, o sporach o właściwość sądu, tudzież o przeniesieniu czynności sądowych na sędziego wyznaczonego lub na sąd wezwany;

3) z ustawy zaprowadzającej procedurę cywilną z dnia 1 sierpnia 1895 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 112) przepisy art. IV p. 5 o pisarzach pokątnych, art. XI p. 1 o umowie najmu i dzierżawy, tudzież art. XLII o przysiedze wyjawienia;

4) z procedury cywilnej z dnia 1 sierpnia 1895 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 113), §§ 317, 458, 460, 560, 568 i 569. Z pozwem o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu i dzierżawy połączyć można wypowiedzenie.

Art. XXVIII.

Uchyla się:

1) przepisy o właściwości sądu i postępowaniu zawarte w ustawie syndykackiej z dnia 12 lipca 1872 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 112). Nie ma również mocy obowiązującej dekret nadworny z dnia 14 marca 1806 r. (Zb. u. sad. Nr. 758), wyłączający z zakresu działania sądów sprawy przeciwko urzędnikom państwowym o odszkodowanie z powodu ich działalności urzędowej:

2) art. 34, 35, 37, 38 i 39 kodeksu handlowego z dnia 17 grudnia 1862 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 1 z r. 1863), tudzież §§ 19 i 20 ustawy zaprowadzającej tenże kodeks — w przedmiocie dowodu z ksiąg handlowych;

3) § 3 ustawy z dnia 5 marca 1869 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 27), dotyczący odpowiedzialności kolei żelaznych.

Art. XXIX.

Pozostają w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądów, o postępowaniu, jakoteż o sądach polubownych, a zwłaszcza:

1) § 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 1896 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 70) o sprzedażach na raty;

2) art. 315 kodeksu handlowego o właściwości sądu;

3) §§ 11, 12, 22, 58 ust. 2 i 167 p. 3 i 4 ustawy z dnia 23 grudnia 1917 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 501) o umowie ubezpieczenia, dotyczące sądu polubownego i właściwości sądu;

4) przepisy ustaw szczególnych o zawieszeniu postępowania, jakoto art. 31 ust. 2 ustawy z dnia 23 marca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 276) o uregulowaniu stanu hipotecznego nieruchomości oddanych w toku parcelacji nabywcom na obszarze województwa krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego;

5) przepisy dowodowe §§ 157 i 158 kodeksu cywilnego w brzmieniu noweli z dnia 19 marca 1916 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 69) w przedmiocie ślubnego pochodzenia dziecka;

6) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 9 grudnia 1897 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 283) o postępowaniu w sprawach małżeńskich spornych wraz z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami tudzież ze zmianami przewidzianymi w art. XII ustawy niniejszej i z tą dalszą zmianą, że niema pierwszej audjencji ani postępowania przygotowawczego a w miejsce przepisów dotychczasowych o środkach odwoławczych wchodzi w moc przepisy kodeksu postępowania cywilnego;

7) rozporządzenie cesarskie z dnia 22 lipca 1915 r. (austr. Dz. p. p. Nr. 208), dotyczące odnowienia i sprostowania granic;

8) §§ 41 i nast. statutu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego we Lwowie w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 20, poz. 169) o radzie nadzorczej Towarzystwa, jako sądzie polubownym w sporach między Towarzystwem a członkami.

Art. XXX.

Sposoby zabezpieczenia powództwa są te same, jakie są przewidziane w ustawie egzekucyjnej dla zarządzeń tymczasowych.

Art. XXXI.

Zamiast sprawy wywoławczej przewidzianej w § 48 ust. 2 ustawy hipotecznej wytacza się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego sprawę o ustalenie nieistnienia prawa zaprenotowanego.

ROZDZIAŁ IV.

*PRZEPISY SZCZEGÓLNE DLA OKRĘGÓW SĄDÓW
APELACYJNYCH W POZNANIU I TORUNIU ORAZ
SĄDU OKRĘGOWEGO W KATOWICACH*

Art. XXXII.

§ 1. Z ustawy o ustroju sądownictwa pozostają w mocy przepisy § 15 ust. 3 o jurysdykcji w sprawach małżeńskich i § 23 o właściwości sądów grodzkich w sprawach postępowania wywoławczego.

§ 2. Z ustawy o postępowaniu cywilnem pozostają w mocy:

1) §§ 50 ust. 2, 242, 305, 325, 326, 327;

2) §§ 607, 608, 609 ust. 1, 610 — 625, 627 — 634, 636 i 637 o postępowaniu w sprawach małżeńskich ze zmianami przewidzianymi art. XII ustawy niniejszej i z tą dalszą zmianą, że w miejsce dotychczasowych przepisów o środkach odwoławczych wchodzi w moc przepisy kodeksu postępowania cywilnego;

3) §§ 640, 641, 643 i 644 o postępowaniu w sprawach o ustalenie stosunku prawnego między rodzicami i dziećmi;

4) §§ 645 — 687 o postępowaniu w sprawach o pozbawienie własnej woli;

5) §§ 704 — 945 o egzekucji;

6) §§ 946 — 1024 o postępowaniu wywoławczem.

§ 3. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego o głosowaniu i naradzie sędziów, o wyłączeniu sędziego, o oznaczeniu sądu właściwego przez Sąd Najwyższy, o czasie trwania właściwości sądu, o sporach o właściwość sądu, tudzież o przeniesieniu czynności sądowych na sędziego wyznaczonego lub na sąd wezwany mają odpowiednie zastosowanie do spraw innych niż sporne.

Art. XXXIII.

Uchyla się art. 45 i 46 kodeksu handlowego o dowodzie z ksiąg handlowych.

Art. XXXIV.

Pozostają w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądu, postępowaniu i o sadach polubownych, a zwłaszcza:

1) przepisy kodeksu cywilnego z dnia 18 sierpnia 1896 r. o przysiędze wyjawienia;

2) § 371 ust. ost. kodeksu handlowego o miejscowej właściwości sądu;

3) §§ 48 i 64 ustawy z dnia 30 maja 1908 r. (Dz. U. Rzeszy str. 263) o umowie ubezpieczenia, dotyczące właściwości sądu, tudzież sądu polubownego (biegłych);

4) § 38 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 lipca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 57, poz. 447) o stosunku służbowym pracowników przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe“, dotyczący właściwości sądów w Toruniu dla spraw o ustalenie nieistnienia roszczeń przedsiębiorstwa.

Art. XXXV.

Sposoby zabezpieczenia powództwa są te same, jakie są przewidziane w przepisach egzekucyjnych dla zarządzeń tymczasowych i aresztów.

Art. XXXVI.

Ustna umowa o sąd polubowny gaśnie, jeżeli w ciągu roku od wejścia w życie niniejszej ustawy sąd polubowny nie wydał wyroku ani nie zawarto ugody przed tym sądem.

ROZDZIAŁ V.

PRZEPISY PRZECHODNIE.

Art. XXXVII.

Sprawy wszczęte przed dniem wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego rozpoznawać należy aż do ukończenia według przepisów dotychczasowych.

O wszczęciu sprawy decyduje dzień, w którym wpłynął do sądu pozew lub inne pismo rozpoczynające postępowanie.

Art. XXXVIII.

Sprawy, w których w pierwszej instancji nastąpiło zawieszenie postępowania (zawieszenie, przerwa, spoczywanie), w razie ich podjęcia po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego prowadzi się nadal według przepisów tegoż kodeksu z uwzględnieniem już dokonanych czynności procesowych i zebranego materiału.

Odpowiedź na pozew nie jest wymagana, jeżeli już przed zawieszeniem postępowania była wyznaczona rozprawa.

Przepis ustępu pierwszego nie ma zastosowania, jeżeli dalsze postępowanie miałyby się odbyć w trybie, którego kodeks postępowania cywilnego nie zna.

Art. XXXIX.

Art. 205 kodeksu postępowania cywilnego stosuje się także w sprawach wszczętych przed wejściem tego kodeksu w życie. Jeżeli zawieszenie (spoczywanie) nastąpiło przed tym dniem termin trzyletni liczy się od dnia wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego.

Na obszarze sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie termin trzyletni liczy się w myśl art. 689 ustawy postępowania cywilnego.

Art. XL.

W sprawach, toczących się według przepisów francuskiej procedury cywilnej, sąd wyznaczy stronom roczny termin do złożenia w sądzie akt procesowych. W razie niezłożenia akt w tym terminie sprawa ulega umorzeniu. Jeżeli akta zostały złożone, sprawę prowadzi się nadal według przepisów kodeksu postępowania cywilnego z uwzględnieniem już dokonanych czynności procesowych i zebranego materiału.

Art. XLI.

W sprawach wszczętych przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego w sądzie, według dotychczasowych przepisów niewłaściwym, postępowanie toczyć się będzie nadal przed tym sądem, jeżeli jest on właściwy według kodeksu postępowania cywilnego.

Art. XLII.

W sprawach, rozstrzygniętych według dotychczasowego prawa. wznowienie postępowania wszczęte po wejściu w życie

kodeksu postępowania cywilnego odbywa się według przepisów tegoż kodeksu.

Art. XLIII.

W sprawach, rozstrzygniętych przez sąd polubowny przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego, postępowanie przed sądem państwowym odbywać się będzie według przepisów dotychczasowych.

Art. XLIV.

Na obszarach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie, Wilnie, Poznaniu, Toruniu, tudzież sądu okręgowego w Katowicach, pozew o ochronę lub przywrócenie posiadania może być wniesiony w ciągu roku od daty zakłócenia lub utraty posiadania, jeżeli zdarzenia te nastąpiły przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego.

Art. XLV.

W okresie dziesięcioletnim, w którym według art. 273 prawa o ustroju sądów powszechnych jeden sędzia rozpoznaje sprawę w sądzie okręgowym, obowiązują przepisy następujące:

§ 1. Przepisy o prawach i obowiązkach przewodniczącego i sądu stosuje się do jednego sędziego.

§ 2. Sprawy, należące do jednego sędziego, sędzia może połączyć nawet wtedy, jeżeli wartość dochodzonych roszczeń przewyższa dziesięć tysięcy złotych.

§ 3. Sąd, rozłączając roszczenia połączone w jednym pozwie, przekaże do rozpoznania jednemu sędziemu te z pośród rozłączonych roszczeń, które nie przekraczają dziesięciu tysięcy złotych.

Art. XLVI.

Wykonanie kodeksu postępowania cywilnego oraz niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

O ileby do czasu wejścia ich w życie nie wydano przewidzianych w nich rozporządzeń, stosować należy odpowiednio przepisy dotychczasowe.

**PROJEKT USTAWY O KOSZTACH SĄDOWYCH
W POSTĘPOWANIU CYWILNEM.**

Art. 1. W sprawach spornych, rozpoznawanych według przepisów kodeksu postępowania cywilnego, pobierane będą z mocy niniejszej ustawy opłaty sądowe na rzecz Skarbu Państwa oraz koszty postępowania.

ROZDZIAŁ I.
OPLĄTY SĄDOWE.

ODDZIAŁ 1.

Przepisy ogólne.

Art. 2. Opłatami sądowymi są:

- 1) wpis,
- 2) opłata od podań i załączników,
- 3) opłata kancelaryjna,
- 4) kaucja kasacyjna.

Art. 3. Do uiszczenia opłaty sądowej obowiązana jest strona, podejmująca czynność, która podlega opłacie.

Art. 4. Skarb Państwa jest wolny od opłat sądowych.

Art. 5. Kurator, wyznaczony przez sąd do zastępowania w procesie strony nieznanej z miejsca pobytu, nie jest obowiązany do wykładania opłat sądowych.

Art. 6. Do osób, korzystających z prawa ubogich, stosuje się pod względem obowiązku uiszczenia opłat sądowych odnośne przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

Całe postępowanie o przyznanie prawa ubogich wolne jest od opłat sądowych.

Art. 7. Jeżeli koszty procesu włożone będą w całości lub w części na przeciwnika strony zwolnionej od opłat sądowych, opłaty, nieuiszczone z powodu zwolnienia, będą ściągnięte od tegoż przeciwnika w całości lub w odpowiedniej części po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu.

Art. 8. Czynności przed sądem polubownym nie podlegają opłatom sądowym.

Art. 9. Opłata sądowa winna być uiszczona przy wniesieniu do sądu pisma procesowego lub przy zgłoszeniu wniosku, podlegającego opłacie.

Art. 10. Żadna czynność nie będzie podjęta na skutek pisma, od którego nie uiszczono należytej opłaty sądowej. Pismo takie będzie w myśl art. 143 kodeksu postępowania cywilnego zwrócone, jeżeli wnoszący je w ciągu dni siedmiu od daty doręczenia mu wezwania o uzupełnienie braku nie uiści przypadającej opłaty lub jej nie uzupełni do należytej wysokości.

Wnioski ustne, podlegające opłacie, nie będą przyjęte, jeżeli jednocześnie nie zostanie uiszczona opłata.

Art. 11. Przepis artykułu poprzedzającego ma odpowiednie zastosowanie w przypadku, gdy w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu, albo wskutek zmiany lub rozszerzenia żądania, przypadać będzie opłata wyższa od poprzednio uiszczonej.

Art. 12. W razie cofnięcia prawa ubogich lub ujawnienia majątku osób, dla których ustanowiono kuratora, należne opłaty będą ściągane.

Art. 13. Przewodniczący wydaje zarządzenia w przedmiocie ściągnięcia opłat, w przedmiocie wezwania o uiszczenie opłaty i w przedmiocie zwrotu pism procesowych, nieopłaconych należycie.

Jednakże postanowienia w przedmiocie zwrotu lub odrzucenia wydaje sąd na posiedzeniu niejawnym, jeżeli opłata przypada od skargi kasacyjnej lub od skargi o wznowienie, wniesionej do sądu drugiej instancji albo do Sądu Najwyższego lub wreszcie od zażalenia do Sądu Najwyższego.

Art. 14. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, określi sposób uiszczania opłat.

Art. 15. Prawo Skarbu Państwa do żądania nieuiszczonej opłaty sądowej przedawnia się z upływem lat pięciu, licząc od dnia, w którym opłatę należało uiścić.

Prawo strony do żądania zwrotu opłaty sądowej przedawnia się po upływie pięciu lat od daty powstania tego prawa.

ODDZIAŁ 2.

W p i s .

Art. 16. Wpis jest stosunkowy i stały.

Art. 17. Wysokość wpisu stosunkowego zależna jest od wartości przedmiotu sporu.

Wpis stosunkowy wynosi:

- 1) przy wartości przedmiotu sporu do 10.000 zł. 2%
przytem każde rozpoczęte 100 zł. liczy się za pełne;
- 2) przy wartości do 100.000 zł. od pierwszych 10.000 zł. . . . . 200 zł.
a od pozostałej sumy 1½%
- 3) przy wartości ponad 100.000 zł.
od pierwszych 100.000 zł. . . . . 1550 zł.
a od pozostałej sumy 1%
przytem w obu ostatnich przypadkach rozpoczęte 1.000 zł. liczy się za pełne.

Art. 18. Wartość przedmiotu sporu oznacza się według przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Jeżeli wartość przedmiotu sporu lub jego części oszacowaniu na pieniądze nie ulega albo w chwili wytoczenia sprawy nie da się określić, wpis stosunkowy oznaczy tymczasowo przewodniczący w sądzie okręgowym w wysokości od 20 do 1.000 zł., a w sądzie grodzkim — od 2 do 20 zł.

Od zarządzenia w sądzie grodzkim co do tymczasowego oznaczenia wpisu niema zażalenia.

Od zarządzenia przewodniczącego w sądzie okręgowym można się odwołać do tegoż sądu w terminie trzydniowym od daty zawiadomienia strony o oznaczeniu wpisu. Sąd rozstrzyga na posiedzeniu niejawnem postanowieniem, od którego niema zażalenia.

Termin do uiszczenia wpisu, tymczasowo oznaczonego,

rozpoczyna się od daty doręczenia postanowienia stronie interesowanej.

Suma wpisu określona będzie przez sąd przy wydaniu orzeczenia, kończącego postępowanie w pierwszej instancji, przyczem zaliczona będzie kwota, tymczasowo pobrana.

Art. 19. Suma wpisu stosunkowego nie może być mniejsza w sądzie grodzkim od 2 zł., a w sądzie okręgowym i apelacyjnym — od 10 zł.

Art. 20. Wpis stosunkowy pobiera się:
od powództwa głównego,
od powództwa wzajemnego,
od interwencji głównej,
od apelacji,
od apelacji wzajemnej,
od skargi o wznowienie,
od skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Art. 21. Połowę wpisu stosunkowego pobiera się:
1) od sprzeciwu strony pozwanej od wyroku zaocznego,
2) od powództwa w trybie postępowania nakazowego lub skróconego; gdy jednak sprawa ma być skierowana do zwykłego postępowania, pobrana będzie dodatkowo od powoda druga połowa wpisu. Postępowanie umarza się, jeżeli powód nie uzupełni wpisu w terminie siedmiodniowym od daty doręczenia mu wezwania.

Art. 22. Czwartą część wpisu stosunkowego pobiera się:
1) od zgłoszenia interwencji ubocznej, jeżeli zgłoszenie nie jest połączone z czynnością procesową, podlegającą opłacie wpisu stosunkowego wyższego lub takiego samego;
2) od sprzeciwu strony powodowej od wyroku zaocznego;
3) od zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, jeżeli zażalenie nie jest połączone z apelacją;
4) od podania o nadanie wykonalności wyrokowi sądu polubownego lub ugodzie, zawartej przed tym sądem.

Jeżeli zażalenie zostało złożone albo interwencja uboczna zgłoszona przed oznaczeniem wpisu, wpis od zażalenia lub interwencji obliczony będzie według tymczasowo oznaczonego wpisu od powództwa.

Art. 23. W sporach działowych pobiera się od powództwa i apelacji ósmą część, a od zgłoszenia interwencji ubocznej i od zażalenia szesnastą część wpisu stosunkowego.

Art. 24. Podstawą obliczenia wpisu od sprzeciwu od wyroku zaocznego, od apelacji, od zażalenia, od skargi o wznowienie i od skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest wartość przedmiotu sporu, objętego odnośnym pismem procesowym.

Art. 25. Wpis stały wynosi:

- 1) od powództwa i apelacji
w sprawach o wyjawienie majątku pod przysięgą, jeżeli powód nie żąda jednocześnie zasądzenia należności,
w sądzie okręgowym . . . . . 50 zł.
w sądzie grodzkim . . . . . 20 zł.
od zażalenia oraz od zgłoszenia interwencji ubocznej w tychże sprawach:
w sądzie okręgowym . . . . . 12 zł. 50 gr.
w sądzie grodzkim . . . . . 5 zł.
- 2) od wniosku o uznanie zapisu na sąd polubowny za wygasły oraz od zażalenia na postanowienie, zapadłe w tym przedmiocie, jeżeli sprawa jest wszczęta
w sądzie okręgowym . . . . . 20 zł.
w sądzie grodzkim . . . . . 5 zł.
- 3) od powództwa i apelacji w sprawie o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania . . . . . 10 zł.
a od zgłoszenia interwencji ubocznej i od zażalenia w tej sprawie . . . . . 5 zł.
- 4) od pisma, zawierającego zarzuty w postępowaniu nakazowym:
w sądzie okręgowym . . . . . 10 zł.
w sądzie grodzkim . . . . . 2 zł.

Art. 26. Wpis stały pobiera się od zażalenia do Sądu Najwyższego:

- 1) na postanowienie sądu apelacyjnego
w wysokości . . . . . 10 zł.
- 2) na postanowienie sądu okręgowego . . . . . 5 zł.

Art. 27. Wpis, uiszczony od powództwa, które zostało odrzucone z powodu niewłaściwości sądu, będzie policzony przy ponownym wniesieniu tegoż powództwa, jeżeli wniesienie nastąpi w ciągu dni siedmiu od daty uprawomocnienia się postanowienia, odrzucającego powództwo.

Również będzie policzony wpis od powództwa, które sąd

karny pozostawił bez rozpoznania na mocy art. 75 lit. b i art. 369 kodeksu postępowania karnego, jeżeli powód wytoczy powództwo przed sądem cywilnym w ciągu sześciu miesięcy od daty postanowienia sądu karnego.

Art. 28. Na żądanie strony będzie jej zwrócony:

- 1) wpis od pisma procesowego, zwróconego lub odrzuconego z powodu braków formalnych;
- 2) wpis od powództwa, które przed doręczeniem stronie pozwanej zostało odrzucone z powodu niedopuszczalności drogi procesu cywilnego, braku zdolności procesowej, ustawowego zastępstwa lub upoważnienia do prowadzenia sprawy;
- 3) wpis od apelacji wzajemnej, która utraciła moc wskutek cofnięcia skargi apelacyjnej głównej lub odrzucenia jej z powodu braków lub przyczyn formalnych;
- 4) wpis od powództwa, apelacji i zażalenia w razie cofnięcia ich przed wysłaniem stronie przeciwnej.

Art. 29. Na żądanie strony będzie jej zwrócona:

- 1) połowa wpisu od powództwa, w razie cofnięcia pozwu przed rozpoczęciem rozprawy lub w razie zawarcia ugody nie później jak na pierwszej rozprawie,
- 2) połowa wpisu od apelacji i zażalenia, w razie cofnięcia ich przed rozpoczęciem rozprawy albo w razie zawarcia ugody nie później jak na pierwszej rozprawie; jeżeli zaś rozprawa nie ma się odbyć, w obu przypadkach przed posiedzeniem, na które sprawa została skierowana.

ODDZIAŁ 3.

Oplata od podań i załączników.

Art. 30. Od każdego podania i wniosku do protokołu, złożonego poza rozprawą, i wogóle od każdego pisma, nie ulegającego wpisowi stosunkowemu lub stałemu, pobiera się opłatę: w postępowaniu przed sądem grodzkim w wysokości 50 gr., a w postępowaniu przed wszystkimi innymi sądami — 3 zł.

Art. 31. Od każdego załącznika do pisma procesowego, wyjąwszy odpisy i egzemplarze pisma dla strony przeciwnej, pobiera się opłatę w wysokości 50 gr.

Art. 32. Od opłaty od podań i załączników wolne są:

- 1) pisma i wnioski do protokołu, składane przez świad-

ków, biegłych, tłumaczy i osoby trzecie, wezwane do złożenia dokumentów lub okazania przedmiotu oględzin,

2) pisma stron, zawierające wyłącznie wskazanie miejsca zamieszkania,

3) pisma sądu polubownego lub sędziów polubownych z wyjątkiem pism, zawierających wnioski o oznaczenie wynagrodzenia,

4) podania o zwrot wpisu i kaucji.

ODDZIAŁ 4.

Opłata kancelaryjna.

Art. 33. Opłatę kancelaryjną pobiera się za uwierzytelnione wypisy, odpisy, zaświadczenia, wyciągi oraz inne dokumenty, wydane na podstawie akt procesowych, w wysokości 1 zł., a w sądzie grodzkim 50 gr., za każdą stronę wydanego dokumentu, licząc 25 wierszy na stronę.

Każdą rozpoczętą stronę liczy się za całą.

Art. 34. Nie pobiera się opłaty kancelaryjnej za pisma, które doręczane są z urzędu.

Jednakże tytułem tej opłaty za wypisy orzeczeń, doręczanych z urzędu, strona, która w danej instancji ma obowiązek uiszczenia wpisu, wpłaca jednocześnie dziesiątą część tegoż wpisu, wszakże nie mniej, jak 2 złote i nie więcej jak 50 złotych. Opłaty tej nie pobiera się od powoda w postępowaniu przed sądem grodzkim.

ODDZIAŁ 5.

Kaucja kasacyjna.

Art. 35. Wysokość kaucji, którą należy wpłacić przy wniesieniu skargi kasacyjnej, wynosi 100 zł., jeżeli zaskarżone jest orzeczenie sądu okręgowego, a 400 zł., gdy zaskarżone jest orzeczenie sądu apelacyjnego.

Art. 36. Kaucja będzie z urzędu zwrócona stronie: a) jeżeli skarga kasacyjna została uwzględniona w całości lub w części, b) jeżeli została odrzucona lub zwrócona z powodu braków, lub przyczyn formalnych, nie wyłączając przypadku niedopuszczalności skargi kasacyjnej, c) jeżeli skarga została

cofnięta przed posiedzeniem, na którym miała być rozpoznana.

W innych przypadkach suma, wpłacona przez stronę tytułem kaucji, stanowi dochód Skarbu Państwa.

Art. 37. O zwrocie kaucji orzeka Sąd Najwyższy; w przypadku zaś gdy przyczyna, usprawiedliwiająca zwrot kaucji, zaszła w sądzie drugiej instancji, orzeka na posiedzeniu niejawnem sąd drugiej instancji, od którego postanowienia stronie służy zażalenie do Sądu Najwyższego w terminie dwutygodniowym od daty doręczenia jej zawiadomienia o odmowie zwrotu kaucji.

ROZDZIAŁ II.

KOSZTY POSTĘPOWANIA

Art. 38. Za każde doręczenie, z wyjątkiem doręczeń, dokonywanych bezpośrednio w kancelarji sądu, oraz między adwokatami, pobierana będzie opłata.

Art. 39. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określi:

1) wysokość opłaty za doręczenia i sposób użycia sum, uzyskanych z tej opłaty,

2) wysokość należności świadków z tytułu zwrotu kosztów podróży oraz wynagrodzenia za stratę zarobku, tudzież z tytułu zwrotu kosztów utrzymania w miejscu przesłuchania, jeżeli świadek zamieszkuje w innej miejscowości,

3) wysokość należności biegłych i tłumaczy z tytułu zwrotu kosztów podróży, wynagrodzenia za pracę i stratę czasu, oraz z tytułu zwrotu kosztów utrzymania w miejscu dokonania czynności, jeżeli biegły lub tłumacz zamieszkuje w innej miejscowości,

4) wysokość należności strony z tytułu zwrotu kosztów podróży i wynagrodzenia za stratę zarobku, w przypadku, gdy strona nie składa sądowi spisu kosztów.

Art. 40. Wydatki, wywołane wyjazdem sędziów, prokuratorów i urzędników, celem dokonania czynności procesowej poza sądem, oblicza się według wydanych w tym przedmiocie przepisów.

Art. 41. Koszty przeprowadzenia dowodu na żądanie sądu polubownego przez sąd grodzki oraz opłatę za doręczenia przy tej czynności ponoszą obie strony.

Sąd grodzki może uzależnić przeprowadzenie dowodu od złożenia przez strony odpowiedniej zaliczki na koszty przeprowadzenia dowodu.

W razie niezłożenia zaliczki albo opłaty za doręczenia w terminie wyznaczonym, sąd grodzki oddala żądanie przeprowadzenia dowodu.

Art. 42. Za stronę, którą zastępuje kurator procesowy, w przypadku, wskazanym w art. 5, koszty postępowania tymczasowo wyklada się z funduszków Skarbu Państwa.

Art. 43. Sąd oznacza w każdym przypadku wynagrodzenie kuratora procesowego stosownie do okoliczności; wynagrodzenie to nie może przekraczać wynagrodzenia, jakie przypadałoby za dokonanie czynności adwokatowi według norm przepisanych dla adwokatów.

ROZDZIAŁ III.

PRZEPISY PRZECHODNIE

Art. 44. Ustawa niniejsza wchodzi w życie jednocześnie z kodeksem postępowania cywilnego.

Przepisy dotychczas obowiązujące tracą moc, o ile dotyczą przedmiotów niniejszą ustawą unormowanych, z wyjątkiem przypadków, poniżej w art. 45 i 46 wskazanych.

Art. 45. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 października 1924 r. o opłatach stemplowych i sądowych w sprawach, związanych z przerachowaniem wierzytelności prywatno - prawnych (Dz. U. R. P. Nr. 89 poz. 844), o ile dotyczy opłat sądowych w postępowaniu spornem, pozostaje w mocy z tą zmianą, że w miejsce ustępu 1-go § 4-go, ustępu 2-go § 9-go i ustępu 2-go § 13-go wchodzi przepis następującej treści:

„W postępowaniu przed sądem I-ej instancji wartość przedmiotu sporu należy traktować, jako nie dająca się określić, i stosować art. 18 ustawy o kosztach sądowych w postępowaniu cywilnem z tem zastrzeżeniem, że tymczasowo oznaczony wpis nie może przekraczać 100 zł.“

Art. 46. W sprawach, które będą rozpoznawane według dotychczasowych przepisów procesowych, koszty sądowe będą obliczane i pobierane na podstawie przepisów dotychczasowych.

Art. 47. Jeżeli po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego podjęte będzie postępowanie zawieszona (przerwana, spoczywająca) w pierwszej instancji w sprawie, która była wszczęta przed powyższą datą, koszty sądowe obliczane i pobierane będą według przepisów niniejszej ustawy z uwzględnieniem uiszczonych już opłat.

Podjęcie postępowania uzależnione będzie od uiszczenia należnych opłat sądowych w terminie siedmiodniowym od doręczenia wezwania o uiszczenie.

Art. 48. W sprawach, toczących się według przepisów francuskiej procedury cywilnej, przewodniczący wezwie powoda, a w sądzie apelacyjnym — apelującego, aby jednocześnie ze złożeniem w sądzie akt procesowych uiścić opłaty sądowe według przepisów niniejszej ustawy za tę instancję, w której sprawa się toczy, z uwzględnieniem opłat, uiszczonych przedtem w tej instancji.

Art. 49. W postępowaniu ze skargi o wznowienie, wniesionej po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego, w sprawie, rozstrzygniętej według dotychczasowego prawa, koszty sądowe obliczane i pobierane będą na podstawie przepisów niniejszej ustawy.

Art. 50. Przepisy o kosztach sądowych w postępowaniu przed sędzią pokoju wyda Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 51. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

II.

**1. UZASADNIENIE OGÓLNE
PROJEKTU KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO**

Prace nad polską procedurą cywilną rozpoczęły się jeszcze w roku 1917, kiedy Dyrektor Departamentu Sprawiedliwości, p. Stanisław Bukowiecki, powołał do jej opracowania specjalną komisję w Warszawie pod przewodnictwem p. Jana Jakóba Litauera. Protokoły obrad tej komisji ogłoszono w tymże roku drukiem i przesłano do przedyskutowania i uwag krytycznych podkomisji, utworzonej w tym celu w Krakowie pod przewodnictwem ś. p. Franciszka Ksawerego Fiericha. Podkomisja krakowska sprawozdanie z swych prac ogłosiła drukiem w roku 1918. Lecz nie były to jeszcze projekty szczegółowe, a tylko zasady przyszłej procedury cywilnej, które służyć miały jako materiał przygotowawczy do opracowania kodeksu. Praca nad samym projektem kodeksu zaczęła się zaraz po powstaniu Komisji Kodyfikacyjnej, a w niej — sekcji postępowania cywilnego.

W roku 1921 Komisja ogłosiła drukiem tom I Polskiej Procedury Cywilnej z projektami indywidualnymi referentów: Allerhanda, Dziurzyńskiego, Fiericha, Gołaba, Litauera, Mańkowskiego, Skapskiego i Trammera. W roku 1923 wyszedł tom II tejże Procedury, zawierający dalsze projekty i uwagi tychże referentów oraz protokoły obrad sekcji. Projekty te poparte były uzasadnieniem, najczęściej na tle porównawczem z nowożytnymi procedurami cywilnymi.

Sekcja postępowania cywilnego (składająca się z powyższych referentów a nadto członków Komisji: Bukowieckiego, Glassa, Parczewskiego i Stefki) przedyskutowała najpierw pytania zasadnicze tak, aby po uzyskaniu co do nich zgody można było przystąpić do opracowania samego projektu, następnie zaś wybrała *komitet redakcyjny* z trzech członków:

Fiericha, Gołaba i Litauera, zlecając mu opracowanie całości projektu.

W roku 1926 komitet redakcyjny przedłożył sekcji opracowany przez siebie projekt kodeksu postępowania cywilnego. Sekcja w ciągu lat 1926 i 1927 poddała projekt rewizji i uchwaliła szereg zmian, przekazując wykonanie swych uchwał komitetowi redakcyjnemu. Poprawiony i uzupełniony projekt przesłano następnie do opinii sądom, izbom adwokackim i towarzystwom prawniczym.

Uwagi nadesłali: Sąd Najwyższy (izby I i III), Sądy Apelacyjne: w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Toruniu i Wilnie; Sądy Okręgowe: w Cieszynie, Gnieźnie, Kołomyi, Lesznie, Lwowie, Łucku, Nowogródku, Ostrowie, Pińsku, Piotrkowie, Płocku, Poznaniu, Rzeszowie, Stryju, Tarnowie, Toruniu, Wadowicach i Zamościu; Prezes Prokuratury Generalnej; Wydziały izb adwokackich w Krakowie, Lwowie, Przemyślu i Samborze; Rada Adwokacka w Łucku; Towarzystwa Prawnicze: w Grodnie, Lublinie, Piotrkowie, Wilnie, Złoczowie; Oddziały Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów w Krakowie i Lwowie, nadto Izba notarialna we Lwowie, Związek adwokatów polskich we Lwowie oraz niektórzy prawnicy.

Po otrzymaniu uwag o projekcie, komitet, rozważywszy je wszystkie szczegółowo, dokonał drugiego czytania projektu.

W roku 1929 w czasopiśmie „Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej“ ogłoszono projekt kodeksu postępowania cywilnego, przyjęty przez komitet redakcyjny w drugim czytaniu, poczem komitet redakcyjny przeprowadził trzecie czytanie projektu i przedłożył go Komitetowi Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej, który w dniu 21 grudnia 1929 r. uchwalił go z niewielu zmianami.

Od września 1928 r. skład komitetu redakcyjnego ulegał kilkakrotnym zmianom, najpierw skutkiem zgonu przewodniczącego ś. p. Fiericha, po którym przewodnictwo objął J. J. Litauer, stanowisko zaś członka komitetu Wiktoryn Mańkowski, następnie przez powołanie Stanisława Cara, wiceministra, później Ministra Sprawiedliwości, a później w roku 1929 — po zgonie ś. p. Mańkowskiego — sędziego Sądu Najwyższego Wł. Dbałowskiego, wreszcie przez dodatkowe powołanie przed rozpoczęciem trzeciego czytania sędziego Sądu Najwyższego Wacława Miszewskiego.

Przy komitecie redakcyjnym obowiązki delegata Ministra Sprawiedliwości pełnili kolejno Władysław Müller, Włodzimierz Dbałowski i wiceminister Stefan Sieczkowski.

Niemal równocześnie z projektem kodeksu postępowania cywilnego opracowany został projekt ustawy o wprowadzeniu tegoż kodeksu w życie. Projekt, którego referentem był ś. p. W. Mańkowski, uchwalony w drugim czytaniu przez komitet redakcyjny, wydrukowano w roku 1927 w czasopiśmie „Komisja Kodyfikacyjna“ (tom I zeszyt III). Przed uchwaleniem tego projektu przeprowadzono z udziałem wybitnych prawników z poza Komisji dwie ankiety, a mianowicie: dla obszaru b. zaboru rosyjskiego tudzież dla b. zaboru pruskiego. Do tego projektu poczynili uwagi na piśmie: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Sady Apelacyjne we Lwowie i Wilnie, Sady Okręgowe w Cieszynie, Krakowie, Lwowie, Łucku, Ostrowie, Równem, Tarnowie, Wadowicach, Zamościu, Złoczowie — dalej Towarzystwo Prawnicze w Krakowie, Wydziały izb adwokackich w Krakowie i Przemyślu.

Przy opracowaniu polskiej procedury cywilnej komitet redakcyjny znalazł się wobec tych samych trudności, jakie w Polsce zjednoczonej nasuwa kodyfikacja wszystkich wielkich kompleksów prawnych. Trudności te pochodzą z faktu istnienia trzech odrębnych ustawodawstw procesowych, odziedziczonych po państwach zaborczych. Tylko dzięki stopniowej i długiej współpracy redaktorów projektu, reprezentujących różne obszary prawne państwa, udało się osiągnąć wynik, harmonijnie łączący różne poglądy i przyzwyczajenia dzielnicowe.

Jeżeli chodzi o zdanie sobie sprawy z *zasad naczelných* naszego procesu cywilnego, z fundamentów, na jakich oparł się projekt, to trzeba zaznaczyć przedewszystkiem, że nie czyni on gwałtownych przeskoków i nie wprowadza radykalnych nowości, wychodząc z założenia, że życie prawne nie może być terenem dla doktrynalnych doświadczeń. Nie wyłącza to pewnych oryginalności projektu tam, gdzie pogłębienie normowanej materji procesowej zmusza niejako do wprowadzenia ich do kodeksu, gdzie więc są one wyrazem istotnego jego ulepszenia.

Kodeks postępowania cywilnego oparty jest tedy na zasadach: jawności, dyspozycyjności, kontradyktoryjności, połączonej z zasadą oficjalno - śledczą, bezpośredniości i ustności, z uwzględnieniem atoli pisemności.

Z pośród tych zasad *jawność* rozprawy przed sądem orzekającym postanowiła już Konstytucja (art. 82) z zastrzeżeniem jednak wyjątków, przewidzianych w ustawach. Projekt tedy przewiduje wyjątki od tej zasady, natury bądź publicznej bądź prywatnej (porządek publiczny, obyczajność, względy na życie rodzinne i t. d.) A *contrario* z przepisu o jawności rozpraw przed sądem orzekającym wynika, że inne stąd procesu są niejawne, np. narady sędziowskie, przesłuchania poza rozprawą i t. d.

Co się tyczy zasady *kontradiktoryjności* oraz przeciwnej jej zasady *oficjalno-śledczej*, to ani jednej, ani drugiej projekt, oczywiście, nie przyznał wyłącznego panowania. Musiały znaleźć granice, zarówno swoboda przytaczania i ustalania przez strony materiału dowodowego oraz rozprawiania się między sobą, jak i władza sędziego w procesie, zwłaszcza jego wpływ na zgromadzenie i ustalenie materiału dowodowego. Nawet bowiem za panowania zasady oficjalnej musi być stronom pozostawiona wolność *dyspozycji* co do niektórych aktów procesowych, które powinny być zależne tylko od woli stron, jak np. samo wniesienie skargi i t. zw. akty dyspozycyjne (uznanie, zrzeczenie się, ugoda). Nie wynika z tego, ażeby sędziemu nie dać żadnej władzy w procesie cywilnym, a rozwiązanie tej kwestji łączy się z pytaniem, czy proces cywilny ma się zadowolić prawdą formalną, czy też powinien dążyć do wykrycia prawdy materialnej. Projekt dąży do zbliżenia się w procesie cywilnym do prawdy obiektywnej, która pozwala na znalezienie należytej formy dla stosunku między naszym sądem a tem, co sądzić mamy. Dlatego też i zasada oficjalna znalazła uwzględnienie do pewnego stopnia.

W związku z tem projekt stoi na stanowisku *swobodnej oceny* dowodów przez sędziego, postanawiając, że o ich wiarygodności i wadze decyduje przekonanie sędziowskie, powzięte na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału, a więc należycie umotywowane, a nie dyskrecjonalne. Jeżeli strony same dowodów dostatecznych do wydania orzeczenia nie dostarczą, sędzia może w zasadzie dopuścić dowody przez nie nie powołane. Władza sędziego, nie może jednak przeszkadzać stronom w swobodnej dyspozycji w rzeczach, w których ona jest konieczną.

Co się tyczy zasady *ustności* rozprawy, projekt nie przejął jej krańcowo, lecz połączył ją z zasadą pisemności, wychodząc z założenia, że pisma konieczne są i do ustalenia materiału założeń i do przygotowania ustnej rozprawy, i do jej odciążenia. Ze względów praktycznych projekt uczynił wy-

łom w zasadzie ustności, licząc się z tem, że w większej części państwa (b. zaborze rosyjskim) strony przyzwyczały się do rozpoznawania spraw na ich prośbę bez ich obecności. Odstępstwo to nie uczyni jednak istotnego uszczerbku zasadzie ustności, bo dotyczyć będzie w praktyce spraw zupełnie nieskomplikowanych, w których strona nie ma potrzeby działania w sądzie osobiście lub przez pełnomocnika.

Poza rozprawą strony w zasadzie tylko za pośrednictwem pism mogą znosić się procesowo z sądem i z sobą. Wyjątek przyjęto jedynie dla sądów grodzkich, gdzie dopuszczono w formie ustnej pozew i wniosek, jakoteż sprzeciw w postępowaniu skróconem, które jednak muszą być zaprotokółowane, tak, że i tu wkracza pierwiastek pisma.

Co do protokołu rozprawy, to zawierać on będzie faktyczne twierdzenia i wnioski stron, ofiarowane przez nie dowody etc., — a więc projekt nie poprzestał na zapiskach sędziego, bez protokółowania punktów „czynu“. Byłaby to problematyczna oszczędność na czasie a znaczna strata na wartości rozstrzygnięcia.

Zasada ustności łączy się harmonijnie z zasadą *bezpośredniości*, przyjętą zwłaszcza w postępowaniu dowodowem. Wyjątki od zasady bezpośredniości zna projekt (zgodnie z prawem o ustroju sądów powszechnych) tylko w przypadkach, gdy bądź ze względu na naturę dowodu, bądź ze względu na szczególne niedogodności lub koszty, wskazane jest przeprowadzenie dowodu przez jednego z sędziów sądu orzekającego (sędziego wyznaczony) lub przez sąd grodzki, w drodze pomocy prawnej (sąd wezwany).

W związku z zasadą ustności pozostaje też zasada t. zw. *koncentracji* czyli skupienia materiału procesowego na rozprawie, która powinna stanowić całość i być podstawą dla wydania wyroku. Otóż projekt postanawia, że strona może aż do zamknięcia rozprawy przytaczać fakty i dowody dla uzasadnienia swych twierdzeń lub odparcia twierdzeń i dowodów przeciwnika, przyczem jednak zapobiega przewlekaniu procesu jako też szykanowaniu przeciwnika. Projekt przewiduje mianowicie niekorzystne skutki procesowe w stosunku do strony, która rozmyślnie lub przez opieszałość opóźniła wprowadzenie faktów i dowodów, i tu daje sędziemu do ręki władzę dyskrejonalną, poczynając od represji w postaci kosztów procesu, a kończąc na pominięciu takich faktów i dowodów w razie niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu. Jeżeli zaś środki dowodowe zostały zgłoszone jedynie dla przewleczenia procesu, sąd musi je odrzucić,

i to jest środkiem przeciwko szykanie. Obie postacie władzy dyskrejonalnej sędziego zdążają tem samem do przyśpieszenia postępowania.

W związku z powyższemi zasadami projekt przyjął zasadę formalnego i materialnego *kierownictwa procesem* przez sędziego (przewodniczącego).

Również rozumie się samo przez się, że przyjęto i zasadę *równości i wysłuchania obu stron*.

Tu też zwrócić trzeba uwagę na przepisy projektu, wymagające pouczenia stron przy ich wezwaniu do sądu o skutkach niestawiennictwa, dalej na dopuszczenie sprzeciwu od wyroku zaocznego, jakoteż zarzutów i sprzeciwu od „nakazów“, wydanych w postępowaniach osobnych: „nakazowem“ i „skróconem“; przewidziano nadto w postępowaniu „skróconem“ specjalne pouczenie pozwanego o sprzeciwie.

W końcu należy podkreślić cechującą projekt dążność do *ugodowego załatwienia sprawy*, choć bez narzucania stronom ugody w sądzie. Projekt zwraca uwagę sędziego na potrzebę skłaniania stron do pojednania się, a nadto z udaremnieniem ugody sądowej wiąże znaczenie, gdy chodzi o prawo ubogich.

Projekt zawiera 511 artykułów i dzieli kodeks postępowania cywilnego na tytuł wstępny i trzy księgi.

Tytuł wstępny (art. 1 — 8) obejmuje „postanowienia ogólne“.

Księga *pierwsza* (art. 8 — 62) obejmuje przepisy natury jurysdykcyjnej, a mianowicie przepisy o właściwości sądu tak rzeczowej, jak i miejscowej, oraz o wyłączeniu sędziego.

Księga *druga* (art. 63 — 482) obejmuje sam proces, a w szczególności przepisy najpierw o stronach i ich zastępcach, następnie zaś o kosztach procesu łącznie z prawem ubogich i t. zw. kaucją aktoryczną. Po tych przepisach następują: postanowienia ogólne o postępowaniu, postępowanie przed sądem okręgowym, dowody, wyroki i postanowienia sądu, postępowanie przed sądem grodzkim, środki odwoławcze, wznowienie postępowania i w końcu postępowania odrębne.

Księga *trzecia* (art. 483 — 511) kodeksu wreszcie normuje sąd polubowny. Normy te mają dość luźny związek z procedurą cywilną, niewłaściwe przeto byłoby umieszczenie ich wśród t. zw. postępowań odrębnych, a zatem należało poświęcić im końcowa księgę kodeksu.

TYTUŁ WSTĘPNY.

Tytuł wstępny zawiera postanowienia najogólniejsze, a między innymi normy zasadnicze o rozgraniczeniu właściwości sądów powszechnych do rozpoznawania sporów prywatno - prawnych od takiejże właściwości sądów szczególnych i władz administracyjnych, niemniej o rozgraniczeniu między postępowaniem spornym a innymi rodzajami postępowania.

Zamieszczone w tytule tym przepisy o jurysdykcji krajowej mają dać podstawę do oceny kwestji, kto i w jakiej mierze może być pozywany przed sądy polskie, niemniej kto nie podlega orzecznictwu sądów polskich.

Projekt normuje w tym tytule jeszcze kwestję zasadniczą wpływu *wyroku karnego* na proces cywilny. Projekt przyjął zasadę, że ustalenia prawomocnego wyroku karnego co do spełnienia lub niespełnienia przestępstwa mają moc dowodową z zachowaniem możności dowodu przeciwnego. Ustalenia te zatem mają w zasadzie ogólną moc dowodową, i możnaby powiedzieć, że projekt przyjmuje tu domniemanie proste dla wszystkich przypadków tego typu. Projekt tedy nie obrał w tej materji stanowiska krańcowego ani w duchu koncepcji francusko - rosyjskiej, według której sędzia cywilny związany jest bezwzględnie treścią prawomocnego wyroku karnego, ani w myśl austriackiej odmiany tej koncepcji, polegającej na tem, że moc wiążącą ma tylko wyrok skazujący, ani wreszcie w duchu negatywnej koncepcji niemiecko - węgierskiej, według której przepis o mocy dowodowej wyroku karnego jest zbędny, co wprawdzie sprowadza się do tego, że ustalenia, zawarte w wyroku karnym narówni z dowodami podlegają swobodnej ocenie sędziego cywilnego jednak nie jest tak dokładne, jak pozytywne rozstrzygnięcie przyjęte przez projekt.

KSIEGA I.

Opierając się na powszechnie przyjętych kryterjach i uwzględniając nadto, że prawo o ustroju sądów powszechnych unormowało już zasadniczo tok instancyj w sprawach cywilnych i karnych, kodeks postępowania cywilnego reguluje w księdze pierwszej właściwość rzeczową i miejscową sądów powszechnych w sprawach cywilnych. Właściwość rzeczowa dzieli procesy w I-iej instancji między sądy tego samego okręgu: grodzkie i okręgowe; tu też należy rozdział spraw między

wydziały cywilne i handlowe. Zasada jest, że dla każdej sprawy, należącej do jurysdykcji sądów polskich, musi istnieć również sąd właściwy rzeczowo. Ma tu zastosowanie przede wszystkim klauzula generalna art. 19 prawa o ustroju sądów powszechnych, a nadto mogą wchodzić w grę inne względy, jak: mniejsza lub większa wartość przedmiotu sporu (*ratio valoris*), przypuszczalna prostota albo łatwość sprawy, jej rodzaj czy też charakter (*ratio materiae*), a w szczególności także jej rzadkość i znaczenie w obrocie, konieczność szybkiego rozstrzygnięcia na miejscu (*nagłość sprawy*), — a wreszcie typowość pewnych spraw. Odpowiednio do tego powierzono sądom grodzkim spory majątkowe do 1,000 zł. i spory działowe przy wartości przedmiotu działu do 50,000 zł., a oprócz tego niektóre, nieliczne zresztą sprawy bez względu na wartość przedmiotu sporu (o nieślubne ojcostwo, sprawy ze stosunku najmu i o naruszenie posiadania). Spory majątkowe mieszkańców swego okręgu do 300 zł. rozpoznawać mają sędziowie pokoju tam, gdzie będą ustanowieni, z wyjątkiem spraw, niezależnych od wartości i innych jeszcze, jako trudniejszych. Wszystkie inne sprawy cywilne należą do sądów okręgowych, a więc tak z uwagi na wartość przedmiotu sporu (ponad 1000 zł.), jak i bez względu na nią (spory o prawa niemajątkowe i niektóre inne, jak np. z art. 121 Konstytucji, autorskie etc.). Spory z czynności handlowych, firmowe, spółkowe, giełdowe, patentowe, morskie, ubezpieczeniowe i t. d. rozstrzyga wydział handlowy sądu okręgowego.

Projekt zawiera też postanowienia o wartości przedmiotu sporu, z których jako oryginalny i celowy wymienić trzeba przepis, że jeżeli wskutek sprawdzenia przez sąd wartości przedmiotu sporu okaże się, że sąd jest niewłaściwy, wówczas sąd ten — na wniosek strony — przekaze sprawę sądowi właściwemu. Zamiast więc odrzucać pozew, narażając powoda na straty, wywołane koniecznością ponownego zaskarżenia przed sąd właściwy, sąd niewłaściwy odstąpi wprost sprawę, będącą już w toku i niewychodzącą z niego, sądowi właściwemu. Podobne „przekazanie sprawy“ sądowi właściwemu przewidział projekt także i w dalszym toku postępowania w razie uznania się sądu procesowego za niewłaściwy.

Co się tyczy właściwości miejscowej, projekt, zgodnie z nauką i innymi ustawami procesowymi, zna trzy jej rodzaje: właściwość „ogólną“, zależną w zasadzie od miejsca zamieszkania pozwanego w myśl znanej zasady: *actor sequitur forum rei*, — dalej właściwość „wyłączną“, wchodząca w miejsce i z wyłączeniem właściwości ogólnej, — wreszcie właściwość

„przezienną“, t. j. alternatywną, która konkuruje z właściwością ogólną, tak że spór wytoczyć można — według wyboru powoda — albo według przepisów o właściwości ogólnej albo przed inny sąd ściśle wskazany.

Zaznaczyć trzeba, że projekt, nie biorąc sobie przykładu z różnych procedur, znających zbyt wiele i zbyt skomplikowanych właściwości szczególnych, nie mnoży ich bez potrzeby, uwzględniając tylko takie odróżnienia, które dla obrotu są konieczne lub przynajmniej bardzo pożądane.

Wyłączenie sędziego od rozpoznania sprawy, tudzież innych organów sądowych od przekazanych im czynności, następuje bądź z mocy samej ustawy (np. z powodu pokrewieństwa ze stroną), bądź na wniosek strony z powodu uzasadnionego podejrzenia o stronność. Celem zapobieżenia zwłoce w rozstrzygnięciu sprawy postanowiono, że od wyłączenia sędziego niema zażalenia (jest natomiast od odmowy wyłączenia), a dalej — aby zapobiec szykanom — wprowadzono karę grzywny za zgłaszanie w złej wierze nieuzasadnionych wniosków o wyłączenie sędziego.

KSIEGA II.

Księga druga zaczyna się *tytułem o stronach*, obejmującym unormowanie problemów: zdolności procesowej, współuczestnictwa w sporze, interwencji głównej i ubocznej, przyzwożenia i wskazania poprzednika, poczem następuje dział o zastępstwie stron przez pełnomocników. W przepisach tych przyjęto, zgodnie z innymi nowoczesnymi procedurami, te zdobycze kultury procesowej, które w życiu prawnym przeszły już zwycięsko próbę swej racji bytu. Na uwagę zasługuje przepis o *obowiązkowym zastępstwie stron przez adwokatów* w postępowaniu przed sądami okręgowymi w sprawach zawitych i przed sądami wyższymi. Nad wprowadzeniem przymusu adwokackiego długo się zastanawiano w Komitecie redakcyjnym. Rozważywszy szczególne stosunki w niektórych częściach państwa, uniemożliwiające — głównie z powodu braku tam odpowiedniej ilości adwokatów — wprowadzenie odrazu przymusu adwokackiego choćby ograniczonego, komitet redakcyjny przyjął do ustawy wprowadczej postanowienie, że Minister Sprawiedliwości oznaczy termin, odkąd przepisy o przymusie adwokackim wejdą w moc w tych częściach państwa w okręgach sądu apelacyjnego w Wilnie i sądów okręgowych w Łucku i Równem. Za przyjęciem przymusu adwokackiego, przynajmniej w pewnej kategorii spraw i w sądach

wyższych przemawia szereg argumentów, a mianowicie: że w sprawach poważniejszych powinni zastępować strony fachowcy, posiadający gruntowną znajomość prawa i zdolność krytycznego ocenienia stanu faktycznego; — dalej, że wykonywują oni przytem kontrolę, zapewniającą należyty tok postępowania, i że wskutek ich zastępstwa zmniejsza się ilość procesów, gdyż zatarg między stronami kończy się często w drodze ugody; wreszcie, że w braku przymusu adwokackiego, rozwieliłoby się pokątne doradztwo nawet w sprawach poważniejszych.

Tytuł następny: *koszty procesu* wraz z prawem ubogich i t. zw. kaucją aktoryczną daje również wyraz naczelnym zasadom, przyjętym przez naukę prawa procesowego i nowożytnie procedury cywilne. W szczególności przyjęto zasadę kosztów celowych, poprzestając w kodeksie na określeniu ogólnem, że tylko koszty konieczne do celowego dochodzenia praw lub do celowej obrony wchodzi w grę; osobna ustawa o kosztach sądowych zajmuje się zresztą unormowaniem poszczególnych rodzajów opłat. Dalsza zasada — zasada odpowiedzialności za wynik polega na tem, że wynik procesu decyduje, która strona poniesie jego koszty; od tej zasady projekt przyjął wyjątki na rzecz zasady winy. Zasada kompensaty i stosunkowego rozdziału kosztów liczy się z częściowo tylko korzystnym wynikiem procesu dla stron, w którym to razie obopólne koszty bądź znosi się wzajemnie, bądź rozdziela się stosunkowo między obie strony. Inne mniej ważne zasady (jednolitości i koncentracji kosztów procesowych) uzasadnione są względami ekonomii procesowej.

Co się tyczy *prawa ubogich*, problemu o charakterze procesowym, skarbowym i społecznym (zrównania w ochronie prawnej ubogiego z zamożnym), projekt stanął na stanowisku konieczności wykazania przez stronę, że nie posiada środków materialnych na ponoszenie kosztów procesu. Aby usunąć różne niewłaściwości i nadużycia, tak częste przy uzyskiwaniu prawa ubogich, przyjęto rzeczowe badanie uprzednie, według którego, jeżeli dochodzenie prawa przez stronę lub jej obrona nie rokuje żadnych widoków, wówczas sąd odmówi jej prawa ubogich. Do środków przeciwko nadużyciom zaliczyć też należy przepis karny, dający sądowi możliwość nałożenia grzywny na stronę, która wyłudziła prawo ubogich. Wreszcie projekt adwokatowi strony ubogiej nadaje prawo wyłącznego ściągnięcia swych należności od jej przeciwnika, zobowiązanego wyrokiem sądu do zwrotu kosztów.

Obowiązek *zabezpieczenia kosztów pozwanego przez po-*

woda - cudzoziemca (kaucja aktoryczna), przyjęto z daleko idącymi ograniczeniami. Przedewszystkiem — poza przypadkami wzajemności i uzyskanią prawa ubogich przez powoda-cudzoziemca przyjęto, za wzorem procedury zurychskiej, uwolnienie go od obowiązku kaucji także wówczas, jeżeli mieszka lub ma majątek w Polsce. Następnie — zgodnie z życzeniem Ministerstwa Spraw Zagranicznych — każdy pozwany, a więc nietylko obywatel polski, będzie mógł żądać zabezpieczenia kosztów od powoda - cudzoziemca. Jako następstwo obowiązku powoda do złożenia kaucji aktorycznej, przyjęto zwolnienie pozwanego od obowiązku wdania się w spór przed rozstrzygnięciem jego wniosku o zabezpieczenie kosztów procesu oraz odrzucenie pozwu w razie niezłożenia kaucji, wreszcie prawo pierwszeństwa pozwanego do zaspokojenia z kaucji przyznanych mu kosztów.

W następnym z kolei tytule projekt normuje *postępowanie*, a przedewszystkiem zawiera *przepisy ogólne*, które poprzedzają szereg działów szczegółowych. Projekt poszedł tu za wzorem procedur austriackiej i niemieckiej: ponieważ pewne przepisy mają zastosowanie we wszystkich rodzajach postępowania i we wszystkich instancjach, przeto umieszczono je razem w części ogólnej jako odnoszące się do całości. W tej tedy, dość obszernej części ogólnej unormowano kwestje: pism procesowych, doręczeń, posiedzeń sądowych, terminów, skutków omieszkania czynności procesowych, wreszcie zawieszenie postępowania.

Pisma procesowe. Projekt, zgodnie z nauką procesu cywilnego i nowożytnymi procedurami, odróżnia wśród pism procesowych *pisma przygotowawcze* jako takie, których zadaniem jest przygotować materiał dowodowy do rozprawy. Wywody prawne w pismach takich dopuszczalne są tylko w postaci treściwej; zupełnie wywodów tych usunąć nie można choćby dlatego, że nieraz oddzielenie okoliczności faktycznych od kwestyj prawnych ściśle przeprowadzić się nie da. Inne pisma procesowe zawierać mogą szersze nawet wywody prawne. W czasie między doręczeniem wezwania a rozprawą może każda ze stron wnieść jedno pismo przygotowawcze, lecz tylko tak, aby jej przeciwnik mógł zebrać potrzebny materiał przed rozprawą, a sąd mógł zapoznać się z treścią pisma. Niezależnie od takiej dobrowolnej wymiany pism przygotowawczych, przewodniczący lub sąd mogą w sprawach zawiłych lub rozrachunkowych polecić dalszą wymianę pism przygotowawczych między stronami bądź przed rozprawą, bądź po zarządzeniu jej odroczenia. Ta możliwa dalsza wymiana pism

przygotowawczych ma zastąpić przewidziane w niektórych procedurach „postępowanie przygotowawcze“, którego projekt nie przyjął jako zbytelnego i przewlekającego proces.

W kwestji *doręczeń* przyjęto zasadę doręczenia z urzędu, według której doręczenia dokonywują organy rządowe, choć niekoniecznie sądowe. Projekt upoważnia Ministra Sprawiedliwości do użycia w tym celu organów samorządowych. Po unormowaniu zasady i wskazaniu osób oraz instytucji, które dokonywać mają doręczeń, jak niemniej osób, którym się doręcza (a między niemi specjalnych pełnomocników do doręczeń), projekt reguluje dalej kwestję: miejsca i czasu doręczenia i doręczeń zastępczych. Szczególne przepisy postanowiono co do doręczenia pozwu, który ze względu na jego doniosłość należy w zasadzie doręczyć do rąk własnych pozwanego, a tylko w razie niemożności takiego doręczenia należy pozwanego wezwać odpowiednio do osobistego odbioru pozwu w biurze urzędowym doręczającego; do pozwu nie może też stosowane być doręczenie przez publiczne obwieszczenie. W końcu przewidziano doręczenie stronie nieznaney z miejsca pobytu do rąk kuratora, doręczenia między adwokatami, wydawanie stronom pism w sądzie i doręczenia zagranicą.

Przy uregulowaniu kwestji *posiedzeń* sądowych i *terminów* w procesie odgrywają dużą rolę skutki ich „omieszkania“ czyli zaniedbania, które w zasadzie polegają na tem, że omieszkanej czynności procesowej nie można po upływie terminu dokonać ze skutkiem prawnym. Ale w pewnych przypadkach może nastąpić *przywrócenie terminu* i tu projekt przyjął zasadę subiektywną, uzależniając przywrócenie od braku winy strony. Tam, gdzie kodeks dopuszcza sprzeciw od wyroku zaocznego, nie może być mowy o przywróceniu, bo ono byłoby zbytelnne; można natomiast żądać przywrócenia omieszkanego terminu do wniesienia apelacji, zażalenia i t. d.

W części ogólnej unormowane są w końcu różne postacie zastoju procesu czyli t. zw. *zawieszenie postępowania*, przy czem projekt odrzucił terminologję, rozróżniającą „zawieszenie“, „przerwę“ i „spoczywanie“ procesu.

Zawieszenie więc według projektu następuje przede wszystkim wtedy, gdy w toku procesu zajdzie brak jednego z warunków rozwoju procesu, brak, dający się jednak zastąpić z czasem. Jeżeli zatem np. strona umrze lub straci zdolność procesową, swego zastępcę ustawowego lub (w procesie „adwokackim“) adwokata, — dalej, gdy sąd utraci prawną lub faktyczną możność wymiaru sprawiedliwości (np. z powodu wojny), — wówczas zawieszenie postępowania jest nieodzow-

ne. Następnie sąd zawiesza postępowanie w przypadkach, gdy strona nie ma fizycznej możliwości występowania w procesie (np. w razie jej udziału w wojnie) lub gdy zachodzi zachwianie jej osobowości ekonomiczno-prawnej (w razie upadłości). Zawieszenie procesu może wreszcie okazać się wskazane ze względów materialno - prawnych, gdy rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego postępowania: cywilnego, karnego, dyscyplinarnego lub administracyjnego. Oprócz tych grup przypadków zastoju procesu, jest jeszcze inna: bezczynności obu stron, które nie popierają procesu czy to przez zawarcie umowy o zawieszenie procesu, czy to przez faktyczne niestawienie się na rozprawie. Z tem wiąże się kwestja t. zw. „upadku instancji“. Jeżeli manowicie proces z woli stron zawieszony jest przez lat trzy, wówczas umarza się na wniosek pozwanego. Instytucja ta, przejęta przez procedurę rosyjską i znana również procedurze węgierskiej, a polegająca na tem, że proces gaśnie przez sam upływ czasu (co jednak nie ma wpływu na spór w znaczeniu materialno - prawnem i na kwestję przedawnienia), — usprawiedliwiona jest względami natury prywatnej i publicznej. Interes prywatny, zwłaszcza interes pozwanego, polega na tem, ażeby nie żył ciągle pod obuchem procesu; ale i porządek publiczny wymaga również, aby procesy niezakończone nie trwały bezterminowo.

Przechodząc do części szczegółowej postępowania, należy odróżnić dwie jego gałęzie, a mianowicie postępowanie przed sądami okręgowymi i postępowanie przed sądami grodzkimi. To drugie przedstawia się jako postępowanie prostsze w porównaniu z postępowaniem przed sądami okręgowymi. Naprzód tedy unormowane jest *postępowanie przed sądami okręgowymi*.

Jest właściwością nowożytnych ustaw procesowych, iż dążą one w procesach przed sądami kolegiałnemi do odciążenia rozprawy. Typ to znany na kontynencie procedurom: szwajcarskim, austriackiej, węgierskiej i znowelizowanej procedurze niemieckiej. Myśl ta obcą była jeszcze procedurze rosyjskiej i dawnej niemieckiej. Nie wchodząc tu w szczegóły, przytoczyć należy różne grupy koncepcji odciążenia rozprawy. Następujące tu odróżnić można typy: 1) Procedury, znające odesłanie sprawy do jednego sędziego, celem rozpoznania kwestyj natury procesowej, a nawet w pewnych przypadkach wydania wyroku. Odesłanie to ma charakter fakultatywny i zależy od przewodniczącego. 2) Procedury, które znają odcążenie rozprawy na obowiązkowym terminie wstępnym, ale bez obowiązkowej odpowiedzi na pozew (procedura węg-

gierska). 3) Procedury, znające termin wstępny i obowiązkową odpowiedź na pozew. Materiał przechodzi więc przez dwa sity, zanim się dostanie na rozprawę merytoryczną (procedura austriacka). 4) W odróżnieniu od trzech poprzednich, typ ostatni nie zna żadnego terminu wstępnego, zna natomiast obowiązkową odpowiedź na pozew; typ ten przyjęto właśnie w projekcie, atoli z pewnymi zastrzeżeniami, o których mowa niżej.

Po tej wstępnej uwadze zobaczymy, jak po wniesieniu pozwu — według projektu — rozwija się proces cywilny w sądzie okręgowym.

Na podstawie pozwu przewodniczący wyznacza pozwanemu czterotygodniowy termin do wniesienia *odpowiedzi na pozew* w tych przypadkach, gdy odpowiedź taka jest pismem obowiązkowym, mianowicie gdy chodzi o sprawy, należące do właściwości sądów okręgowych bez względu na wartość przedmiotu sporu. Natomiast we wszystkich innych sprawach przed sądem okręgowym, a zatem tam, gdzie rozstrzyga *ratio valoris*, odpowiedź na pozew będzie obowiązkową wtedy tylko, gdy przewodniczący nakaże pozwanemu jej wniesienie. Uczyni to oczywiście w sprawach zawilszych i trudniejszych, gdzie odciążenie rozprawy wyda mu się celowym. W razie niewniesienia odpowiedzi w wyznaczonym terminie, powód może żądać wydania wyroku zaocznego przeciwko pozwanemu bez potrzeby przeprowadzenia rozprawy.

Obowiązkowa odpowiedź na pozew obejmować ma oświadczenie, w jakiej mierze pozwany uznaje żądanie lub zaprzecza żądaniu pozwu, a w razie zaprzeczenia oświadczenie co do faktów i dowodów. W odpowiedzi należy zgłosić pod rygorem pominięcia zarzut niewłaściwości sądu, nie wyłączając zarzutu, że rozstrzygnięcie sprawy należy do sądu polubownego.

Obowiązkowa odpowiedź na pozew odznacza się ważnymi przymiotami. Przedewszystkiem czyni niepotrzebnym odbycie rozprawy, na której miałby zapaść wyrok zaoczny z powodu niestawienia się pozwanego, skoro niewniesienie odpowiedzi samo przez się wywoła tenże skutek co jest szczególnie pożądanym wobec szczupłej w Polsce liczby sędziów. Jeżeli natomiast pozwany wniósł odpowiedź na pozew w należyтым czasie, przyczyni się ona bardzo do przygotowania skomplikowanej rozprawy, bo przygotuje powoda w kierunku zebrania środków dowodowych, a sądowi umożliwi przeprowadzenie pewnych dowodów już przy rozprawie, bez potrzeby odraczenia jej. Ten zaś pozwany, który w swej odpowiedzi na pozew

nie wyczerpie materiału dowodowego, naraża się na niekorzystne skutki procesowe.

Po wniesieniu odpowiedzi na pozew przewodniczący wyznacza termin rozprawy; w sprawach zaś nie wymagających odpowiedzi, termin wyznacza równocześnie z zarządzeniem dołączenia pozwu.

Na *rozprawie* strony przedstawiają swe wnioski, twierdzenia i dowody, zawsze ustnie, przyczem nie są ograniczone o tyle, że mogą wystąpić z nowymi faktami i dowodami aż do końca (zamknięcia) rozprawy, choć w razie złej woli lub nie dbałości, strona naraża się na niekorzystne skutki procesowe, a nawet na to, że sąd na skutek oceny jej zachowania się, pominie jej wnioski lub dowody. Rozprawa obejmuje wywody i wyjaśnienia stron, przeprowadzenie dowodów i roztrząsanie ich wyników. Zarzuty formalne, jako to: niedopuszczalność drogi procesu cywilnego, niewłaściwość sądu, litispendencja, powaga rzeczy osądzonej, zarzut, że sprawa należy do sądu polubownego — nie mają mocy wstrzymującej wdania się w spór co do istoty sprawy, pozwany więc, który je podniósł, nie może uchylić się od rozprawy co do istoty sprawy.

Projekt przewiduje możliwość łączenia przez sąd w pewnych przypadkach kilku spraw do wspólnej rozprawy lub do łączenia orzeczenia jakoteż możliwość zarządzenia oddzielnej rozprawy nad pojedynczemi roszczeniami, objętemi. — o ile to jest dopuszczalnem — jednym pozwem; daje też sądowi prawo ograniczenia rozprawy narazie do pewnego punktu spornego, np. co do jakiegoś pytania wstępnego. Rzecz prosta, że projekt unormował i warunki *pozwu wzajemnego*. Poza tem projekt wprowadził instytucję *zabezpieczenia* powództwa, która dla Małopolski i Wielkopolski zastąpi w części „zarządzenia tymczasowe“.

Na rozprawie główną rolę złożyono w ręce przewodniczącego, którego władza nie polega tylko na kierownictwie formalnem (otwieraniu i zamykaniu rozprawy, udzielaniu lub odbieraniu głosu, przesłuchiowaniu, ogłaszaniu orzeczeń sądu), lecz także i na *kierownictwie materialnem*, polegającym na tem, że on to właśnie ma starać się, aby rozprawa wszechstronnie wyświeślała punkty sporne i aby ją ukończyć bez zbytecznego odraczania. Do tego celu zmierzają przepisy projektu, pozwalające przewodniczącemu, aby z góry przygotował rozprawę przez wezwanie stron, świadków lub biegłych, sprowadzenie do sądu środków dowodowych (np. dokumentów i t. p.).

Zwrócić też trzeba uwagę na przepis projektu, skierowany przeciwko *klamstwu w procesie*, według którego za rozmyśl-

ne przemaczenie faktów, jak również za wprowadzanie zmyślonych środków dowodowych, sąd może stronę ukarać grzywną. Przepis ten, czyniacy zadość nakazom etyki społecznej, znany jest niektórym nowoczesnym procedurom cywilnym (np. węgierskiej). Kto żąda obrony swych praw, odwołując się do wiedzy i sumienia sędziego, ten powinien poczuwać się do obowiązku mówienia przed nim prawdy.

O tem, że w sprawach bez przymusu adwokackiego każda ze stron może żądać rozpoznania sprawy w jej nieobecności, mowa była już wyżej przy omawianiu zasady ustności procesu.

W tem miejscu należy kilka słów poświęcić odchyleniom od powyżej zobrazowanego postępowania w *postępowaniu przed sądem grodzkim*.

Pozew może być wniesiony do protokołu sądowego, jeżeli strona nie ma adwokata. Podobnie jak w niektórych innych procedurach, sąd grodzki oznaczy zgóry pewne dni, w których strony bez wezwania mogą zgłaszać się o rozpoznanie ich sporu; w tych przypadkach pozew wnosi się od razu ustnie do protokołu.

W sprawach, toczących się w sądzie grodzkim, odpowiedź na pozew nie jest wymagana, a przeto wskutek pozwu sąd wyznacza od razu posiedzenie do rozprawy. Rzecz prosta, że przed rozprawą pozwany, choć nie jest obowiązany, może wnieść odpowiedź na pozew.

Wobec tego, że klientela sądu grodzkiego rekrutuje się z mniej oświeconych warstw ludności, sąd ten ma obowiązek stronom, działającym bez adwokatów, udzielić w razie potrzeby wskazówek o terminie czynności procesowych, a zwłaszcza o terminie apelacji lub zażalenia.

W sprawach o naruszenie posiadania, sąd bada jedynie ostatni stan spokojnego posiadania i fakt naruszenia go przez pozwanego, i wyda na korzyść powoda odpowiednie nakazy i zakazy pozwanemu, jeżeli stwierdzi fakt naruszenia przezeń spokojnego posiadania powoda. Wyrok, zapadły w tem postępowaniu, rzecz prosta, nie usuwa możliwości wytoczenia powodowi przez pozwanego osobnego procesu t. zw. petytoryjnego, w którym tenże dochodzić będzie swego prawa.

Niezależnie od orzekania w sprawach cywilnych, sąd grodzki właściwy jest do przeprowadzenia *prób ugodowych* przed wytoczeniem powództwa, bez względu na ewentualną rzeczową właściwość sądu.

Po tej dygresji w dziedzinę postępowania sądów grodzkich, które, jak już wiadomo—w układzie projektu umieszczo-

ne jest dopiero po dziale o wyrokach — zwrócić się należy do *działu o dowodach*.

Obszerny ten dział zaczyna się rozdziałem *o dowodzie w ogólności*. Zaznaczyć należy, że projekt nie rozwiązuje znanej kwestji rozkładu ciężaru dowodu, a więc kwestji, kto — powód czy pozwany — i na jakie fakty ma przeprowadzić dowód w procesie cywilnym. W tym względzie liczą się trudnościami niemal nieprzewidywanymi w uregulowaniu ustawowym zagadnienia ciężaru dowodu. Jeżeli warunki, których spełnienie rozstrzyga o uznaniu lub nieuznaniu pewnego roszczenia, prawa lub stosunku prawnego, zawarte są w prawie materialnym, to sędzia musi je wziąć pod rozwagę i odpowiednio do norm materialno-prawnych rozłożyć ciężar dowodu. Zasady kierownicze ustaw procesowych w tej mierze często zawodzą *in concreto*. Podnoszono nie bez słuszności w literaturze, że o ciężarze dowodu rozstrzyga celowość i zdrowy rozsądek. Choć więc przez samo przyjęcie zasady materialnego kierownictwa procesem i swobodnej oceny dowodów, nie znikła wprawdzie w zupełności kwestja rozkładu ciężaru dowodu, lecz stosowniej jest dać sędziemu wolną rękę, niż krępować go regułami ustawowymi. Brak takich przepisów w Niemczech i Austrii nie zrzucił wymiarowi sprawiedliwości szkody.

Według projektu dowody sąd dopuszcza z reguły na wniosek stron, gdyż chodzi o proces cywilny, a więc w zasadzie o prawa prywatne, którem strony dysponują swobodnie. Lecz sąd może dopuścić dowód nawet nie powołany przez strony, jeżeli o nim dowiedział się z ich oświadczeń lub z akt sprawy. Jednak dowód z dokumentów i świadków nie może być przez sąd narzucony stronom, jeżeli obie one sprzeciwiają się jego dopuszczeniu. Tym sposobem osłabiono w projekcie zasadę oficjalno - śledczą w gromadzeniu materiału procesowego, licząc się z tem, że stronom może zależeć na tem, by nie przedstawiać np. pewnego dokumentu, który chcą zachować w tajemnicy wobec innych osób, lub aby nie przesłuchać świadka, przed którym chcą zamilczeć o procesie albo któremu chcą oszczędzić przesłuchania w sądzie.

Wśród faktów, których dowodzić nie potrzeba, wymienia projekt *fakty przyznane* przez stronę przeciwną w przewodzie sadowym, przyczem sąd może uznać za przyznane fakty, przez nią niezaprzeczone. Przyznanie oczywiście nie ma znaczenia, gdy jest sprzeczne z faktami znanymi powszechnie lub już dowiedzionymi. Projekt wspomina wyraźnie o odwołaniu przyznania, choć przypadków, usprawiedliwiających odwoła-

nie (np. nieświadomość, przymus, wprowadzenie w błąd), nie normuje szczegółowo, pozostawiając kazuistykę literaturze i orzecznictwu. Znaczenie przyznania pozasądowego pozosta-
wił projekt swobodnej ocenie sądu.

W przepisach ogólnych o dowodzie wspomniano krótko i o t. zw. *domniemaniach faktycznych*, które zachodzą wtedy, gdy pewnych faktów nie dowodzi się bezpośrednio, lecz wnioskuje się o nich z innych faktów niespornych lub już dowiedzionych. Sędzia więc w tych przypadkach może, lecz nie musi wyciągnąć wniosek o prawdziwości pewnego faktu na podstawie innych faktów. Natomiast przy domniemaniach „prawnych“, wniosek taki wyciąga sama ustawa, którą sędzia zastosować musi.

Projekt normuje tu także zasadę *swobodnej oceny dowodów*, przyczem wyraził ją w zdaniu prawnym, iż „wiarogodność i wagę dowodów sąd ocenia według swego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału“, a tak samo też ocenić ma znaczenie odmowy przedstawienia dowodu przez stronę lub stawienia przeszkód przeprowadzeniu dowodu wbrew postanowieniu sądu. Zasada swobodnej oceny dowodu jest w projekcie ograniczona przepisem o dowodzie z dokumentów publicznych, co do których projekt nie dopuszcza dowodu przeciwnego, o ile chodzi o zawarte w nich oświadczenie władz, jak również częściowo ograniczone przepisami o mocy dowodowej ustaleń wyroku karnego i o domniemaniach prawnych, lecz dopuszczenie w tych przypadkach dowodu przeciwnego przywraca powyższą zasadę do pierwotnej niemal rozciągłości. I jest ona konieczną, bo w nowożytnym procesie nie ma miejsca na wiążące sędziego formułki ustawowej teorii dowodu, a zarzuty, że strony zdane są na jego łaskę lub niefaskę i na utrudnienia w zapewnieniu sobie z góry środka dowodowego, nie są słuszne choćby dlatego, że lubo przekonanie sędziowskie dominuje w ocenie dowodów, to jednak sąd musi zebrany materiał dowodowy wszechstronnie rozważyć a więc i uzasadnić swoje przekonanie w powodach wyroku.

Następuje z kolei rozdział o *postępowaniu dowodowym*, w którym wybija się na plan pierwszy zasada bezpośredniości, polegająca na przeprowadzeniu dowodów przez sąd orzekający. Dalej idą przepisy o t. zw. „postanowieniach dowodowych“, o protokóle z przebiegu postępowania dowodowego i t. d. — poczem projekt normuje poszczególne środki dowodowe, a więc dowód z zeznań świadków, z dokumentów, z opinii biegłych, z oględzin i przesłuchania stron. Przez to wy-

szczególnienie projekt nie usunął bezwzględnie możliwości dopuszczenia w procesie cywilnym innych jeszcze środków dowodowych, mogących pojawić się w miarę rozwoju wiedzy, techniki lub życia prawnego, lecz nie uznał też za właściwe postanowić co do nich choćby najogólniejszych norm prawnych, zanim znaczenie takich środków, idąc w parze z udoskonaleniem technicznym, nie postawi ich narówni z tradycyjnymi środkami dowodowymi.

Największa rozbieżność w ustawodawstwach procesowych zachodzi co do t. zw. subsydjarnego czyli posiłkowego środka dowodowego. Procedura niemiecka na wzór francuski zna przysięgę stron, z której dowód odbywa się w ten sposób, że jedna strona „wskazuje“ swemu przeciwnikowi przysięgę na fakty, polegające na jego działaniach lub spostrzeżeniach, ów zaś może ją „odkazać“, a przez złożenie przysięgi daje się zupełny dowód zaprzysiężonego faktu, procedury natomiast, austriacka i węgierska przyjęły inny system, system dowodu z przesłuchania stron, zaś procedura rosyjska nie zna żadnego posiłkowego środka dowodowego, lecz tylko t. zw. przysięgę umowną. Projekt przyjął system *dowodu z przesłuchania stron*. Dowód ten pojęty jest jako subsydjarny, t. zn. dopuszczalny tylko wówczas, gdy zawodzą lub brakują inne środki dowodowe. Sąd zarządzi wówczas dowód z przesłuchania stron i — w zasadzie — słucha je obie najpierw bez zaprzysiężenia. Dopiero, gdy mimo takiego przesłuchania fakty sporne nie zostały dostatecznie wyświetlone, sąd może zarządzić przesłuchanie jednej tylko ze stron pod przysięgą, a wybór jej — odpowiednio do ustalonego w procesie stanu rzeczy — zależy od sądu. Jeżeli jest więcej faktów spornych, sąd może przesłuchać pod przysięgą jedną stronę co do pewnego faktu, a drugą co do innego. Ponieważ przysięga stron na wzór francusko-niemiecki jest tylko dowodem formalnym, wykraczającym przeciwko zasadzie swobodnej oceny dowodów i mającym nadto inne jeszcze strony ujemne, projekt odrzucił ją, przyjmując system przesłuchania stron ewentualnie pod przysięgą — jako zgodny z zasadą swobodnej oceny dowodów i dający możliwie największą gwarancję dojścia do należytego wymiaru sprawiedliwości przez dążność do wyświetlenia prawdy.

Po przeprowadzeniu rozprawy, jeżeli sąd uzna, że sprawa jest dojrzałą do stanowczego rozstrzygnięcia, wyda wyrok, oceniając stosunek sporny według chwili wyrokowania, w przeciwnym razie wyda postanowienie przedstanowcze. Po wyczerpaniu tedy materji dowodów (przyczem nie pominięto i zabezpieczenia dowodów) projekt przechodzi do działu *o orze-*

cezeniach sądowych, a w szczególności naprzód zajmuje się wyrokami.

Z różnych rodzajów wyroków, znanych współczesnym procedurom cywilnym, projekt odróżnia *wyrok częściowy*, gdy do rozstrzygnięcia dojrzała jest tylko część roszczenia albo niektóre z roszczeń powództwa lub powództwa wzajemnego albo tylko powództwo główne, bądź wzajemne.

Drugim rodzajem wyroków są *wyroki wstępne*, załatwiające tylko zasadę dochodzonego roszczenia; co do jego wysokości, ma być następnie przeprowadzona bądź zaraz, bądź później, dalsza rozprawa.

Jako trzeci rodzaj wyroków wymienić należy *wyroki zaoczne*, przy których oświadczenia faktyczne strony działającej przyjmuje się za prawdziwe, o ile nie są sprzeczne z dowodami znajdującymi się w aktach sprawy. Jeden z przypadków takiego wyroku zachodzi w razie niewniesienia odpowiedzi na pozew, wówczas wyrok zapada bez rozprawy i wydaje go przewodniczący. Ale wyrok zaoczny zapaść może także wówczas, jeżeli jedna ze stron nie stawi się w terminie, wyznaczonym do rozprawy, a nie prosiła o rozpoznanie sprawy w jej nieobecności. Sąd na wniosek strony działającej wyda wtedy wyrok zaoczny. Od każdego wyroku zaocznego służy, jak już było zaznaczone wyżej, *sprzeciw*, który ma zawierać wszystko to, czego strona zaniedbała przytoczyć w odpowiedzi na pozew lub na rozprawie. Jeżeli ponowny wyrok zapadnie w całości zgodnie z wyrokiem zaocznym, sąd utrzyma go w mocy; w razie przeciwnym sąd uchyli wyrok zaoczny i orzeknie o spornem roszczeniu. Sprzeciw od wyroku zaocznego, zapadłego ponownie przeciwko tej samej stronie, jest niedopuszczalny.

W dziale o orzeczeniach sądowych projekt traktuje jeszcze: o natychmiastowej wykonalności wyroków, o sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków, o postanowieniach nie mających charakteru wyroków, wreszcie o prawomocności orzeczeń sądowych.

Po tym dziale następuje — jak już wiadomo — dział o *postępowaniu przed sądem grodzkim*. Oprócz znanych już odchyleń od postępowania przed sądami okręgowymi, w tym miejscu należy przytoczyć, że, podczas gdy sąd okręgowy i sądy wyższe z urzędu doręczają stronom wszystkie swoje wyroki, sąd grodzki — z pośród wyroków ogłoszonych na posiedzeniu — doręcza tylko wyroki zaoczne i wyroki w sprawach, w których działa Prokuratorja Generalna, poza tem sąd grodzki zawiadamia tylko strony o sporządzeniu na piśmie wyroku z uzasadnieniem.

Po załatwieniu postępowania w pierwszej instancji projekt przechodzi do *środków odwoławczych* od wyroków i postanowień; środków tych zna trzy, a mianowicie: apelację, zażalenie i kasację.

Apelacja polega na przeprowadzeniu przez sąd wyższy — (t. j. apelacyjny, gdy pierwszą instancją był sąd okręgowy, i okręgowy, gdy pierwszą instancją był sąd grodzki) rozprawy przy uwzględnieniu nowego stanu faktycznego i dowodowego, przytoczonego w pismach apelacyjnych. Jest to apelacja „cum beneficio novorum“, przy której mamy do czynienia nie tyle z nową rozprawą, ile z kontynuacją rozprawy. System ten znany jest procedurze francuskiej, niemieckiej, węgierskiej, rosyjskiej i t. d. Skarga apelacyjna ma czynić zadość warunkom ogólnym pisma procesowego, a nadto warunkom specjalnym, dla niej przepisany. Sąd pierwszej instancji, do którego wniesiono skargę apelacyjną w należyтым czasie, doręcza ją stronie przeciwnej; wówczas strona ta może wnieść odpowiedź na skargę apelacyjną lub też założyć apelację „wzajemną“ (rzecz prosta, że może wnieść także apelację główną, w terminie dla niej przepisany). Apelacja wzajemna zależna jest od apelacji głównej o tyle, że traci moc w razie cofnięcia lub odrzucenia z przyczyn formalnych apelacji głównej. Gdy po upływie przepisanych terminów akta przedłożone zostaną sądowi wyższemu, sąd ten skieruje sprawę do rozpoznania na posiedzeniu niejawnem, jeżeli skarga apelacyjna ma być odrzucona z powodu braków formalnych, dalej gdy opiera się na zarzucie nieważności postępowania, wreszcie gdy obie strony zrzekły się przeprowadzenia rozprawy; w dwóch ostatnich przypadkach sąd może jednak wyznaczyć rozprawę. Jeżeli skargi apelacyjnej nie załatwiono na posiedzeniu niejawnem, wówczas wyznacza się rozprawę, przyczem przepisy o postępowaniu przed sądami okręgowymi mają odpowiednie zastosowanie przed sądem drugiej instancji. Rozprawa jednak odbędzie się bez względu na niestawiennictwo jednej lub obu stron, tak iż przepisy o wyrokach zaocznych nie mają zastosowania w drugiej instancji.

W postępowaniu apelacyjnem nie można wystąpić z nowem roszczeniem, niezgłoszonym w pierwszej instancji, ani nawet rozszerzać żądania pozwu. Projekt zawiera bardzo ważne postanowienia, że sąd drugiej instancji może pominać nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je przytoczyć już w pierwszej instancji, chyba że potrzeba podniesienia ich wynikła później, to samo dotyczy faktów i dowodów, nie przytoczonych w pismach apelacyjnych a podniesionych dopiero na rozprawie. Przepis ten dowodzi pewnego, acz niezbyt znacznego, ograniczenia no-

wości w postępowaniu apelacyjnym, ograniczenia uzasadnionego aż nadto koniecznością położenia tamy świadomemu przewlekaniu procesu przez umyślne przerzucanie materiału faktycznego i dowodowego do drugiej instancji, zamiast przytoczenia go w instancji pierwszej.

Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacyjnych i bądź zatwierdza, bądź zmienia lub uchyla wyrok pierwszej instancji. Bez względu na wnioski stron sąd uchyla wyrok z przyczyn nieważności, a temi są: niedopuszczalność drogi procesu cywilnego, istnienie sprawy o to samo roszczenie między temi samemi stronami, brak zdolności procesowej i należytego zastępstwa, skład sądu wbrew przepisom prawa, udział sędziego wyłączonego z mocy samej ustawy, a wreszcie pozbawienie strony możności obrony swych praw. Sąd może również uchylć wyrok bez względu na wnioski apelacyjne, jeżeli postępowanie pierwszej instancji dotknięte jest istotnym brakiem, uniemożliwiającym wydanie rozstrzygnięcia. Uchylając wyrok, sąd odwoławczy sam rozstrzygnie sprawę merytorycznie, o ile nie odrzuci pozwu, — ale jeżeli stan sprawy tego będzie wymagał, może odesłać ją do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

Drugim środkiem odwoławczym od orzeczeń I-ej instancji jest *zażalenie*. Podczas gdy apelację wnosi się od wyroku, zażalenie służy stronom w zasadzie od postanowień sądu i zarządzeń przewodniczącego. Wniesienie zażalenia nie wstrzymuje postępowania, ani wykonania zaskarżonego postanowienia, sąd może jednak wstrzymać wykonanie aż do rozstrzygnięcia zażalenia. W ciągu dwóch tygodni od doręczenia mu zażalenia przeciwnik może wnieść odpowiedź (niema jednak zażalenia wzajemnego). Przepis ten odbiega od przepisów innych ustaw procesowych, np. procedury austriackiej, a chociaż wspomniany modus procedendi może wywołać pewną zwłokę w załatwieniu sprawy, to wymiar sprawiedliwości zyska na tem, że przeciwnik będzie dopuszczony do głosu. Sąd drugiej instancji rozpoznaje zażalenia w zasadzie bez rozprawy, t. j. na posiedzeniu niejawnem. Przed rozstrzygnięciem może zażądać potrzebnych wyjaśnień, a nawet — w razie konieczności — przeprowadzić dowody lub wyznaczyć rozprawę. Poza tem do zażalenia mają zastosowanie przepisy o apelacji.

Wyrok, jakoteż takie postanowienie drugiej instancji, które kończy postępowanie w sprawie, można zaskarżyć do Sądu Najwyższego *skarga kasacyjna*. Nie wszystkie procedury dopuszczają taką skargę — niektóre wybrały system, t. zw. rewizji. Komisja Kodyfikacyjna zastanawiała się wyczerpująco nad za-

gadnieniem: kasacja czy rewizja, czemu też dano wyraz w materiałach do projektu. Obydwie te instytucje mają swe przymioty i swoje wady. Pytanie, o którym mowa, można postawić inaczej, bo oprócz rewizji i kasacji są jeszcze rozwiązania, łączące — zgodnie z zasadami oportunistu procesowego — kasację z rewizją. Sekcja postępowania cywilnego w obradach nad rozważaną kwestją zajęła właśnie stanowisko pośrednie, łączące kasację z rewizją, tak, że unormowanie jej przez projekt jest wyrazem kompromisu między obu temi systemami. Komitet redakcyjny przyjął jednak nazwę skargi kasacyjnej, bo projekt zbliża się znacznie więcej do kasacji, niż do rewizji.

Jakże przedstawia się postępowanie kasacyjne?

Od wyroków drugiej instancji i od postanowień, kończących ostatecznie postępowanie, służy skarga kasacyjna, chyba że wartość przedmiotu zaskarżenia nie przenosi 500 zł. Niema skargi kasacyjnej w sprawach o naruszenie posiadania. Skarga kasacyjna opiera się bądź na naruszeniu prawa materialnego przez mylną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie przepisu prawnego, bądź na pogwałceniu istotnych przepisów postępowania — o ile te uchybienia wpłynęły stanowczo na wynik sprawy. Projekt nie wymienia szczegółowo otworów czyli „podstaw“ kasacyjnych, a zwłaszcza podstaw natury procesowej, wobec czego Sąd Najwyższy będzie miał swobodę w ich ujęciu z wyjątkiem tych przypadków, w których zachowanie pewnych przepisów nakazane jest pod nieważnością.

Skarga kasacyjna, prócz ogólnych warunków pisma procesowego, wskazywać ma „podstawy kasacyjne“ i zawierać wnioski o uchylenie lub zmianę wyroku w całości lub w części. Stronie przeciwnej wolno w terminie ustawowym wnieść odpowiedź na skargę. Sąd Najwyższy rozpoznaje przedewszystkiem na posiedzeniu niejawnem, czy skarga nie ma być odrzucona z braków formalnych. Jeżeli braki te nie zachodzą, ale skarga oparta jest wyłącznie na pogwałceniu przepisów postępowania cywilnego lub gdy obie strony zrzekną się przeprowadzenia rozprawy, wówczas Sąd może sprawę rozpoznać również na posiedzeniu niejawnem; rozprawę wyznaczy wówczas, gdy będzie to uważał za bardziej celowe ze względu na wymiar sprawiedliwości. Poza temi przypadkami Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę zawsze na posiedzeniu jawnem, a więc odbywa się rozprawa.

A teraz słów kilka co do samej rozprawy kasacyjnej.

Na posiedzeniu sędzia-sprawozdawca przedstawia stan sprawy w przedmiotowym streszczeniu, biorąc za punkt wyjścia podstawy i wnioski kasacyjne. Poza wnioski stron Sąd Naj-

wyższy wyjdzie tylko wtedy, gdy wyrok drugiej instancji zapadł z pogwałceniem istotnych przepisów postępowania lub sprzeciwia się porządkowi publicznemu. Prawo to działania z urzędu służy Sądowi Najwyższemu jako najwyższej magistraturze sądowej, powołanej przedewszystkiem do strzeżenia interesu publicznego. Sąd Najwyższy przeprowadza rozprawę i orzeka bez względu na obecność stron. Jeżeli skarga kasacyjna okaże się uzasadniona lub zachodzi przypadek pogwałcenia, które z urzędu bierze się pod rozwagę, Sąd Najwyższy, uchylając zaskarżony wyrok w całości lub w części, odesła sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który go wydał (ewentualnie w innym składzie sędziów) lub też innemu sądowi równorzędnemu. Jeżeli natomiast skarga kasacyjna nie jest uzasadniona, bądź dlatego, że nie zachodzą podstawy kasacyjne, bądź też dlatego, że wyrok drugiej instancji, chociaż nienależycie umotywowany, w ostatecznym wyniku odpowiada prawu, wówczas Sąd Najwyższy oddali skargę kasacyjną.

A teraz zapytajmy, kiedy Sąd ten będzie mógł przybrać — choć wyjątkowo — rolę sądu rewizyjnego. Specjalne postanowienie w tym względzie, cechujące przyszły polski kodeks postępowania cywilnego, opiewa tak, że Sąd Najwyższy, zamiast odsyłać spór sądowi drugiej instancji, mocen jest wydać na wniosek jednej ze stron orzeczenie co do istoty sprawy, gdy uzna, że niema pogwałcenia przepisów postępowania, a zachodzi tylko naruszenie prawa materialnego. Postanowienie to pozostawia Sądowi Najwyższemu możliwość konkretyzowania przypadków, i — w miarę swego uznania — pójścia bądź drogą rewizji, bądź drogą kasacji. I ta właśnie możliwość konkretyzowania w miarę potrzeby stanowić będzie niemały przymiot projektu. I w jednym jeszcze przypadku Sąd Najwyższy nie ma obowiązku odsyłania sprawy sądowi drugiej instancji, mianowicie jeżeli pozew ulegał odrzuceniu przez niższe instancje (np. z powodu niedopuszczalności drogi procesu cywilnego), wskutek czego Sąd Najwyższy uchylając wyrok znosi całe postępowanie.

W końcu przytoczyć jeszcze należy przepis ogólny, że w braku przepisów odmiennych w postępowaniu kasacyjnem stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji.

Z kolei projekt normuje w osobnym tytule *wznowienie postępowania*, dopuszczając skargę, która zmierza do uchylenia prawomocnego wyroku bądź z przyczyn nieważności (sędzia wyłączony z ustawy, brak zastępstwa zgodnie z przepisami prawa), bądź z innych przyczyn, podważających powagę wyroku, jako to: czyny karalne, stanowiące punkt oparcia dla zaskarżonego rozstrzygnięcia (np. sfałszowany dokument, fałszy-

we zeznanie lub przysięga i t. p.), jak również późniejsze wykrycie prawomocnego orzeczenia o tym samym stosunku prawnym, albo nowych a istotnych faktów i dowodów, o których strona dowiedziała się już po wyroku. Od wyroku Sądu Najwyższego nie służy w żadnym przypadku wznowienie z przyczyn nieważności. Skargę o wznowienie wnosi się w terminie dwumiesięcznym, a bieg tego terminu zaczyna się najwcześniej od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku; po upływie dziesięciu lat od tej chwili skarga nie jest już dopuszczalna, chyba że strona nie była zastąpiona zgodnie z przepisami prawa. Sąd właściwy do orzekania w kwestji wznowienia postanawia bądź rozstrzygnąć naprzód tylko o dopuszczalności wznowienia (od dopuszczenia go niema zażalenia), bądź też połączyć badanie dopuszczalności wznowienia z rozpoznaniem sprawy *in merito*. Sąd Najwyższy jednak, gdy jest powołany do rozpoznania skargi o wznowienie, wyda zawsze tylko postanowienie o dopuszczalności wznowienia, a rozpoznanie *meritum* przekazuje sądowi drugiej instancji. Projekt starał się jaknajprościej rozwiązać zawikły problem wznowienia postępowania w sprawach cywilnych, wychodząc z założenia, że w życiu praktycznym problem ten ma stosunkowo niezbyt doniosłe znaczenie.

Wreszcie ostatni tytuł w księdze drugiej projektu poświęcony jest *postępowaniom odrębnym*, które obok postępowania zwykłego w procesie cywilnym projekt przyjmuje, jako uproszczone i ułatwione postępowanie procesowe. Są nimi: postępowanie „nakazowe“ oraz postępowanie „skrócone“.

Postępowanie nakazowe jest bardzo proste. Na podstawie dołączonych do pozwu dokumentów publicznych lub uwierzytelnionych, jak również weksłu i czeku, sąd bez wzywiania stron i bez rozprawy wyda nakaz zapłaty dochodzonej sumy. Pozwany może wnieść przeciwko nakazowi „zarzuty“ w terminie ustawowym, skróconym dla spraw z weksłu i czeku; zarzuty te są dla niego jedynym remedium przeciwko nakazowi. Nakaz jest ipso iure tytułem zabezpieczenia, a jeżeli pozwany nie wniesie zarzutu w terminie, nakaz staje się tytułem egzekucyjnym. W razie wniesienia zarzutów odbywa się zwykła rozprawa, kończąca się wyrokiem, który bądź utrzyma nakaz w mocy, bądź uchyli go w całości lub w części.

Postępowanie skrócone w sądzie grodzkim nie polega na dokumencie i wdrożone być może, gdy chodzi o płatną już wierzytelność pieniężną do 1.000 zł. Na wniosek powoda, postawiony w pozwie, sąd wyda nakaz w którym odrazu zamieszcza pouczenie pozwanego, że wolno mu w oznaczonym ter-

minie wnieść sprzeciw, i to w dowolnej formie nawet bez podania przyczyn i bez przytaczania faktów i dowodów. Z chwilą wniesienia w terminie sprzeciwu przez pozwanego nakaz traci moc, i sąd wyznaczy termin do zwykłej rozprawy.

Zalety tych postępowań odrębnych są wielkie. Jest to przede wszystkim ulga dla sędziów, stosujących krótkie i proste postępowanie, skuteczne w przypadkach, gdy sumienny dłużnik nie zamierza wnieść bezpodstawnie zarzutów lub sprzeciwu. Dalej dla powoda cenną jest tu łatwość w wywalczeniu roszczenia bez trwającego nieraz długo postępowania zwykłego. Wreszcie i taniłość dla obu stron jest niemałą zaletą tych postępowań, których koszty są mniejsze, niż koszty postępowania zwykłego. Korzyści z nich są zatem tak widoczne, że nie można ich żadną miarą pominąć w polskiej procedurze cywilnej.

KSIEGA III.

W księdze trzeciej projekt normuje *sądownictwo polubowne*.

Przy tworzeniu przepisów o sądach polubownych miano na względzie ich znaczenie nie tylko wewnętrzne, lecz także międzynarodowe. Według bowiem projektu konwencji o klauzulach arbitrażowych z 1923 r. zakomunikowanego Rządowi polskiemu przez Ligę Narodów, postępowanie w sądzie polubownym ma być uregulowane zapomocą postanowień układu międzynarodowego i ustawy kraju, na którego terytorjum sąd rozjemczy działa, a strony układające się, t. j. państwa między sobą, zobowiązują się ułatwić czynności postępowania.

Z zasadniczych kwestyj tej księgi projektu należy podnieść następujące:

- 1) Umowa o poddanie pewnego sporu lub sporów z określonego stosunku prawnego pod rozstrzygnięcie sądu polubownego jest zarazem zapisem na ten sąd, wobec czego nie nakłada się na strony żadnych szczególnych formalności. Przepisane jest tylko — obok sporządzenia tej umowy na piśmie i podpisania jej przez obie strony — oznaczenie przedmiotu sporu lub stosunku prawnego, z którego spór wynikł lub wynikać może. Przez takie proste postanowienie projekt chce oszczędzić stronom utrudnień, zwiększających koszty (akt notarialny, legalizację podpisów etc.), i już przez to samo odstępujących od wyboru drogi układu o sąd polubowny. Projekt nie dopuszcza też tak daleko posuniętej ingerencji władzy państwowej, aby ona, choćby wyjątkowo, miała określać sama

treść zapisu, a zatem wkraczać w sferę, którą ustawa chce pozostawić wyłącznie stronom.

2) Ani sam przedmiot sporu, ani osoby sędziów polubownych nie muszą być dokładnie wyszczególnione w samym już zapisie na sąd polubowny, gdyż przez takie ograniczenie stron uniemożliwiłoby się t. zw. klauzulę kompromisową, t. j. poddanie spórów, które w *przyszłości* mogą wynikać z określonego stosunku prawnego, sądowi polubownemu do rozstrzygnięcia. Wprowadzenie tej klauzuli jest, jak już nieraz stwierdzono, pierwszorzędnej doniosłości, zwłaszcza dla świata handlowego i przemysłowego. Wymagają tego przedewszystkiem normalne międzynarodowe stosunki handlowe, zagraniczni kupcy bowiem, nie znający prawa i sądów w Polsce, i mający o naszych stosunkach często nietrafne wyobrażenie, powstrzymują się od zawarcia transakcji, skoro ewentualnych sporów z umowy nie mogą poddać sądowi polubownemu. Co się tyczy ustanowienia sędziów polubownych, polega ono przede wszystkim na zaufaniu do osoby, a nie jest celowe krępowanie stron obowiązkiem powzięcia postanowienia co do tej osoby już w samym zapisie na sąd polubowny. To też projekt daje im możliwość wyznaczenia sędziego polubownego bądź w zapisie, bądź później.

3) Projekt nie zezwala na przyjmowanie obowiązków sędziów polubownych przez sędziów państwowych, gdyż przez to odrywa się ich od właściwego zadania i nieraz stawia w kolizję z obowiązkami urzędu sędziowskiego.

4) Uznanie wygaśnięcia zapisu (np. z powodu nadmiernej zwłoki, braku większości przy wydaniu wyroku i innych przyczyn wskazanych w projekcie), może nastąpić na wniosek strony mocą postanowienia właściwego sądu państwowego t. j. tego, który rozpoznałby spór, gdyby nie było zapisu na sąd polubowny. Niema tu procesu cywilnego o uznanie zapisu za bezskuteczny, lecz tylko postępowanie osobne na wniosek jednej ze stron po wysłuchaniu atoli obu stron.

5) Strony same, a gdyby tego nie uczyniły, sędziowie polubowni określą tryb postępowania przed sądem polubownym. Wyrok sądu polubownego wraz z zapisem i dowodami doręczenia złoży sąd polubowny w właściwym sądzie państwowym. Sąd ten, powołany do zaopatrzenia wyroku polubownego lub ugody przed sądem polubownym zawartej klauzulą wykonalności, bada tylko stronę formalną zapisu i orzeczenia sądu polubownego; jeżeli więc przedłożone dokumenty nie nasuwają zarzutów pod względem formalnym, klauzula wykonalności nie może być odmówiona, chyba że wyrok lub ugoda ureścią swą naruszają porządek publiczny lub dobre obyczaje.

6) Ingerencję sądu państwowego w sądownictwie polubownem dopuszcza projekt tam tylko, gdzie ona wydaje się niezbędna, a więc: — w przypadku orzeczenia o zgaśnięciu mocy zapisu; w sprawie ustanowienia sędziego polubownego na wniosek strony, jeżeli wezwany o to jej przeciwnik nie ustanowi go w określonym terminie, albo gdy obaj sędziowie nie mogą zgodzić się na superarbitra, — dalej w razie zażalenia na opieszałość sędziego; wreszcie w sprawie wydania klauzuli wykonalności wyroku lub ugody.

7) Przewidziana jest wreszcie skarga do sądu państwowego o uchylenie wyroku polubownego. Skarga ta opierać się musi na jednej z przyczyn, wymienionych w projekcie: obok przyczyn natury formalnej (np. nieważność lub brak zapisu, niewysłuchanie stron, nieprzestrzeganie przepisów postępowania), projekt przyjął naruszenie natury materialnej, jako przyczynę do uchylenia wyroku polubownego, ale tylko wtedy, jeżeli treść wyroku narusza porządek publiczny lub dobre obyczaje.

8) W końcu wspomnieć trzeba o tem, że projekt zawiera też przepis o stałych sądach polubownych, ustanowionych statutowo lub regulaminowo, jakoteż w rozporządzeniach ostatej woli lub aktach fundacyjnych.

Najmniejsze uzasadnienie ogólne projektu kodeksu postępowania cywilnego sporządzone jest na podstawie referatu członka Komisji prof. St. Gołąba.

**2. UZASADNIENIE OGÓLNE
PROJEKTU USTAWY O WPROWADZENIU KODEKSU
POSTĘPOWANIA CYWILNEGO.**

Ustawy o postępowaniu sądowym, obowiązujące obecnie na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej, nie są co do zakresu materij niemi unormowanych jednolicie skonstruowane. Rosyjska ustawa postępowania cywilnego normuje tok postępowania zarówno w sprawach spornych, jak i niespornych, a nadto postępowanie egzekucyjne. Austriacka procedura cywilna zawiera natomiast jedynie przepisy o postępowaniu w sprawach spornych, pozatem w „normie jurysdykcyjnej“ znajdują się niektóre przepisy o sprawach niespornych, zwłaszcza z zakresu właściwości sądów. Wreszcie niemiecka ustawa o postępowaniu sądowym objęła oprócz spraw spornych, także sprawy egzekucyjne (z wyjątkiem przymusowego zarządu i licytacji nieruchomości), nadto postępowanie o ubezwłasnowolnieniu i postępowanie wywoławcze. Wskutek tych różnic w budowie dzielnicowych ustaw procesowych nie można z dniem wejścia w moc polskiego kodeksu postępowania cywilnego uchylić ustaw tych w całości, lecz tylko te ich działy, które obejmują materje, unormowane kodeksem postępowania cywilnego, t. j. części, odnoszące się do cywilnych spraw spornych. Inne działy dzielnicowych ustaw procesowych, jako to przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, niespornym, wywoławczem i o ubezwłasnowolnieniu muszą pozostać w mocy aż do jednolitego unormowania tych materij w ustawodawstwie polkiem.

Dzielnicowe ustawodawstwo procesowe, obecnie obowiązujące, pochodzi jeszcze z zeszłego stulecia. Po wydaniu tych ustaw niejednokrotnie powstawała potrzeba ich nowelizowania, niemniej potrzeba wydania szczególnych norm procesowych dla specjalnych dziedzin prawa. Takie zmiany i uzupeł-

mienia a nadto przepisy szczególne wydawane były zarówno w państwach zaborczych, jak i w odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej. Szczególne przepisy procesowe, jako pozostające w ścisłym związku z tą dziedziną prawa materialnego, do której się odnoszą, powinny być utrzymane w mocy, jeżeli ochrona prawa materialnego nie ma doznać ujmy.

Otóż art. IV projektu *ustawy o wprowadzeniu kodeksu postępowania* cywilnego w *rozdziale I* wymienia te przepisy szczególne, które mają mieć nadal moc obowiązującą dla całej Rzeczypospolitej. O ile zaś chodzi o normy, mające znaczenie tylko dzielnicowe, odpowiednie przepisy mieszczą się w rozdziałach II, III i IV, przewidzianych dla poszczególnych dzielnic.

W przepisach tak ustawowych jak i statutowych znajduje się niejednokrotnie odesłanie do obowiązujących ustaw procesowych. Utrzymanie w mocy dotychczasowych przepisów procesowych jedynie ze względu na rzeczzone zastrzeżenia nie byłoby ani wskazane ani celowe, bo przedłużałoby sztucznie moc obowiązującą dawnych ustaw. Dlatego też projekt stanowi w art. V, że, o ile takie odesłanie istnieje, stosować należy w miejsce dawnych norm dzielnicowych odpowiednie przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

Związek, jaki istnieje między przepisami o postępowaniu sądowym a prawem materialnym cywilnym i karnym, egzekucyjnym, ustrojem adwokatury i innymi dziedzinami prawa, powodować będzie wskutek nieujednostajnienia tych dziedzin prawa jeszcze przez pewien czas różnice także procesowe między poszczególnymi obszarami obowiązującego u nas prawa. Projekt stara się wyrównać te różnice, o ile to jest możliwe bez wprowadzania radykalnych zmian w nieujednostajnionych dotąd dziedzinach prawa. Do tych kategorii przepisów zaliczyć należy w dziale ogólnym, przewidzianym dla całego obszaru Rzeczypospolitej t. j. w rozdziale I, przepisy art. VI, VII § 1 — 4, 6 — 8 i art. XIII. W miarę postępów w ujednostajnieniu ustawodawstwa przepisy te będą do nowych ustaw przejęte, o ileby nie stały się zbędnymi.

Art. VII § 5 zmierza do uzgodnienia przepisów proceduralnych o terminach z przepisami prawa o ustroju sądów powszechnych.

Art. VIII normuje nie objęta kodeksem kwestję korzystania z akt procesowych przez strony.

Ferje sądowe (art. IX) mogą być zaliczone tak do instytucji procesowych, jak i ustrojowych. O ile mają one wpływ na bieg terminów do podjęcia czynności procesowych, są instytucją procesową, o ile zaś mają wpływ na tok czynności sądowych, są instytucją ustrojową. Z powodu tego ich dwoiste-

go charakteru umieszczono przepisy o ferjach w ustawie o wprowadzeniu kodeksu, a nie w samym kodeksie postępowania cywilnego.

Ściąganie i użycie grzywien (art. X), przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego, nie jest czynnością postępowania cywilnego w ścisłym tego słowa znaczeniu, dlatego unormowano tę instytucję w ustawie o wprowadzeniu kodeksu.

Art. XI daje wyraz zasadzie, że o ile ważność umowy stron zależy od zatwierdzenia przez władze administracyjne, to także sądowe ugody stron i orzeczenia sądów polubownych mogą w tego rodzaju sprawach mieć moc obowiązującą dopiero wówczas, gdy władza administracyjna udzieli zezwolenia na zawarcie odnośnej transakcji. Art. XI jest przejęciem normy art. 1, p. 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 380 wydanej dla b. zaboru rosyjskiego i rozszerzeniem jej mocy obowiązującej na cały obszar Rzeczypospolitej.

Art. XIII działu ogólnego oraz art. XVIII p. 8, XXV i XXIX p. 6 działów dzielnicowych dotyczą postępowania w sprawach małżeńskich. Z powodu nieujednostajnienia prawa małżeńskiego, nie można narazie zaprojektować jednolitych norm dla postępowania sądowego w sprawach małżeńskich. Projekt, utrzymując z konieczności w zasadzie w mocy dotychczasowe przepisy o postępowaniu w sprawach małżeńskich, stara się je — o ile możliwości — dostosować do przepisów kodeksu postępowania cywilnego, aby i w tym kierunku przygotować ujednostajnienie.

Art. XIV pozostawia unormowanie sprawy doręczeń Ministrowi Sprawiedliwości, gdyż chodzi tu o czynności wykonawcze, które z natury rzeczy muszą być dostosowane do każdorazowej organizacji władz i urzędów, powołanych do dokonywania doręczeń.

Art. XV przekazuje unormowanie postępowania przed sądziami pokoju na drogę rozporządzenia, które niezwłocznie po zorganizowaniu tej instytucji będzie mogło być wydane, a które zależy w znacznej mierze od przyszłej organizacji tej instytucji.

Projekt zawiera w dalszym ciągu przepisy dla poszczególnych obszarów ustawodawstw, obowiązujących na ziemiach maszyc, mając na oku ustosunkowanie się norm kodeksu postępowania cywilnego do pozostających na tych obszarach w mocy innych norm prawnych.

W tej części szczególnej *rozdział II* dotyczy obszaru b. zaboru rosyjskiego.

Normy nowe o jurysdykcji krajowej, zawarte w kodeksie, oraz normy kodeksu o miejscowej właściwości sądów wywołały przepisy art. XVI, zaś nowe prawo dowodowe stało się źródłem przepisów art. XVII i art. XXI. Ze względu na to, że prawo dowodowe jest w b. zaborze rosyjskim unormowane w znacznej mierze w prawie materialnym i jest z niem ściśle związane, nie było narazie rzeczą możliwą, ujednostajnić prawo dowodowe bez poczynienia wyłomów w prawie materialnym. Dlatego utrzymano niektóre różnice dzielnicowe. Ostateczne ujednostajnienie tej materji pozostało zastrzeżone do czasu wprowadzenia jednolitego prawa materialnego.

Art. XVIII ma na celu ułatwić sądom i stronom orientację co do przepisów rosyjskiej ustawy postępowania cywilnego i innych przepisów procesowych tejże dzielnicy, z których wiele musiało być częściowo utrzymanych w mocy ze względu na to, że odnośne ustawy obejmują także przepisy z dziedziny prawa, nie unormowanych przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

Art. XIX przewiduje ułatwienia co do przymusu adwokackiego na Ziemiach Wschodnich ze względu na niedostateczną liczbę osiedlonych tam adwokatów.

Art. XX wypełnić ma lukę w materialnym prawie cywilnym na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

Art. XXII. Ze względu na brak ksiąg gruntowych i brak dokumentów nabycia prawa własności nieruchomości, spory o naruszenie posiadania nieruchomości w b. zaborze rosyjskim przedstawiają znacznie większą doniosłość dla ludności, niż w innych dzielnicach, gdzie proces petytoryjny może być na podstawie dokumentów łatwo przeprowadzony. Dlatego utrzymano na pewien czas dla b. zaboru rosyjskiego w mocy dopuszczalność skargi kasacyjnej w sprawach o naruszenie posiadania nieruchomości, albowiem droga procesu o posiadanie jest tu w wielu wypadkach jedyną do utrzymania się przy władaniu ziemią, jeżeli osoba wyzuta z posiadania ziemi nie może wykazać się dokumentami o jej nabyciu.

Art. XXIII ma na celu ułatwienie korzystania z postępowania nakazowego, art. XXIV zaś z ugód sądowych.

Art. XXVI normuje stanowisko prokuratora w sprawach cywilnych.

Rozdział III określa stosunek nowych norm procesowych do ustawodawstwa b. zaboru austriackiego.

Z dotychczasowych przepisów normy jurysdykcyjnej oraz przepisów, zawartych w procedurze cywilnej, zostają utrzymane w mocy tylko przepisy o charakterze materialno-prawnym lub dotyczące materij nie unormowanych w kodeksie postępowania cywilnego, zwłaszcza spraw niespornych, chociaż i co do tych spraw wprowadzone zostają częściowo w moc przepisy kodeksu postępowania cywilnego (art. XXVII).

Art. XXVIII i XXIX dotyczą stosunku nowego kodeksu do ustaw specjalnych.

W art. XXX, ze względu na to, że kodeks postępowania cywilnego zawiera co do zabezpieczenia powództwa tylko normy ogólne, wydanie przepisów szczegółowych jest zastrzeżone do jednolitego prawa egzekucyjnego. Aż do wydania tego prawa pozostają dla zarządzeń tymczasowych (t. j. dla zabezpieczenia powództwa) w mocy dotychczasowe przepisy o zarządzeniach tymczasowych, zawarte w ordynacji egzekucyjnej.

Art. XXXI przewiduje zastosowanie instytucji skargi ustalającej w systemie prawa hipotecznego, zgodnie z przepisami art. XXXIX ustawy zaprowadzającej austriacką procedurę cywilną.

W *rozdziale IV* dla b. zaboru pruskiego, art. XXXII § 1 utrzymuje w mocy zawarte w ustawie niemieckiej o ustroju sądownictwa przepisy jurysdykcyjne w sprawach, nie unormowanych kodeksem postępowania cywilnego, § 2 zaś p. 1 — zawarte w procedurze niemieckiej przepisy o charakterze materialno-prawnym, p. 2 i 3 przepisy o postępowaniu w sprawach małżeńskich i o ślubności pochodzenia, w których to sprawach jednolite postępowanie będzie mogło być wprowadzone dopiero po ujednostajnieniu odnośnych norm prawa materialnego, p. 4, 5 i 6 dotyczą trybu postępowań nie objętych kodeksem postępowania cywilnego, § 3 wreszcie wprowadza normy analogiczne do norm art. XXVII p. 2, przewidzianych dla b. zaboru austriackiego.

Art. XXXIII uchyla wobec jednolicie unormowanego w kodeksie dowodu z ksiąg handlowych odnośne normy dzielnicowego kodeksu handlowego, podobnie jak to dla innych dzielnic przewidziano w art. XVII p. 3 i 4 i w art. XXVIII p. 2.

Art. XXXIV ustosunkowuje kodeks postępowania cywilnego do przepisów szczególnych, obowiązujących na ziemiach zachodnich.

Art. XXXV odpowiada art. XXX dla dzielnicy po-austriackiej.

Art. XXXVI jest wynikiem odmiennych w porównaniu z innymi dzielnicami przepisów w zakresie sądów polubownych, według których ważność umowy o sąd polubowny nie zależy od zachowania formy pisemnej.

Rozdział V zawiera przepisy przechodnie we właściwym tego słowa znaczeniu tj. przepisy o postępowaniu w sprawach wszczętych przed wejściem w moc kodeksu postępowania cywilnego, podczas gdy rozdziały poprzedzające (I — IV) miały na oku jedynie stosunek samego kodeksu postępowania cywilnego do dotychczasowego a pozostającego w mocy ustawodawstwa innego. Natychmiastowe przejście spraw, które w chwili wejścia w moc kodeksu postępowania cywilnego będą w sądach w toku, na nowe postępowanie, wymagałoby wydania bardzo szczegółowych norm, gdyż musiałoby być uwzględnione stadium, w jakim się proces znajduje w owej chwili, oraz tryb dotychczasowego postępowania. Przepisy te musiałyby dla każdej dzielnicy być odmienne, gdyż i tryb postępowania jest w każdej dzielnicy obecnie inny. W dzielnicach, w których nie ma obecnie obowiązku składania opłat sądowych zgóry, powstałby przy przenoszeniu dawnego na nowy tryb postępowania obowiązek natychmiastowego uiszczenia tych opłat pod rygorem skutków procesowych, do którego spełnienia nie wszystkie strony są przygotowane. Z tych przyczyn projekt przyjął zasadę, że postępowanie rozpoczęte według dawnych przepisów, toczyć się ma nadal aż do ukończenia według przepisów dawnych.

Przypuszczać można, że sprawy prowadzone według dawnej procedury będą w ciągu lat kilku ukończone. Gdyby oczekiwanie to zawiodło, należałoby w przyszłości opracować odrębne normy o przeniesieniu procesów na nowy tryb postępowania, aby uniknąć zbyt długiego kontynuowania procesów według dawnej procedury. Projekt przewiduje obecnie takie zakończenie dla procesów toczących się w b. Królestwie Polskiem jeszcze według zasad francuskiej procedury cywilnej (art. XL). W art. XXXVIII projekt zarządza natychmiastowe przejście spraw dawnych, w których nastąpiło albo nastąpi zawieszenie postępowania, na nowy tryb postępowania po ich podjęciu.

Art. XXXIX zawiera normy przejściowe dla instytucji umorzenia procesu, która nie we wszystkich dzielnicach była dotychczas znana.

Art. XLI zapobiega odrzuceniu skarg z powodu niewłaściwości sądu w sprawach, dla których sąd procesowy według dawnych przepisów nie był właściwy, ale stał się właściwym na podstawie nowych przepisów.

Art. XLIV wywołany jest skróceniem w kodeksie postępowania cywilnego dla b. zaboru rosyjskiego i niemieckiego terminu dla wniesienia skargi o naruszenie posiadania.

Art. XLV. Zgodnie z normami prawa o ustroju sądów powszechnych, które w sądzie okręgowym składa rozstrzygnięcie spraw cywilnych w ręce trzech sędziów, a tylko w przepisach przechodnich przewiduje czasową działalność sędziego jednostkowego, również projekt kodeksu postępowania cywilnego nie zawiera norm o działalności sędziów jednostkowych w sądach okręgowych, a unormowanie tej działalności na czas przejściowy wprowadzone zostało do przepisów przechodnich.

Referentem projektu ustawy o wprowadzeniu kodeksu postępowania cywilnego był początkowo ś. p. W. Mańkowski, a następnie, po jego śmierci, sędzia Sądu Najwyższego W. Dbałowski. Opracowanie kolegjalne projektu należało do komitetu redakcyjnego procedury cywilnej.

Niniejsze uzasadnienie ogólne sporządzone jest na podstawie referatu członka Komisji W. Dbałowskiego.

**3. UZASADNIENIE OGÓLNE
PROJEKTU USAWY O KOSZTACH SĄDOWYCH
W POSTĘPOWANIU CYWILNEM.**

Ustawa o kosztach sądowych jest uzupełnieniem działu kodeksu postępowania cywilnego o kosztach procesu i reguluje obowiązki stron pod względem uiszczania opłat w toku postępowania sądowego.

Projekt ustawy obejmuje tylko te opłaty, które przypadają w *postępowaniu spornem*. Należności w innych postępowaniach unormowane są w dotychczasowych przepisach, które w tym zakresie pozostają w mocy, w przyszłości zaś będą unormowane jednolicie dla całego państwa łącznie z odpowiednimi ustawami.

Projekt, zawierający 50 artykułów, wprowadza dwa rodzaje opłat: 1) opłaty na rzecz Skarbu Państwa pod nazwą „opłaty sądowe“ (rozdział I) i 2) opłaty, wywołane postępowaniem pod nazwą „koszty postępowania“ (rozdział II), które strona obowiązana jest pokryć tytułem wydatków, związanych z dokonaniem poszczególnych czynności procesowych.

1. Zgodnie ze stanem dotychczasowym, istniejącym na całym obszarze państwa, *opłaty sądowe* skonstruowane są jako źródło dochodów administracyjnych w postaci opłat za udzielenie pomocy sądowej ze strony władzy państwowej.

W braku innych racjonalnych podstaw, projekt uzależnia wysokość opłat sądowych, w szczególności t. zw. „*wpisu*“, który jest opłatą zasadniczą, od wartości przedmiotu sporu. Utrzymuje więc tę samą podstawę, która przyjęta była we wszystkich przepisach dzielnicowych.

Co do trybu pobierania opłat projekt wprowadza pewną zmianę w stosunku do norm, obecnie obowiązujących w dzielnicach popruskiej i poaustriackiej. W okręgach sądów apelacyjnych lwowskiego i krakowskiego oraz w okręgu sądu

okregowego w Cieszynie opłaty pobierane są dotąd w postaci opłat stemplowych i ściągane są przez urzędy skarbowe, jeżeli ich strony nie uiszczyły w toku postępowania w znaczkach stemplowych. W okręgach sądów apelacyjnych poznańskiego, toruńskiego i katowickiego (bez okręgu cieszyńskiego) opłaty pobierane są przez sekretarjaty sądowe. W obu tych dzielnicach opłaty pobierane są w zasadzie i przeważnie po ukończeniu procesu. W okręgach natomiast sądów apelacyjnych warszawskiego, lubelskiego i wileńskiego opłaty pobierane są przez sądy, przytem strona obowiązana wnosić je zgóry pod rygorem ujemnych skutków procesowych.

Projekt przyjął ten ostatni system ze względu na jego znakomitą praktyczność, przy tym bowiem systemie nie zachodzi potrzeba przymusowego ściągania opłat, gdyż wnosi je sama strona z uwagi na grożące jej skutki procesowe. Zmniejsza to w znacznym stopniu pracę kancelarii sądowej i zwalnia urzędy skarbowe od obowiązku ściągania należności, wreszcie daje pewność, iż opłata rzeczywiście będzie uiszczona, wówczas gdy ściąganie opłat *ex post* nie zawsze daje rezultat pozytywny.

Osoby, którym stan majątkowy nie pozwala na poniesienie kosztów procesu, będą korzystały z prawa ubogich, czyli zwolnione będą od obowiązku wykładania zgóry wszelkich kosztów, a w ich liczbie opłat sądowych.

Skarb Państwa zwolniony będzie bezwzględnie od opłat sądowych. Przepis ten stosowany będzie w tych tylko przypadkach, gdy podmiotem poszukiwanego lub bronionego prawa, czyli stroną w procesie będzie Skarb w ścisłym znaczeniu tego wyrazu, natomiast nie obejmie zakładów i przedsiębiorstw państwowych, mających odrębną od Skarbu Państwa osobowość prawną, te bowiem podmioty prawa przeważnie zbudowane są na zasadach samowystarczalności, zwolnienie zaś tych podmiotów od opłat stanowiłoby ukrytą dotację ze Skarbu Państwa.

Zwolnienie nie rozciąga się także na związki komunalne i inne osoby prawne prawa publicznego ze względu na brak rzeczowych podstaw do takiego zwolnienia.

Zasadniczą opłatą jest *wpis*, stanowiący opłatę od najważniejszych aktów procesowych, jak pozew i skarga apelacyjna, interwencja i zażalenie.

Wysokość projektowanego wpisu zbliżona jest do norm dotychczasowych i wynosi zasadniczo 2 proc. wartości przedmiotu sporu (*wpis stosunkowy*). Wzorem przepisów, obowiązujących w dzielnicy popruskiej, przyjęto pewną degresję

wpisu w zależności od wartości przedmiotu sporu. Degresja rozpoczyna się od sporów, przekraczających 10.000 zł. Degresja jest wskazana ze względu na wprowadzenie uiszczania opłat zgóry pod skutkami procesowymi. Wyłożenie znacznych sum byłoby częstokroć dla strony zbyt uciążliwe i tamowałoby możliwość dochodzenia praw.

Oprócz wpisu stosunkowego, obliczonego procentowo od wartości przedmiotu sporu, wprowadzono *wpis stały* w ściśle oznaczonych kwotach, gdy chodzi o sprawy, w których wartość przedmiotu sporu ma znaczenie drugorzędne.

Poza wpisem mają być uiszczane opłaty *od podań i załączników* (co stanowi odpowiednik odnośnej opłaty stemplowej w postępowaniu administracyjnym) oraz *opłaty kancelaryjne* za pisma, które strona otrzymuje od sądu.

Pobieranie wpisu od skarg kasacyjnych nie zostało utrzymane z uwagi, że Sąd Najwyższy, jako instancja kasacyjna, powołany jest w interesie porządku publicznego do kontrolowania działalności instancji merytorycznych, sprawowanie zaś kontroli, w ten sposób rozumianej, nie powinno iść na rachunek stron, które opłacają wpis za wydanie należytego wyroku co do istoty sprawy. Z drugiej strony jednak należy zapobiec masowemu zakładaniu nieuzasadnionych skarg kasacyjnych, które bez żadnej racjonalnej potrzeby obciążałyby Sąd Najwyższy. W tym celu kodeks postępowania cywilnego wprowadza t. zw. *kaucję kasacyjną*, którą strona wpłaca przy wniesieniu skargi kasacyjnej i którą traci, gdy skarga uznana będzie za nieusprawiedliwioną. System kaucji zastosowany został w postępowaniu przez Najwyższym Trybunałem Administracyjnym. Obowiązuje również od 1928 r. w Sądzie Najwyższym w sprawach z okręgów sądów apelacyjnych warszawskiego, lubelskiego i wileńskiego. Wysokość kaucji projekt oznaczył według zasad, obecnie obowiązujących w tych sprawach: unormował ją mianowicie według dotychczasowej kaucji (75 zł. w sprawach z sądów okręgowych i 300 zł. w sprawach z sądów apelacyjnych) z dodaniem obecnie obowiązującej minimalnej kwoty wpisu, uiszczanego od skargi kasacyjnej (25 zł. w sprawach z sądów okręgowych i 100 zł. w sprawach z sądów apelacyjnych).

2. W rozdziale II-gim projektu mowa jest o *kosztach postępowania*, do których zaliczono opłaty za doręczenia pism sądowych oraz należności świadków, biegłych i tłumaczy. Zgodnie z zasadą, przyjętą w kodeksie postępowania karnego (art. 573), unormowanie wysokości tych opłat i należności przekazano Ministrowi Sprawiedliwości. Również przekazano mu unormowanie w drodze rozporządzenia należności taryfo-

wych, przypadających stronie w przypadkach, gdy zmuszona jest stawić się w sądzie. Ustalanie cyfrowe powyższych należności w samej ustawie nie jest wskazane ze względu, iż z natury swojej mogą one ulegać częstym zmianom, stosownie do warunków ekonomicznych. W tymże rozdziale podano zasady oznaczenia wynagrodzenia kuratora procesowego, wyznaczonego przez sąd.

Poza przepisami, wyżej wymienionemi projekt obejmuje jeszcze *przepisy przechodnie* (rozdział III), oparte na podobnych przepisach projektu ustawy o wprowadzeniu kodeksu postępowania cywilnego i do nich dostosowane. W przepisach tych unormowanie kosztów w postępowaniu przed sędzią pokoju zastrzeżono Ministrowi Sprawiedliwości z uwagi na treść art. 208 prawa o ustroju sądów powszechnych, który przekazuje władzy wykonawczej uregulowanie szczegółów w sprawie kosztów, związanych z urzędowaniem sędziów pokoju.

Referentem projektu był sędzia Sądu Najwyższego W. Miszewski, koreferentem — adw. J. Skąpski. Do składu odnośnej podkomisji należeli nadto: adw. Z. Rymowicz (przewodniczący), sędzia S. N. W. Dbałowski, prof. St. Gołąb i adw. W. Prądzyński. Delegatem Ministerstwa Sprawiedliwości był sędzia apelacyjny K. Jaszczurowski. Trzecie czytanie projektu przeprowadzone było pod przewodnictwem prezesa sekcji J. J. Litauera.

Projekt został przyjęty przez Komitet organizacji prac Komisji Kodyfikacyjnej na posiedzeniu w dniu 30 stycznia 1930 r. z drobnymi zmianami.

Niniejsze uzasadnienie ogólne sporządzone jest na podstawie referatu członka Komisji W. Miszewskiego.

„Komisja Kodyfikacyjna“ ukazuje się zeszytami w miarę nagromadzonego materiału. Cenę pojedynczego zeszytu oznacza się w stosunku do liczby arkuszy.

Ogólnego zbioru № 44.

Wydawnictwo urzędowe Komisji Kodyfikacyjnej.

Drukarnia Mazowiecka, Warszawa, Szpitalna 1, tel. 49-04

Druk ukończono w dniu 15 marca 1930.